

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:
JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.

NÉPRAJZI HÍREK

XLIX. • 2020/4.

Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

A Magyar Néprajzi Társaság életéből	(3)
Tudománytörténet	(27)
Köszöntések	(38)
In memoriam	(47)
Mindenféle	(60)

NEGYVENKILENCEDIK ÉVFOLYAM
2020/4.

Szerkesztők:

Hála József (felelős szerkesztő)
Máté György

A kiadást támogatta a

ISSN 0133 - 8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság
Felelős kiadó: Bodó Sándor
Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:
1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Nyomda
Felelős vezető: Kapusi József

Tartalom

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉLETÉBŐL	3
Fejezetek egy rendkívüli év krónikájából	3
A Magyar Néprajzi Társaság 132. közgyűlése (Budapest, 2020. június)	3
I. Jegyzőkönyv	3
II. Elnöki megnyitó	6
III. Főtitkári jelentés	7
IV. A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2019-es évről. Tartalmi beszámoló	14
V. A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 132. közgyűlésének	15
Elnöki zárszó	15
A Magyar Néprajzi Társaság választmányi ülése (Budapest, 2020. szeptember 23.)	16
I. Jegyzőkönyv	16
II. A Társaság kitüntettjei	17
TUDOMÁNYTÖRTÉNET	27
Domokos Mariann: Móka bácsi és a mesék. Mozaikok Halász Ignác portréjából	27
S. Lackovits Emőke: Emlékezés az öt éve elhunyt Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilmára	33
KÖSZÖNTÉSEK	38
Olosz Katalin 80 éves	38
Szakál Anna: Olosz Katalin köszöntése	38
„Magyar Arany Érdemkereszt”-tel tüntették ki Olosz Katalint	41
Keszeg Vilmos: Laudáció	42
IN MEMORIAM	47
Küllös Imola: Szigeti Jenő emlékezete. (Budapest, 1936. december 29.– Budapest, 2020. augusztus 28.)	47
Halász Péter: „Elszakasztottad a testedtől a te lelkedet...”. Virt István emlékezete	52
Martyin Emília: In memoriam Grin Igor (1943–2020)	56
MINDENFÉLE	60
Székelyföld-díjat kapott Halász Péter	60
Mirk Szidónia-Kata: Laudáció	60
Hála József–Máté György (összeáll.): Rövid hírek, tudósítások	61

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉLETÉBŐL

Fejezetek egy rendkívüli év krónikájából

A Magyar Néprajzi Társaság 132. közgyűlése (Budapest, 2020. június)

Meghívó

A Magyar Néprajzi Társaság
Tisztelettel meghívja Önt
2020. évi 132. közgyűlésére.

A súlyos járványügyi helyzet és az ezzel összefüggésben meghozott kormányzati döntésekkel összehangolva, a 2020. 04. 08-án – elektronikus formában megtartott – választmányi ülésen elfogadásra került a 132. közgyűlés elektronikus formában történő megrendezése. Az elnökség a közgyűléssel kapcsolatos dokumentumokat (beszámolókat) **2020. 06. 08-án** elektronikusan továbbítja az előző választmányi ülés megoldásához hasonlóan. A jelentések elfogadása elektronikus úton lesz megoldható, aminek a határideje: **2020. 06. 30. 24:00.**

I.

Jegyzőkönyv

Első napirendi pont: Bodó Sándor elnök írásban köszöntötte a Társaság tagjait. A 2020. évi ülést megnyitotta. Ismertette a tervezett napirendi pontokat. Ezt a közgyűlés egyhangúlag elfogadta

A jegyzőkönyv vezetésére Horváth Kinga irodavezetőt, hitelesítésére Bodó Sándort és Kemecsi Lajost kérte fel. A javaslatot a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Bodó Sándor elnöki megnyitóbeszédében kiemelte, hogy *különleges* időszakot él meg a Társaság azzal, hogy a koronavírus-járvány alatt a kapcsolattartás teljesen az online térbe költözött. Az elmúlt évben elvégzett feladatok sorából kiemelte a Magyar Néprajzi Társaság alapításának 130. évfordulója tiszteletére szervezett ünnepi konferenciát, amelynek a Magyar Tudományos Aka-

démia adott otthont. Bodó Sándor külön kiemelte, hogy 2019. decemberében a Magyarországiért Alapítvány a Magyar Néprajzi Társaságot részletes laudáció után „*kultúraőrző tevékenységéért*” Magyar Örökség Díjban részesítette.

Második napirendi pontként Kemecsi Lajos írásban ismertette főtitkári jelentését. A beszámoló bevezetőjében hangsúlyozta, a működési tevékenység finanszírozásával kapcsolatban a kiszámíthatóság hiányából adódó kihívásokat. 2019-ben is a működő célzott miniszteri támogatás és az aktív tagsági tevékenység együttes hatása révén volt biztosítható a sikeres működőképesség. Ebben az esztendőben is elengedhetetlenül fontos volt az MTA, az NKA, valamint az MMA támogatása.

Megemlékezett mindazon kollégánkról, akik 2019–2020-ben hunytak el. Ugyanezen időszakban sok kiváló tagtársunk részesült elismerő szakmai és állami kitüntetésekben, név szerint is felsorolta őket a beszámoló. Felföldi László kiegészítette a kitüntetettek névsorát: *Martin György-díjat* kaptak 2019-ben: Berán István népzeneész, a Táncház Egyesület ügyvezető képviselője; Bodza Klára nyugalmazott énekművész, népdalénekes, tanár; Felföldi László néptáncutató; Stoller Antal, a Honvéd Együttes Nonprofit Kft. Magyar Nemzeti Táncegyüttes nyugalmazott néptáncpedagógusa; Szabadi Mihály népművelő, koreográfus; Szerényi Béla, az Óbudai Népzenei Alapfokú Művészeti Iskola intézményvezetője; Varga Zoltán nyugalmazott koreográfus. Valamint Halász Péter néprajzkutató, a Kriza János Néprajzi Társaság *Életmű Díjában* és a Nemzeti Művelődési Intézet *Illyés Gyula Közművelődési Életműdíjában* részesült.

A Társaság irodája továbbra is a Néprajzi Múzeum 25-ös szobájában működik. 2019 során a titkársági feladatokat Horváth Kinga márciustól Horváth Iringóval (március–június), majd szeptembertől Szűcs Alexandrával közösen végezte.

A korábbi évek gyakorlatához igazodva folyt 2019-ben az MNT honlapjának a működése, illetve az elektronikus hírlevelek terjesztése. A felvételüket kérő új társasági tagok száma 17 fő. A tényleges, aktív tagsága 2019-ben meghaladta a 300 főt. Ezen tagok mellett további közel háromszáz, tevékenységüket értékelve leginkább pártoló tagként minősíthető személy is kapcsolódik szervezetünkhöz. Adatbázisunkban összesen 1946 nyilvántartott személy szerepel. A főtitkári beszámoló részeként Kemecsi Lajos röviden összefoglalta a társasági rendezvényeket. A 2019-es évben mintegy 14 saját programon és 6 további nagyobb rendezvényen szerepelt a Társaság, vagy voltunk azok társszervezője. A választmány 2019-ben 3 alkalommal tartott ülést, ezek jegyzőkönyvei betekintésre hozzáférhetők. Ezekon kívül a vezetőség többször is összeült, pályázatok, folyóiratok szerkesztése kapcsán.

A Társaság kiadványai közül megemlítette, hogy az *Ethnographia* az MTA BTK NTI segítségével, az MTA és az NKA támogatásával jelenik meg. 2019-ben is NKA pályázati támogatással jelentek meg a *Néprajzi Hírek* számai. Székely András Bertalan szerkesztő munkája révén a nemzetiségi sorozat-

tok újabb kötetei; továbbá a Turai Tünde szerkesztette *Néprajzi Értekezések* sorozat 8. kötete is 2019-ben került ki a nyomdából az MTA támogatásával. Szintén az MTA támogatásával megjelent a Frauhammer Krisztina és Pajor Katalin által szerkesztett *Emlékek, szövegek, történetek – Női folklór szövegek* című tanulmánykötet, amely az azonos című, 2018-ban rendezett konferencia előadásait tartalmazza.

A beszámoló végén az anyagi helyzet áttekintése során újra kiemelte a nehézségeket, melyek abból fakadnak, hogy a Társaság nehezen jut hozzá a civil szervezetek működését célzottan támogató pályázati erőforrásokhoz. A számos szakmai program háttérét biztosító pályázatok adminisztratív előkészítése komoly megterhelést jelent a társasági munkatársak számára.

A Társaság működésének anyagi alapjait az MTA, az NKA és az MMA által, pályázatok révén elnyert forrásokkal biztosíthattuk. További bevételeink tagdíjbefizetésből, kiadványaink értékesítéséből és az szja 1%-ának felajánlásából származtak. Végül megköszönte mindazok támogatását, közreműködését, akik hozzájárultak a Magyar Néprajzi Társaság törekvéseinek megvalósulásához, működőképességünk fönntartásához.

A közgyűlés elfogadta a jelentést.

Harmadik napirendi pontként a közhasznúsági jelentést adta írásban közze az elnökség. A jelentés ismertette a Társaság anyagi helyzetét, a pályázati támogatásokat, az aktuális gazdasági erőforrásokat. Megállapította, hogy a Társaság közhasznúsági céljának eleget téve látta el feladatait.

A jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Negyedik napirendi pontként a Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentését adta írásban közze az elnökség. Megállapította, hogy a bizottság mindezt rendben talált költségvetési és közhasznúsági szempontból is.

A jelentést a közgyűlés elfogadta.

Ötödik napirendi pontként Bodó Sándor elnök zárszavában megköszönte a résztvevők munkáját, bezárta az ülést.

Budapest, 2020. július 1.

BODÓ SÁNDOR
elnök, jegyzőkönyv-hitelesítő

HORVÁTH KINGA
jegyzőkönyvvezető

KEMECSI LAJOS
főtitkár, jegyzőkönyv-hitelesítő

II. Elnöki megnyitó

Tisztelt Közgyűlés, Kedves Tagtársak!

A Magyar Néprajzi Társaság folyamatos működés mellett immár a 132. évét „tapossa”. Számptalan eredményes, gazdag és tartalmas munkát eredményező esztendő után a jelen viszonyait és munkakörülményeit leginkább azzal jellemezhetem, hogy *különleges időket élünk*.

A Társaság rendes működését – eddigi életében – két világháború befolyásolta hátrányosan, s íme, a pandémia az, amely harmadik alkalommal tornyosít gátat munkánk megszokott rendszeres folytatása elé. Kósa László a Társaság 100 éves történetét bemutató kötetében mind az első, mind a második világháború okozta visszaesésről megemlékezett. Mindkét időszakban akadozott az egyesületi élet, jelentkeztek a pénzügyi gondok, a folyóiratok kiadása dőcögött, s így tovább. Az első világháború utáni hektikus időkben mégis kiterjedt elődeink figyelme arra, hogy kezdeményezzen, illetve támogasson olyan ügyeket, mint az iskolákban az önálló néprajzi tárgy bevezetését, a Bécsbe került magyar műkincsek és történelmi emlékek (részben sikeres) visszakövetelését, vagy a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligájába történt belépést. A második világháború utáni újrakezdést a Magyar Tudományos Akadémia és az állam támogatása segítette.

A koronavírus- (Covid-19)-járvány nem a fegyverek árnyékában tette abnormálissá magán- és közéletünket, hanem a bezártságunk, korlátozott mozgásunk, együttes munkánk akadályozása révén – rengeteg minden egyéb mellett – egyesületi életünket is a virtuális világba űzte.

A 2019. évi közgyűlésünk óta mégis számos fontos és eredményes programot rendezett Társaságunk és szerveztek jól működő szakosztályaink. Ezekről a főtítkári beszámoló részletesen szól. Két jeles eseményre szeretnék csupán köszöntőmben röviden utalni.

2019. szeptember 25-én a Magyar Tudományos Akadémia épületében ünnepi konferenciát bonyolítottunk le, amelynek előadásai számba vették a Magyar Néprajzi Társaság 130 éves történetét, s utaltak szaktudományunk jövőbeli feladataira. Az előadásokat Paládi-Kovács Attila, Kósa László akadémikusok, Bodó Sándor, Kemecsi Lajos tartották. Az előadásokat követően több külföldi és belföldi tiszteleti tagunk mondott köszöntőt. (Az előadások és köszöntők rövidesen megjelennek a *Néprajzi Hírek* 2020/2-es számában.)

Végezetül arra kívánok utalni, hogy elődeink és jelenkori tagjaink hosszú ideje folytatott eredményes munkáját 2019. december 14-én a Magyarországért Alapítvány a Magyar Néprajzi Társaságot részletes laudáció után „*kultúraörző tevékenységéért*” *Magyar Örökség Díj*ban részesítette. Mint minden

elismerés, e díj is arra ösztönzi az érintett közösséget, hogy a vállalt feladatainkat minél sikeresebben, a kor kihívásainak megfelelően teljesíthessük.

Reményemet fejezem ki ebben *különös* időben, hogy munkánkat újult erővel, személyes kapcsolatainkat, találkozásainkat felújítva és megerősítve tudjuk minél előbb folytatni. A különös időben lezajló online módon történő közgyűlésünk lebonyolításához kérem Tagtársaink részvételét, segítségét. Kérem szavazataikat az előterjesztendő beszámolóok véleményezésére.

E gondolatok jegyében 132. közgyűlésünket megnyitom.

BODÓ SÁNDOR
elnök

III. Főtitkári jelentés

Tisztelt Közgyűlés!

Rendkívüli körülmények között kerül sor a Társaság rendes közgyűlésére ebben az esztendőben. A személyes találkozásokat korlátozó járványügyi helyzettel összefüggésben a jogszabályok kínálta lehetőséggel élve elektronikus formában zajlik a Magyar Néprajzi Társaság közgyűlése. Ennek megfelelően a hagyományosan élőszóban elhangzó főtitkári beszámolót is a tagság leírva, elektronikus üzenetként ismerheti meg. Elfogadásáról is az elektronikus levelezést használva nyilváníthat véleményt. Mielőtt a rendes beszámolót kezdeném, kifejezem reményemet, hogy a Magyar Néprajzi Társaság tagjait és tagjainak családtagjait, környezetét nem sújtotta a koronavírus-járvány és nem lettek közülünk betegek, vagy amennyiben, sajnos mégis, akkor felgyógyulva újra teljes egészségnek örvendenek!

A járványügyi helyzet különös kihívás elé állította Társaságunkat is. A korábbi bevált tevékenységi formák helyett az online, virtuális térben kellett hogy a működés folytatódjon. Ezzel kapcsolatban megítélésem szerint jól vizsgáztam, mind a titkársági ügyintézés rendszere, mind a honlapunkon keresztül történő kommunikáció. A rendkívüli időszakban útjára indult a Néprajzi Gyűjtő Szakosztály gondozásában az *Így olvasunk mi!* című IX. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat. Az online felhívás főleg a tanulókat, pedagógusokat, de rajtuk kívül még a szülőket, fiatalokat és a felnőtteket célozza meg. Az olvasás 21. századi új eszközeinek (mint például táblagép és e-olvasó) a mindennapjainkban való használatát minél több pályaműben dokumentálva várják.

Az elkövetkezőkben az *Alapszabálynak* és a társasági *Ügyrendnek* megfelelő módon főtitkárként számot kívánok adni a Magyar Néprajzi Társaság

elmúlt esztendejéről. Bevezetőként tömören megállapíthatom, hogy az elmúlt esztendőben is többek önzetlen munkája tette lehetővé, hogy a Magyar Néprajzi Társaság működése eredményesnek ítéelhető.

Tisztelt Közgyűlés!

Mielőtt tömören összefoglalnánk az elmúlt év legfontosabb eseményeit, hajtunk fejet azok emléke előtt, akik az eltelt esztendő során távoztak el tagjaink sorából. Tagtársaink halála nemcsak közvetlen családjuk és hozzátartozóik, hanem Társaságunk számára is fájó veszteség. Hagyományainkhoz hűen tisztelgő megemlékezésünkbe azokat is belefoglaljuk, akik szakmánkkal szorosan érintkező szakterületeken tevékenykedtek.

2019-ben elhunytak: Gulyás Éva, a szolnoki múzeum munkatársa, néprajzkutató; Szilágyi Miklós etnográfus, az MTA doktora, Társaságunk tiszteleti tagja; Foltin Jolán néptánc-koreográfus; Horsa Istvánné Fekete Zsuzsanna néprajzi gyűjtő; Kecskési Mária etnológus, Afrika-kutató (München); Labádi Lajos főlevéltáros, a Szentés Városi Levéltár ny. igazgatója; Ökrös Csaba *Liszt-díjas* népzeneész, zeneszerző; Sára Sándor *Kossuth-díjas* operatőr és filmrendező; Szendrei Janka *Széchenyi-díjas* zenetörténész, az MTA Zenetudományi Intézet ny. főmunkatársa; Szőnyi Erzsébet zenepedagógus, zeneszerző, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanára.

2020-ban hunytak el: Barsi Hajna néprajzkutató; Erdélyi István régész; Fekete György *Kossuth-díjas* belsőépítész, *A Nemzet Művésze*; Winter Erzsébet fotóművész, a Néprajzi Múzeum ny. fotográfusa.

Tisztelt Közgyűlés!

A Magyar Néprajzi Társaság tevékenységével szoros összhangban áll tagjainak szakmai elismertsége és elismerése. A Társaság saját díjainak és kitüntetéseinek jelentősége mellett fontosnak ítélem a tagjainkat elismerő különböző szakmai és állami kitüntetések is. Ennek megfelelően kérem, hogy engedjék meg az utóbbi időszakban ilyen elismerésben részesült tagtársaink felsorolását:

Kitüntettek 2019-ben: Bodó Sándor, az MNT elnöke: Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület *Éri István-díj*; Buczkó József etnográfus, muzeológus, ny. múzeumigazgató: *Arany Magyar Érdemkereszt*; Fodor Pál történész, turkológus, MTA BTK főigazgatója: *Széchenyi-díj*; Gazda Klára néprajzkutató: *Magyar Érdemrend Lovagkeresztje*; Gelencsér József jogász, a népi jogélet elismert kutatója: *Sárkeresztés diszpolgára*; Jakab Albert Zsolt néprajzkutató, a Kriza János Néprajzi Társaság elnöke: *Bányai János-díj*; Kelemen László zeneszerző, a Hagyományok Háza főigazgatója: *Erkel Ferenc-díj*; Kiss Jenő, az MTA rendes tagja, tiszteleti tag: *Széchenyi-díj*; Lancendorfer Zsuzsanna néprajzkutató: *Győr Megyei Jogú Város Ezüst Emlékérme*; Pál István „Szalonna” népzeneész: *Magyarország Érdemes Művésze*; Petrás Mária

népdalénekes, keramikusművész: *Magyar Érdemrend Tisztikeresztje*; Pócs Éva néprajzkutató, folklorista: *Széchenyi-díj*; Pozsony Ferenc, az MTA külső tagja: *MTA Arany János-életműdíj*; Sári Zsolt etnográfus, főigazgató-helyettes: *Móra Ferenc-díj*; Sipos János népzene kutató: *Szabolcsi Bence-díj*; Szakál Aurél etnográfus, múzeumigazgató: *Móra Ferenc-díj*; Szvorák Katalin népdalénekes, előadóművész: *Magyar Érdemrend Középkeresztje*; Vargyas Gábor egyetemi tanár, az MTA BTK NTI tudományos tanácsadója: *Magyar Érdemrend Tisztikeresztje*; Viga Gyula néprajzkutató: *Kántor Mihály-díj*; Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy: *Magyar Örökség Díj*.

Tudományszakunk és Társaságunk számára is kiemelt jelentőségű, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 191. közgyűlésén Borsos Balázst, az MNT választmányi tagját az MTA levelező tagjává választották.

Örömmel tájékoztatjuk a közgyűlés alkalmával a tagságot, hogy a Magyar Néprajzi Társaság 2019-ben elnyerte a *Magyar Örökség Díjat*, melyet Filep Antal laudációját követően Bodó Sándor elnök és Kemecsi Lajos főtitkár vett át az ünnepélyes díjátadáson a budapesti Vigadóban 2019. december 14-én.

A díjazottaknak és elismerésben részesülteknek ezúton is gratulálunk, és bízom benne, hogy nem maradt ki az örvendetesen gyorsan gyarapodó listáról senki, amennyiben igen, akkor azt kérem, hogy a *Néprajzi Hírek* szerkesztői vagy a Titkárság munkatársai felé jelezzék, s kiegészítjük a névsort.

Tisztelt Közgyűlés!

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a 2019-es esztendőről is tudható volt, hogy elkötelezett és kitartó munkát igényel a Magyar Néprajzi Társaság színvonalas működése érdekében. A titkársági ügyviteli feladatokat végzők személye az év során változott. Márciustól Horváth Iringó és Horváth Kinga, majd júniustól Horváth Iringót Szűcs Alexandra váltotta, és Horváth Kingával együtt végezték az év során a titkársági feladatokat. Ez alkalommal is kérem, hogy az ügyintézésben a tisztségviselők és tagtársaink fokozott együttműködéssel segítsék a titkársági munkatársak tevékenységét.

2019-ben is elengedhetetlenül fontos volt az MTA, az NKA, valamint az MMA érdemi működési támogatása, melyek mellett a rendszeres tagdíjfizetések képezték a társasági tevékenység anyagi bázisát. A fentiekben röviden jelzett támogatásoknak köszönhetően 2019-ben sem került válságos gazdasági helyzetbe Társaságunk, mely tény – tájékozódva a szférában tapasztalható körülmények között – megítélésem szerint komoly eredményként értékelhető!

A fentiekben érzékeltetett feltételek közepette a Társaság szervezeti élete a hagyományainknak megfelelően számos rendezvényen, illetve a rendszeres választmányi üléseken szabályozott keretek között zajlott. A választmány 2019-ben 3 alkalommal tartott ülést, ezek jegyzőkönyvei nyilvánosak. Ezekon kívül a vezetőség többször is összeült aktuális pályázatok, személyi döntések, pályázati elszámolások vagy kiemelt programok előkészítésével kapcsolatosan.

A Magyar Néprajzi Társaság irodája továbbra is a Néprajzi Múzeum jelenlegi Kossuth téri épületének földszinti 25-ös szobájában található. A közgyűjtemény új épületekbe költözésének programja természetes módon alakította 2019-ben a Társaság működését is. A választmányi és elnökségi üléseken, illetve az *Ethnographia* szerkesztőbizottsági ülésein kívül már más társasági nyilvános rendezvény nem volt megvalósítható a Kossuth téri épületben a csomagolási munkálatok miatt. Az aktuális kormányhatározatok szerint 2021 tavaszáig működik jelenlegi helyén az intézmény. A társasági iroda további megfelelő működtetésével, a költözési feladatokkal kapcsolatban zajlik az előkészítő tevékenység.

A korábbi évek gyakorlatához igazodva folyt 2019-ben az MNT honlapjának a működése, illetve az elektronikus hírlevelek terjesztése. A felvételüket kérő új társasági tagok száma 17 fő, ami az elmúlt esztendőben hasonló volt a korábbi időszakban tapasztaltakhoz. Az MNT tényleges, aktív tagsága meghaladta 2019-ben a 300 főt. Ezen tagok mellett további közel háromszáz, tevékenységüket értékelve leginkább támogató tagként minősíthető személy is kapcsolódik szervezetünkhöz. Adatbázisunkban összesen 1946 nyilvántartott személy szerepel.

A 2017-ben nagylelkű támogató révén létrehozott Kádár László Mongolisztikai Kutatásért Alap eredményesen folytatta működését 2019-ben is. Munkáját szakértő tanácsadó testület segítette és megvalósultak a sikeres pályázatok is teljes összhangban az alapító által megfogalmazott elvárásokkal.

A főtitkári beszámoló részeként a társasági rendezvények rendkívül tömör összefoglalására nyílik csak lehetőség. A Társaság szakosztályainak rendezvényeiről, megvalósított programjairól a társasági honlap részletesen tájékoztatja az érdeklődőket. A 2019-es évben mintegy 14 saját programunk volt és 6 nagyobb rendezvényen szerepeltünk, vagy voltunk azok társszervezői.

Rendezvények és szakosztályi élet

Jelentős számú ülést, konferenciát, megemlékezést és könyvbemutatót szervezett Társaságunk a fővárosban és vidéken egyaránt. A szakosztályok aktivitása 2019-ben is rendkívül változatos képet mutatott, vezetőik mozgósító erejét és kapcsolatrendszeik jellemzőit is tükrözve. Rendezvényeink közül kiemelkedik a Magyar Néprajzi Társaság alakulásának 130. évfordulóján a Magyar Tudományos Akadémián tartott ünnepi ülés, amelyen a társtudományok jeles képviselői köszöntötték a Társaságot.

Az alábbiakban csak a legfontosabb szakosztályi tevékenységeket jelzem, az összes program és projekt megtalálható a társasági honlapon:

Az Anyagi Kultúra Szakosztály 2019-ben négy programot szervezett: 2019. február 27.: előadások a paprika kultúrtörténetéből és néprajzából (Köszegi László, Romsics Imre, Simon András előadásai), Viski Károly Múzeum, Kalocsa; 2019. április 9.: könyvbemutató, ELTE BTK Néprajzi Intézet könyv-

tára (Báti Anikó, Juhász Antal, Leskó-Dely Tercia kötetei), a Városnéprajzi Szakosztállal közös szervezésben; 2019. november 19.: könyvbemutató (Gráfik Imre, Muskovics Andrea és Balassa M. Iván köteti), a BTK Néprajz-tudományi Intézetével közös szervezésben A Magyar Tudomány Ünnepe programjába illesztve; 2019. november 27.: *A 100 éve született Kresz Mária tudományos munkássága* című emlékülés (a Néprajzi Múzeum és a Hagyományok Háza mellett társszervezőként).

Az Etnológia Szakosztály 2019-ben lapszámbemutatót szervezett a Szimbiózis Fesztivál keretei között (a *Replika* folyóirat *Digitális antropológia* című blokkja és az *Erdélyi Társadalom Hatalom, egyenlőtlenség, felelősségvállalás* tematikájú lapszámának [2018/2.] a bemutatója), amely Mészáros Csaba és Nagy Zoltán *Út – síneken, jégháton, ösvényeken Szibériában* című kiállítását nyitotta meg.

A Film- és Fényképészeti Szakosztály 2019 első félévében folytatta a 2017 októberében indított, *Kép&antropológia* címmel futó előadássorozatot. A rendezvény témája az etnográfiai fotó és film, amit idén már ezek szélesebben vett alkalmazási területeivel, a multimédiával és a kiállításstervezéssel is kiegészítettek. Az előadásokat a szakmai közönség mellett az érdeklődő „laikusoknak” is szánták, így azokra a Fuga Művészeti Központban került sor. Három rendezvényük volt. Február 7-én Kurutz Márton és Borsody István *Az elveszett nagypapa* című dokumentumfilmjének vetítése. A vetítés után a film alkotóival és szereplőivel (Bárány Róbert, Besenyei Zalán, Borsody István, Janovics Zoltán, Kurutz Márton) beszélgetett Csorba Judit Dorottya. Március 27-én *Under construction: a Budai Rajziskola projektzáró filmvetítése*. A filmbemutató után Danó Orsolya kurátor beszélgetett az alkotókkal. Május 30-án Fejős Zoltán: *Történeti terepen – Amerikai magyar fényképek, amerikai magyar fényképészek 1890–1940* című előadása.

A Folklór Szakosztály 2019-ben egy nagy projektet valósított meg: kötetbe szerkesztette a 2018-as *Emlékek, szövegek, történetek – Női folklór szövegek* című konferencia tanulmányait. A könyvbe 25 tanulmány került bele, 400 oldalon.

A Nemzetiségi Szakosztály 2019-ben rendezett programjai az alábbiak voltak. 2019. február 5-én A Szlovén Kultúra Napja alkalmából a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtárban bemutatták *A Magyarországi Szlovének Néprajza 7. kötetét*, amely *Pripovedno izročilo Slovencev v Porabju (A Rábadéki szlovének népköltészete)* címmel látott napvilágot. 2019 tavaszán megjelent, még 2018-as dátummal a *Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény és ruszin nemzetiségek néprajzából* 10. kötete 220 oldalon, Székely András Bertalan szerkesztésében. Eperjessy Ernőt köszöntötték lakásában születésnapja alkalmából 2019. november 23-án. A Miniszterelnökség támogatásával kiadták a *Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen* 34. kötetét (szerk: Prof. Em. Dr. Manherz Károly).

A Néprajzi Gyűjtő Szakosztály 2019-ben megtartotta a VII. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat eredményhirdető konferenciáját és kiállítását, amelynek

helyszíne az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (az egykori Néprajzi Múzeum épülete) volt. Hetedik alkalommal rendezte meg – immár hagyományossá vált – néprajzi táborát és továbbképzését önkéntes gyűjtői számára Balassagyarmaton 2019. július 5. és 8. között. II. Tradíció Néprajzi Továbbképzés címmel önkéntes gyűjtők számára tartottak előadásokat, foglalkozásokat 2019 novemberében és decemberében.

A Társadalomnéprajzi Szakosztály 2019-ben a következő programokon vett részt. Szekcióval és előadással képviselték magukat az MNT Társadalomtudományi Szakosztály tagjai közül többen is az Imreh István születésének 100. évfordulóján az EME és a BBE által szervezett emlékülésen (Kolozsvár, 2019. szeptember 12–13.), ahol megkoszorúzásra került Imreh István síremléke a Házsongrádi temetőben. Ugyancsak előadással vettek részt a szakosztály kutatói közül többen is Kolozsváron a *Szemléletek, módszerek, intézmények a romániai magyar néprajzkutatásban* címmel a BBE által szervezett konferencián (Kolozsvár, 2019. október 18.). Részt vettek a Szabó László néprajzos 80. születésnapjára emlékező, a Debreceni Egyetem, a DAB és a szolnoki Damjanich János Múzeum által közösen szervezett konferencián (Szolnok, 2019. november 14.).

A Magyar Néprajzi Társaság kiadványai

Az MNT nagy hagyományú folyóirata, az *Ethnographia* Viga Gyula és munkatársai, Báti Anikó és Juhász Katalin szerkesztésében, az MTA és az NKA támogatásával jelenik meg. A szerkesztőség és a szerkesztőbizottság szoros együttműködése révén a folyóirat mind a 4 száma példászerű pontossággal időre megjelent a 2019-es esztendőben is. A szerkesztésben érintett kollégák elkötelezett és következetes munkájának eredményeként a postai terjesztés szigorú feltételeit is teljesítve látnak napvilágot a folyóirat számai. Messze-menően indokolt hangsúlyozni, hogy a szerkesztőség eredményes munkáját érdemben segítette az ELKH BTK NTI.

2019-ben is NKA pályázati támogatással jelentek meg a *Néprajzi Hírek* Hála József és Máté György által gondosan szerkesztett számai, továbbra is közreadva a gazdag és kiterjedt szakmai tevékenység eredményeit.

Székely András Bertalan sorozatszerkesztő és az egyes kötetek szerkesztői áldozatos munkájának köszönhetően a nemzetiségi sorozatok újabb három kötete is megjelent az év során:

- 2019 tavaszán megjelent, még 2018-as dátummal a *Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény és ruszin nemzetiségek néprajzából* 10. kötete 220 oldalon.
- *Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen* 34. kötete (szerk: Manherz Károly).
- *Válogatás a magyarországi nemzetiségek néprajzi köteteiből* 9. (szerk.: Székely András Bertalan).

MTA pályázati támogatással megjelent a *Néprajzi Értekezések* 8. kötete, Molnár Ágnes átdolgozott disszertációja *Alkalmazkodó polgárosodás – Család és gazdaság Kiskanizsán a 20. században* címmel, Szücs Alexandra gondos szerkesztésében. A megbízható rendszerességgel gyarapodó sorozat – melynek sorozatszerkesztője Turai Tünde – messzemenően betölti az MNT által megfogalmazott célját, az értékes PhD-disszertációk színvonalas publikálását.

Szintén az MTA támogatásával megjelent a Frauhammer Krisztina és Pajor Katalin által szerkesztett *Emlékek, szövegek, történetek – Női folklór szövegek* című tanulmánykötet, amely az azonos című, 2018-ban rendezett konferencia előadásait tartalmazza.

A Magyar Néprajzi Társaság anyagi helyzete

Az MNT működésének anyagi helyzetére már röviden utaltam. A társasági működés feltételeinek biztosítását megítélésem szerint komoly kihívás elé állítja, hogy a számunkra elérhető pályázati struktúra már hosszú ideje nem működik kiszámítható és megbízható módon. A közvetlen döntéshozói támogatással osztott működési támogatások megszerzése a vezetőség számára speciális feladatokat jelent. Az év során megvalósuló szakmai program háttérét biztosító pályázatok adminisztratív előkészítése rendkívül idő- és energiaigényes és komoly megterhelést jelent a társasági és szakosztályi munkatársak számára.

Az MNT működésének anyagi alapjait az MTA, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, az NKA és az MMA által, pályázatok révén elnyert forrásokkal biztosíthattuk az év során. További bevételeink tagdíjbefizetésből (211 532 Ft), kiadványaink értékesítéséből (493 614 Ft), valamint az szja 1%-ának felajánlásából (95 858 Ft) származtak. A közhasznúsági jelentés és a pénztáros beszámolója további pénzügyi részletekről is tájékoztatnak.

Tisztelt Közgyűlés!

A fenti, a 2019-ben elért eredményeket és a problémákat is érzékeltetni kívánó főtitkári beszámoló zárásaként hangsúlyosan megköszönöm mindazok segítségét, támogatását és közreműködését, akiknek önzetlen tevékenysége és szaktudása hozzájárult a Magyar Néprajzi Társaság törekvéseinek 2019-es évi megvalósulásához.

Tisztelt Közgyűlés!

Kérem beszámolóom elfogadását!

KEMECSI LAJOS
főtitkár

IV.

**A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2019-es évről
Tartalmi beszámoló**

A Magyar Néprajzi Társaság 2019-ban *Alapszabályának* megfelelően, annak célkitűzéseit figyelembe véve, a választmány által megtárgyalt és elfogadott program és költségvetés alapján működött.

Működési célú támogatást a Magyar Tudományos Akadémia (1 000 000 Ft) és a Magyar Művészeti Akadémia (500 000 Ft) biztosított. Emellett a Magyar Tudományos Akadémia (3 310 000 Ft), a Nemzeti Kulturális Alap (4 600 000 Ft), valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma (2 300 000 Ft) által kiírt pályázatokon elnyert támogatások növelték a bevételt. (A pályázatok révén elnyert anyagi forrás az előző évhez képest jelentős növekményt jelent.) Bevételeinket tovább gyarapították a befizetett tagdíjak (211 532 Ft), továbbá a kiadványértékesítésből befolyt összeg (493 614 Ft).

Szervezetünk a tárgyidőszakban 2 fő munkavállalót foglalkoztatott, valamint megbízási szerződéssel többen is végeztek tevékenységet Társaságunknál. A részükre kifizetett bérköltség 4 624 745 Ft, illetve az azok után megfizetett adók és járulékok összege 668 892 Ft volt. Az iroda munkáját 10 önkéntes segítette.

A Társaság folyószámláján a 2019. december 28-i banki kivonat szerint: 32 638 569 Ft, házi pénztárában pedig a 2019. december 31-i jelentést követően 83 495 Ft található.

A Társaság 2019-ben is folytatta néprajzi tematikájú rendezvények szervezését, különösen a szakosztályi programok tekintetében, valamint kiadványainak megjelentetését: az *Ethnographia* és a *Néprajzi Hírek* soron következő számai kiadásra kerültek. A *Néprajzi Értekezések* sorozata is új kötettel gyarapodott.

Összességében megállapítható, hogy Társaságunk a létesítő okiratában meghatározott közhasznú tevékenységét a tárgyévben közhasznú céljának megfelelően látta el.

A számviteli beszámoló a szervezet gazdálkodásáról, vagyoni, pénzügyi és jövedelmezősége helyzetéről megbízható és valós képet mutat.

Tisztelt Közgyűlés!

Kérem a beszámoló elfogadását!

VASS ERIKA
pénztáros

V.
A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése
a Magyar Néprajzi Társaság 132. közgyűlésének

Alulírottak mint a Magyar Néprajzi Társaság 132. Közgyűlése által kiküldött számvizsgálók és ellenőrök jelentjük, hogy a Magyar Néprajzi Társaság számviteli nyilvántartását és közhasznúsági jelentését megvizsgáltuk, s miután rendben találtuk, javasoljuk, hogy a pénztárosnak lelkiismeretes munkájáért szavazzon köszönetet a közgyűlés, és a szokásos fenntartással adja meg a felmentvényt.

Budapest, 2020. június 8.

SZILÁGYI ZSOLT
számvizsgáló

KATONA EDIT
számvizsgáló

KEREZSI ÁGNES
számvizsgáló

Elnöki zárszó

Tisztelt Közgyűlés, Kedves Tagtársak!

A Magyar Néprajzi Társaság 2020-as, 132., különleges feltételek mellett online módon lebonyolított közgyűlése a leadott szavazatok összeszámlálása után eredményesnek nyilvánítható. További terveink kialakításához és a következő éves munkánk sikeréhez a rendkívüli állapot mielőbbi megszűnése kívántatik, hogy a Társaság választmánya és a szakosztályok vezetői kialakíthassák közös programunkat. Kívánok mindannyiunknak jó egészséget, felszabadult jókedvet, lendületet – vállalt munkafeladataink sikeres teljesítéséhez!

A Társaság 132. közgyűlését ezennel bezárom.

BODÓ SÁNDOR

**A Magyar Néprajzi Társaság választmányi ülése
(Budapest, 2020. szeptember 23.)**

**I.
Jegyzőkönyv**

Első napirendi pont: Bodó Sándor elnök bevezetőjében megállapította, hogy a választmány határozatképes, majd ismertette a tervezett napirendi pontokat.

Ezt a jelenlévő választmányi tagok egyhangúlag elfogadták.

Bodó Sándor elnök a jegyzőkönyv vezetésére Nagyné Batári Zsuzsanna titkárt, hitelesítésére Paládi-Kovács Attilát és Bali Jánost kérte fel.

A javaslatot a választmány egyhangúlag elfogadta.

Második napirendi pontként a főtitkár ismertette a 132. közgyűlés jegyzőkönyvét, amelyet a választmány egyhangúlag elfogadott.

Harmadik napirendi pontként a 2020-as év kitüntetési javaslatainak felterjesztése történt meg. A jelöltek a következők. *Györffy István-émlékérem*: Balassa M. Iván; *Jankó János-díj*: Ilyefalvi Emese, Kavecsánszki Máté; *Sebestyén Gyula-émlékérem*: Csépe Attila; *Pro Ethnographia Minoritatum Émlékérem*: Schön Mária; belföldi tiszteleti tag: Mezey Barna, külföldi tiszteleti tag: Hanne Hieta, Dagnoslaw Demski.

Negyedik napirendi pontként a tagfelvételi javaslatok ismertetése történt meg. A jelentkező tagok: Petrás-Golomán Alexandra, Riskó Kata, László Júlia (tanár, önkéntes gyűjtő), Kmellár Viktória Ildikó (az SZNM munkatársa), Gyanó Szilvia (Balatoni Múzeum, néprajzos muzeológus), Fancsalszki Noémi (az SZNM munkatársa).

A felterjesztéseket a választmány egyhangúlag elfogadta.

Ötödik napirendi pont: 2021-ben lejár a jelenlegi választmány és vezetőség mandátuma. A 2021-es tisztújítást előkészítő Jelölő és Választási Bizottság javasolt tagjai a következők. Elnök: Gráfik Imre, tagok: Hajdú Ágnes (NM) és Mikos Éva (MTA BTK Néprajzi Intézet).

A felterjesztéseket a választmány egyhangúlag elfogadta.

Hatodik napirendi pontként beszámoló hangzott el a Mongol Alap helyzetéről, Szilágyi Zsolt részéről.

A beszámolót a választmány egyhangúan elfogadta.

A hetedik napirendi pontban az egyebek következtek.

Az *Ethnographia* legújabb száma megjelent, hozzáférhető a Magyar Néprajzi Társaság irodájában.

Domonkos Ottó 75 éve a Társaság tagja, jókívánságainkat küldjük neki közösen.

Nagy Janka Teodóra jelezte: Szegeden terveztek konferenciát Fél Edit emlékére, ezt sajnos le kellett mondani. A konferencia szervezői kötetlen szeretnének megemlékezni a kutatóról, erről felhívást fognak közzétenni.

Bali János közölte, hogy idén júliusban, Átányban Hofer Tamás emlékére emléktáblát avattak, Bali János Máté Györggyel együtt részt vett az eseményen, a beszámoló a *Néprajzi Hírekben* fog megjelenni.

Granasztói Péter a Szavazatszámoló Bizottság tagjaként ismerteti a szavazás eredményét. A *Györffy István-emlékérem* kitüntetettje: Balassa M. Iván; a *Jankó János-díj* kitüntetettje: Kavecsánszki Máté; a *Pro Ethnographia Minoritatum Emlékérem* kitüntetettje: Schön Mária; belföldi tiszteleti tag: Mezey Barna; a *Sebestyén Gyula-emlékérem* kitüntetettje: Csépe Attila; külföldi tiszteleti tag: Hanne Hieta, Dagnoslaw Demski.

Bodó Sándor köszöni a részvételt, és további jó munkát kíván mindenkinek.

Szentendre, 2020. szeptember 23.

NAGYNÉ BATÁRI ZSUZSANNA
jegyzőkönyvvezető

II.

A Társaság kitüntetettjei

Györffy István-emlékérem

Balassa M. Iván

Balassa M. Iván etnográfus, nyugalmazott muzeológus 1943-ban született Debrecenben. 1967-ben magyar nyelv- és irodalom szakos tanári, illetve etnográfus oklevelet szerzett az ELTE Bölcsészettudományi Karán. 1968-ban ugyanott tett bölcsészdoktori szigorlatot, majd 1981-ben az MTA Tudományos Minősítő Bizottságánál szerezte meg a néprajztudomány kandidátusa tudományos fokozatot.

Fő kutatási területe a magyar népi építészet, azon belül különösen annak történeti korszakai és táji tagozódása. További kutatási tárgyai a népművészet körébe vont festett templomi mennyezetek, bútorszak, továbbá a muzeológia és az épített örökség műemléki védelme.

Állandó munkahelye közel négy évtizeden át, 1967-től 2005-ben bekövetkezett nyugdíjba vonulásáig a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, illetve annak jogelődje, a budapesti Néprajzi Múzeum volt. Számos munkakört töltött be, volt nyilvántartási csoportvezető, tudományos titkár, osztály-

vezető, főosztályvezető, s végül címzetes igazgató. Már az elsőnek megnyitott Szatmári tájegység munkálataiban is részt vett a kispaládi porta és a mándi református templom berendezésével. Számos tájház állandó kiállítása kötődik a nevéhez országszerte (pl. Bakonybél, Decs, Kalocsa, Szarvas, Hódmezővásárhely, Karcag, Mezőkövesd), és fontos időszaki kiállítások rendezését vezette (pl. Budapest, OMF 1981; Szentendre, 1996).

A szentendrei Skanzen tudományos kutatásait szolgáló OKTK-, majd OTKA-pályázatok témavezetését látta el 1989-től folyamatosan, melyeknek révén gyarapodott a Magyar Népi Építészeti Archivum, kutatás valósult meg *A magyar népi építészet táji tagozódása a XVIII. században* címen körvonalazott tematikában, majd a *Festett asztalosmunkák a Kárpát-medence templomaiban*. 1999 óta napjainkig kulturális minisztériumi támogatással folyik Erdély népi építészeti emlékeinek dokumentálása. (Ehhez kapcsolódik tagsága a Torockói Értékvédő Bizottságban és Furu Árpád Torockó építészeti örökségéről, valamint Erdély népi építészetéről, s annak táji, történeti tagozódásáról szóló jeles könyveinek szakmai támogatása.)

Balassa M. Iván, különböző egyetemek felkérése alapján, évtizedek óta részt vesz a felsőoktatásban mint külső előadó. Első helyen említendő a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti Tanszéke, valamint a Transylvania Trust Alapítvány műemlékvédelmi szakmérnökképző szaka. Ezek mellett sorolható az ELTE BTK néprajz szaka és történettudományi szaka, a Debreceni Egyetem BTK néprajz szaka, a Pécsi Egyetem művelődésszervező szaka, valamint a kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem Magyar Nyelv és Kultúra Tanszéke, amelyeken 2–3 szemeszteren át tartott előadásokat.

Hazai és külföldi elismertségét jelzik a szakmai egyesületekben betöltött tisztségei, tagságai. Említendő az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának alelnöki és azon belül a Népi Építészeti Szakbizottság elnöki tisztsége. Több ciklusban elnökségi tagja volt az Európai Szabadtéri Múzeumok Szövetségének, tagja az Arbeitskreis für Hausforschung munkabizottságnak. Több ciklusban volt választmányi tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak is.

Tudományos kutatómunkájának eredményeit főként gazdag publikációs jegyzéke és műveinek fogadtatása alapján ítélni lehetjük meg. Kandidátusi értekezése *A parasztház évszázadai – A magyar parasztház középkori, kora újkori fejlődése* címen jelent meg (Békéscsaba, 1985). Élénk figyelmet keltett a középkori régészet, építészettörténet művelői körében is, mint azt számos recenzió és hivatkozás igazolja. Úttörő jelentőségű volt következő kötete is *A parasztház története a Felföldön* címen (Miskolc, 1994), melyben Északkelet-Magyarország parasztházainak történeti alakulásmenetét követte a honfoglalás korától a 20. századig. Ez a kötet az anyagi kultúra történetéhez általában véve is fontos hozzájárulás volt. Itt kell megemlékezni arról a fontos fejezetről, amelyet a *Magyar néprajz IV. Életmód* kötetébe írt *A magyar népi építészet táji tagozódása a 18–19. században* címen (Bp., 1997. 266–288.). Másik fontos hozzájárulása volt az említett szintézishez az I/2. *A magyar népi műveltség*

korszakai címet viselő kötetben megjelent áttekintése az egyes történeti korszakok építőkulturájáról. *A Bodrogek népi építészetének katasztere* (Szentendre, 1999) címen megjelent kötete az államhatárral elválasztott kistáj népi építészeti emlékeinek korpusza, *A Felföld népi építésze* (Bp., 2010) pedig egy történeti nagytáj építőkulturájának szintézise, teljességre törő áttekintése. Az elmúlt évtizedben három jelentős könyv emelhető ki Balassa M. Iván munkásságából. Közülük kettő a székelykapu tematikus monográfiája (*A székelykapu*. Bp., 2011; *Székelykapuk régen és ma*. Sepsiszentgyörgy, 2016). A legutóbbi könyve Erdély unitárius templomainak festett famennyezeit dokumentálja, történetét, művészeti értékeit elemzi (Kolozsvár, 2018).

Az eddigiekben felsorolt és itt nem említett tudományos művei, szakmai tevékenysége, a hazai etnográfának itthon és külföldön, illetve a társtudományokban is tiszteletet, megbecsülést szerző munkássága alapján mély meggyőződéssel javasoljuk Balassa M. Iván számára a *Györffy István-émlékérem* odaítélését.

Jankó János-díj

Kavecsánszki Máté

Nemzedékének talán legígéretesebb fiatal tánckutatója. A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén a magyar tradicionális táncművészet 20. századi változási folyamatait kutatja. 1985. október 3-án született Miskolcon. A Debreceni Egyetemen szerzett 2010-ben néprajz és történelem MA szintű diplomákat, illetve végezte el mindkét szakon a tanári képesítést is nyújtó szakirányokat. 2010–2013 között a Debreceni Egyetem BTK Történelem és Néprajzi Doktori Iskola Néprajzi Programján volt PhD-hallgató. A doktori tanulmányaival párhuzamosan szerzett az Eszterházy Károly Főiskola Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán ember- és társadalom műveltségi terület tanár képesítést. 2014-től az MTA–DE Néprajzi Kutatócsoport tudományos munkatársa volt, 2018-tól a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének adjunktusa. Tudományos fokozatát (PhD) a néprajz/kulturális antropológia területén 2004-ben szerezte meg.

Az MTMT szerint az összes tudományos közleményeinek száma: 68. Monográfiák, szakkönyvek száma: 2.

Tudományszervezői tevékenységét több országos- és egy nemzetközi konferencia-szervezés is fémjelzi. Tánctudományi témában megjelenő szakkönyvek, tanulmányok lektora volt.

Több tudományos és szakmai társaság aktív tagja, így például a Magyar Néprajzi Társaság, rendes tag 2016-tól; Magyar Tudományos Akadémia Tánc- tudományi Munkabizottsága, Magyar Etnokoreológiai Társaság; Györffy István Néprajzi Egyesület; Doktoranduszok Országos Szövetsége; Országos Református Tanáregyesület; Gesellschaft für Tanzforschung (Német Táncudo-

mányi Társaság); Magyar Történelmi Társulat; Történelemtanárok Egylete; Magyar Vallástudományi Társaság; Református Doktorok Kollégiuma.

Felsőoktatási tevékenysége igen széles körű, amely átfogja részben a DE Történelemtudományi Intézetében a múzeumtudományokat, illetve a DE Néprajzi Tanszékének a néprajztudomány legváltozatosabb témaköreit az etnicitástól, a történeti néprajz, történeti folklorisztika, táncművelés kurzusokon át a népi építészetig. Az Eszterházy Károly Egyetem Politológia Tanszékén éveken keresztül tartott előadásokat a történet- és politikatudomány témáiban. Több szakdolgozatot vezetett, két PhD-hallgató témavezetője, egy témavezetője már tudományos fokozatot szerzett. Több alkalommal vett részt nyilvános doktori védések bizottsági munkáiban.

Kavecsánszki Máté a táncművelés 20. századi változásait a kontextuális táncantropológia, illetve a narratív paradigma módszertana alapján értelmezi, de vizsgálódásai kiterjedtek a tánc és politika, illetve a tánc és az identitás kapcsolatának értelmezésére is. A magyar néptánc kutatás új vizsgálati területét megteremtve kutatja a magyar paraszti közösségek tradicionális táncművelését és a nyugat-európai eredetű társastáncok közötti kapcsolatot. Kutatásai során elsődlegesen a táncművelés társadalmi háttérének megértésére koncentrált: a táncművelésben bekövetkező változás a helyi közösségeket érő kulturális és társadalmi hatásokat jelzi. *Tánc és közösség* című kötetét a recenziók, ismertetések a hazai táncfolklorisztika elméleti és módszertani megújulása egyik alapműveként értékelik. A munka sikeresen kapcsolja össze a táncfolklorisztika, a néprajztudomány, a társadalomnéprajz, valamint az antropológia módszertani és elméleti hagyományait.

Kavecsánszki Mátét a néprajztudomány mellett a középkori diplomácia-történet is foglalkoztatja, publikációi jelentek meg a 12. századi magyar-német diplomáciai kapcsolatok elemzésének témájában, illetve foglalkozott a középkori szentkultusszal is. Publikál a neveléstudomány, tehetség gondozás témakörében is.

Kavecsánszki Máté eddig nyolc díjat és ösztöndíj jellegű elismerést tudhat magáénak, így például: *MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj*, 2016; *Akadémiai Ifjúsági Díj*, 2015; *Petőfi S. János Publikációs Díj (Tánc és közösség c. kötet)*, 2013; *Jedlik Ányos Doktorjelölti Ösztöndíj (TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001)*, 2012; az *Agria Universitas Egyesület Tehetségeiért Díja*, 2009; *Martin György-díj* (Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete); *Miskolc Város Ösztöndíjasa*, 2009–2010 (Miskolc MJV Önkormányzatának, valamint Oktatási és Kulturális Bizottságának díja).

Kavecsánszki Máté az eddigi tudományos teljesítménye, közéleti szerepvállalása, illetve szakmai elkötelezettsége alapján elnyerte a Magyar Néprajzi Társaság *Jankó János-díját*.

Belföldi tiszteleti tag

Mezey Barna

Mezey Barna a magyar alkotmány- és jogtörténet nemzetközileg elismert professzora, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, az Egyetemi Doktori Tanács elnöke (2017), az Országos Doktori Tanács tagja. Volt az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánhelyettese (1996–2000), dékánja (2000–2008), az Eötvös Loránd Tudományegyetem rektora (2010–2017), a Magyar Rektori Konferencia elnöke (2012–2014), tiszteletbeli elnöke.

2011-ben megkapta az MTA doktora címet (*A munkáltatás szerepe a büntetés-végrehajtás történetében. A fenyítőházi modelltől a rabdolgoztató házakig*, 2011). Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport vezetője (2019–). Kutatási eredményeit több mint 500, külföldön és Magyarországon megjelent idegen nyelvű (főként német) és magyar nyelvű tudományos közleményben, közel 750 könyvben, könyvfejezetben, tanulmányban, folyóiratcikkekben, ismeretterjesztő munkában publikálta.

Széles körű nemzetközi és hazai tudományszervezői tevékenységét láttatják a nemzetközi (elsősorban német egyetemekkel közös) képzésszervezések, vendégoktatói felkérések és kutatómunkák (pl. Wien, Trier, Kiel, Bonn, Göttingen, Heidelberg, Basel), szakmai és közéleti tisztségei, szerkesztőbizottsági és tudományos tanácsadó testületi felkérései. Tudományos szakmai tevékenységéhez kapcsolódnak külföldön és Magyarországon betöltött szakmai és közéleti tisztségei.

A múzeumokkal történő rendszeres együttműködés és ismeretterjesztő tevékenység részeseként közreműködött a Börtönügyi Múzeum állandó kiállításának rendezésében (Kiskunfélegyháza, 1996).

Tudományos szakmai tevékenységéhez kapcsolódnak külföldön és Magyarországon betöltött szakmai és közéleti tisztségei, ezek közül csupán egyet kiemelve: alapító tagja és társelnöke a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoportnak (2011–).

Tudományos munkásságát, kutatási eredményeit, közéleti tevékenységét számos díj és elismerés jelzi, többek között a finn köztársasági elnök adományozta *Commander of the Order of the Lion of Finland /A Finn Oroszlánrend Parancsnoki Érme* (2014), a *Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje* (2005).

Mezey Barna az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék tanszékvezető professzoraként jogászgenerációk számára a magyar alkotmány- és jogtörténet, ezen belül az alkotmány- és parlamentarizmustörténet, továbbá a büntetés-végrehajtás-történet oktatója, iskolateremtő kutatója. A *Jogi kultúra, processzusok, rituálék és szimbólumok* című kutatás (2006) jelentette az alapját annak a jogtörténetisműhely teremtő kutatói és

tudományszervezői tevékenységnek, amely a hazai jogi kultúrtörténeti kutatók és a jogtörténethez mindinkább kapcsolódó jogi néprajz egyre szélesebb körű művelését eredményezte. Mezey Barna professzornak meghatározó szerepe volt a jogtörténeti, jogi kultúrtörténeti alapokon, a jogi néprajzzal közösen megvalósuló kutatási programnak a megszületésében. A tudományközi együttműködés eredményeként megalakult a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport (Szekszárd, 2011. október 5.).

Mezey Barna professzornak a jogszokásokról írt publikációi jogdogmatikai szempontból alapvetőek és megkerülhetetlenek a magyar néprajztudomány, a népi jogélet-kutatás szempontjából. Azon túl, hogy jogtörténészként tisztázta a jogi néprajzi kutatások egyik alapvető jogintézménye, a *jogszokások* helyét és szerepét a magyar jogfejlődésben, meghatározó szerepet vállalt Tárkány Szücs Ernő életművének és a magyar népi jogélet-kutatás eredményeinek a hazai jogtörténetírásba és -kutatásba illesztésében, a jogi vonatkozású néprajzi adatok jogtörténetírást gazdagító forrásértékének és szerepének hangsúlyozásában. Az általa vezetett MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport a jogi néprajz egyik alapvető kérdésének, a jogképződésnek és a jogalkalmazásnak a népi jogélet szinterein történő vizsgálatával (*A szuverenitás változatai a 19–20. század magyar jogfejlődésében 2019–2024*) a magyar jog rendszerszintű működését meghatározó kutatásokba is beemelte, annak szerves részévé tette a jog- és néprajztudomány kutatási közösségét.

Mezey Barna egyetemi tanárként évtizedek óta fontosnak tartja a jogi kultúrtörténet mellett a jogi néprajz jelenlétét is a jogi felsőoktatásban: az oktatáson, a kutatási terület legújabb eredményeit beépítő kurzusokon túl a téma iránt érdeklődő hallgatók, doktoranduszok szakmai támogatását. Kiemelt jelentőséget tulajdonít a tudományos kutatókkal, a gyakorló szakemberekkel, kutatási és szakmai egyesületekkel történő együttműködésnek: a néprajz területén a néprajztudomány kutatóival, múzeumi szakemberekkel, a Magyar Néprajzi Társasággal. Ez utóbbi szervezet 130 éves jubileumi konferenciáján a társtudományok képviselői között a jogtudomány nevében elmondott köszöntőben is kiemelte a jogászok szerepvállalását az alakulás pillanatától kezdve nemcsak a társaság igazgatásában, de annak szakmai munkájában is. Hunfalvy Pál társasági elnökre emlékeztetve a nép életének, szokásainak ismeretén alapuló hatékony jogalkotás, a „jó törvények” előfeltételeként a jogászok és néprajzosok együttműködésének szükségszerűségét hangsúlyozta.

A néprajztudomány és a jogtudomány területét interdiszciplinárisan összekapcsoló munkássága, a kutatási együttműködések megerősítésében vállalt szerepe, a magyar jogi néprajz területén végzett kiemelkedő tevékenysége alapján Mezey Barna DSc. jogtörténészt, az ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének tanszékvezetőjét, a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport társelnökét, a jogi kultúrtörténeti kutatások elismert nemzetközi és hazai szaktekintélyét a Magyar Néprajzi Társaság belföldi tiszteleti tagjának választotta.

Külföldi tiszteleti tag

Dagnoslaw Demski

Dagnoslaw Demski néprajzkutató, a Lengyel Tudományos Akadémia varsói Régészeti és Néprajzi Intézete Néprajzi Intézetének igazgatója.

Tudományos érdeklődését tekintve eredetileg orientalista, India-kutató; majd a népi vallásosság, a vizualitás, az erőszak, valamint a feminista megközelítési lehetőségek kutatója. Évtizedek óta aktív résztvevője a magyar–lengyel kétoldalú akadémiai kooperációnak.

Elindítója és szervezője a 2010 óta folyó *Visual Representations of the Other* című, és elsősorban kelet-európai kutatókat tömörítő nemzetközi kutatási projektnek. Ennek első, a kelet-európai karikatúrák témájában tartott konferenciája Varsóban került megrendezésre, az MTA Néprajzi Kutatóintézete részéről Fülemile Ágnes részvételével. A második konferenciát 2012-ben tartották az MTA Néprajzi Kutatóintézetében, Budapesten, számos akadémiai intézeti munkatárs segítségével (Báti Anikó, Cseh Fruzsina) és részvételével (Deák Éva, Sz. Kristóf Ildikó). A harmadik konferenciára 2015-ben, Szófiában került sor, amelyen az MTA Néprajzi Kutatóintézet részéről Sz. Kristóf Ildikó vett részt. Dagnoslaw Demski és mások szervezésében ez az angol nyelvű konferenciasorozat a lengyel, a cseh, a szlovák és a magyar akadémiák néprajzi intézeteinek együttműködése révén valósult meg. Főként a közép-európai országok kutatói tartottak rajta előadásokat, de a tengeren túlról is érkeztek résztvevők. Tanulmánykötetei 2011-ben, 2013-ban és 2015-ben jelentek meg a L'Harmattan kiadónál Dagnoslaw Demski, Kamila Baranieczka-Olszewska, Anelia Kassabova és Sz. Kristóf Ildikó szerkesztésében. A projekt és a konferenciasorozat a sajátos, közös történelmi háttérrel rendelkező közép- és dél-európai népek körében a másság és az összetartozás képi megfogalmazásait járta körül. Résztvevői elsősorban a karikatúrák, de egyéb illusztrációk, képeslapok révén is igyekeztek megragadni, hogyan látták magukat és egymást a térség különböző népei a 19. század végén, 20. század elején.

Ehhez a tematikához kapcsolódik Dagnoslaw Demski másik, mostanáig tartó nagy projektje, a *Staged Otherness – Human Oddities in Central and Eastern Europe, c. 1850–1939* című is. Ez egy Lengyelországban elnyert pályázat, ami ugyancsak a kelet-európai országok kutatóit kívánja összegyűjteni az 1850 és 1939 között „színre vitt másságok” témája körül. Magyar részről ennek előkészítő és kezdeti szakaszában Sz. Kristóf Ildikó vett részt, majd a 2017-ben Varsóban és 2018-ban Budapesten megrendezésre került konferenciákon Fülemile Ágnes, Kontler László (CEU), Sántha István, Sz. Kristóf Ildikó és mások. A Lengyel Tudományos Akadémia, az MTA Néprajzi Kutatóintézete, valamint a CEU History Department közös szervezésében megrendezett konferenciák nyomán 2019-ben az *Acta Ethnographica* tematikus számot jelentett meg a közép-európai szórakozási formák tárgyában. Ez a projekt a jelen, 2020. évben zárul.

A fentiek alapján és a kiváló lengyel–magyar néprajzi együttműködésekre alapozva érdemes Dagnoslaw Demski a Magyar Néprajzi Társaság külföldi tiszteleti tagságára.

Hanne Hieta

Hanne Hieta (korábban Hanneleena Savolainen) néprajzi tanulmányait a Turku Egyetem Európai Etnológia Tanszékén végezte, ahol 1996-ban mesterszakos diplomát, 2010-ben pedig PhD-fokozatot szerzett. 1997 óta intenzív kapcsolatokat tart fenn a magyarországi néprajzi műhelyekkel, intézményekkel. 1997 és 2006 között rendszeres résztvevője volt a finn–magyar nemzetközi konferenciáknak, amelyeken különböző témakörökben tartott előadásokat. 1996-ban, 2001-ben és 2005-ben aktív közreműködője volt a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke által Csongrádon, Pusztamérgesen és Ópusztaszeren szervezett nemzetközi diákszeminariumoknak.

1997-ben elnyerte a Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium posztgraduális ösztöndíját, ennek köszönhetően hosszabb időt tölthetett Magyarországon. 1998-ban a szegedi néprajzi tanszéken múzeumelméleti kurzust tartott, szerkesztésében látott napvilágot 2005-ben a tanszék *Folklorisztikai olvasmányok* című sorozatának negyedik kötete, amely angol nyelvű muzeológiai tanulmányok magyar fordításait tartalmazza. Előadásaival, illetve a kiadvánnyal a legkorszerűbb muzeológiai szemléletmódot közvetítette a hallgató felé, akik a megszerzett ismereteket múzeumi munkájukban is sikerrel alkalmazták.

2010-ben a Turku Egyetemen sikeresen védte meg PhD-értekezését, amelyben görög, finn és magyar néprajzi múzeumok tevékenységét hasonlította össze. 2013-ban a turku svéd egyetem *Európai kulturális miliők* című sorozatában a magyar népi kultúráról tartott előadásokat.

2016-ban az Erasmus-csereprogram keretében vendégoktatóként a szegedi néprajzi tanszéken tartott kurzust mesterszakos és PhD-hallgatók számára.

Legutóbb 2017 és 2019 között egy posztdoktori ösztöndíj keretében az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban folytatott a szegedi néprajzi tanszék munkatársaival intenzív terepmunkát, melynek célja az ún. *Szobori búcsúnak* mint többszörösen kitalált hagyománynak a dokumentálása és értelmezése volt.

Hanne Hieta eddigi tevékenysége jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a néprajz területén a finn–magyar tudományközi kapcsolatok elmélyüljenek és szorosabbá váljanak, ezért mindenképpen érdemes a külföldi tiszteleti tagságra.

Pro Ethnographia Minoritatum Emlékérem

Schön Mária

Schön Mária nyugdíjas tanár, önkéntes gyűjtő-néprajzkutató Hajóson született 1943. május 21-én, hagyományörző magyarországi német, „sváb” családba. Talán itt az idézőjel nem is szükséges, hiszen Hajós lakossága valóban Svábföldről származik. Születésétől fogva fontosak voltak számára a hagyományok, a magyarországi német nyelv és kultúra. Ezen ihletés okán szerzett magyar-német szakos tanári diplomát a szegedi József Attila Tudományegyetemen 1996-ban. Szolgálati ideje letelte után volt igazán lehetősége folytatni és publikálni már korábban megkezdett, mára 35 évre visszanyúló gyűjtéseit.

Munkáját több kötet, monográfia és tanulmány dicséri, a több száz órányi általa gyűjtött hanganyag mellett. Publikációinak legnagyobb értéke, hogy a forrásokat rendszerint magyar és sváb dialektusban is közli. Kitartó munkájának köszönhető, hogy saját és társszerzős monográfiáiban kialakult a hajósi sváb-alemann nyelvjárási szövegeknek egyszerűsített fonetikájú írásbeli közlésmódja. A magyarországi nemzetiségi néprajzkutatás egyik sajátossága, hogy igen gyakran nemzeti nyelven publikál, mely gyakran kizárja a magyar nyelvű néprajzos olvasót a kutatott eredmények megismeréséből. Schön Mária tevékenységének fontos momentuma, hogy rendszerint magyar nyelven (is) publikál, ezzel hatalmas űrt tölt be a magyarországi német néprajzkutatásban.

Nagy monográfiáit társszerzőkkel, Bereznai Zsuzsannával (Katona József Múzeum, Kecskemét) és Müller Jánossal (PTE Illyés Gyula Kar) publikálta. Jelenleg több kötete is előkészületben (nyomdában, kéziratban) van.

Schön Mária 1996-os nyugdíjba vonulása után lett tagja az Önkéntes Gyűjtő Szakosztálynak, valamint a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Társaságnak. A Bács-Kiskun Megyei Német Kisebbségi Önkormányzatok Szövetsége Bács-Kiskun megyei *Magyarországi Németiségért Pecsetgyűrűt* adományozott neki 2004-ben. 2011-ben a Magyar Néprajzi Társaság *Sebestyén Gyula-emlékéremmel* jutalmazta. 1999-óta vezet a helyi német nemzetiségi énekkart. Közösségi és tudományos tevékenységéért *Hajósért Díjban* részesült. 2018-ban elnyerte a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának legnagyobb adományozható díját, a *Magyarországi Németiségért Aranydíszűt*.

Schön Mária olyan néprajztudományos teljesítménnyel büszkélkedhet, mely más kutatónak akár az életműve is lehetne. Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság *Pro Ethnographia Minoritatum Emlékéremben* részesíti.

Sebestyén Gyula-emlékérem

Csépe Attila (szül.: Pásztó, 1970. június 29.) 1989-től hivatásos állományú rendőrként dolgozik, szakmájában számos elismerést szerzett.

Munkája mellett régóta foglalkozik fotózással. A Hagyományok Háza 2012-es *Hagyomány – Eld bele magad!* című fotópályázatának 2. helyezettje lett. Fotói könyvekben, újságokban sokszor megjelennek, és több alkalommal végzett első helyen regionális fotóversenyeken.

Másik kiemelt hobbjá a várkutatás, amelyben szintén komoly érdemeket szerzett, több cikke jelent meg a *Varak, kastélyok, templomok* című lapban és több várfelmérésben vett részt, miután rátalált egy Apád-kori vár romjaira. Egyik szerkesztője a www.varak.hu internetes oldalnak. Tagja a várkutatókat egyesítő Castrum Bene Egyesületnek. Várkutatási munkáit szakkönyvek hivatkozzák.

Elkötelezett gyűjtője a saját településéhez, Tarhoz kapcsolódó nyelvi és néprajzi jelenségeknek. Tar község a hazai néprajzkutatás történetében kiemelten fontos, palócok lakta régióhoz tartozik. A tari székhelyű Tar Lőrinc Baráti Kör Közhasznú Egyesület szervezésében valósul meg évről évre a Palóc Világtalálkozó.

Csépe Attila szűkebb hazájában végzett gyűjtései közel 900 oldalt tesznek ki, három terjedelmes, monografikus feldolgozásban. A 2018-ban benyújtott *Tar község bel- és külterületének földrajzi nevei és megjelölései* című pályamunkájában a korábbi, hasonló jellegű helytörténeti kutatások, a primer források és saját gyűjtésének együttes felhasználásával mutatja be Tar község földrajzi neveit diakrón keretben, az általa kialakított, több szempontú tipológia szerint. A következő évben elkészült dolgozata az *Árulkodó nevek, avagy vezetéknév vagy ragadványnév, melyikben a lényeg? – Adatok a tari népesség-, család-, és ragadványnevek alakulására, kitekintéssel a szomszédos Hasznos és Mátrakeresztes településekre* címet viseli. A 2020-as Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázatra beküldött munkájának címe: *Betlehemes és pásztorjátékok a Nógrád megyei Tar községben*.

Minden munkája nagyon alapos, néprajzi módszereket is alkalmazó gyűjtés eredménye. Csépe Attila írásaiban széles szakirodalmi apparátussal dolgozik, saját munkáját a tudományos írások kritériumainak megfelelően a hasonló témájú kutatások mentén kontextualizálja. Dolgozataiban a téma leírása mellett a gyűjtés anyagát informatív, több szempontot érvényesítő, könnyen áttekinthető rendszerben adja közre.

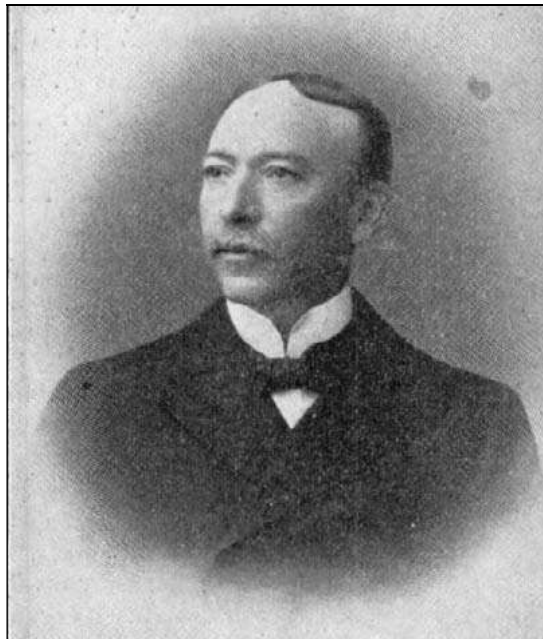
Pályamunkái kiváló minősítést kaptak. A 2018-as pályázat díjátadóján előadó volt, 2019-ben pedig kiállítási anyaggal járulhatott hozzá az eseményhez. Egy életműre elegendő téma és megvalósítandó terv van a tarsolyában.

* * *

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Móka bácsi és a mesék Mozaikok Halász Ignác portréjából

Halász Ignác az utókor emlékezetében leginkább mint nyelvész, különösen mint a lapp nyelvet és népet kutató tudós él. Ugyanakkor a *Móka bácsiként* is ismert Halász a magyar folklorisztika és gyerekirodalom 19. századi történetének is kiemelkedő, ám meglepő módon szinte teljesen elfeledett alakja. Az alábbi dolgozat célja az, hogy áttekintést nyújtson Halász Ignácnak a mese műfajához kapcsolódó igen sokrétű és változatos művekben megnyilvánuló munkásságáról, ezzel pedig ráirányítsa a figyelmet az életmű egy izgalmasan összetett és további vizsgálatokra érdemes területére.

Halász Ignác
(Vasárnapi Ujság, 1901. 42. sz. 682.)

A nyelvész, irodalomtörténész, műfordító, folklórgyűjtő és meseíró Halász Ignác a Keleti-Bakony legmagasabban fekvő településén, a Veszprém megyei Tésén született 1855. május 26-án. Akár szimbolikus jelentése is lehet annak, hogy ugyanabban az évben látta meg a napvilágot, amikor az első ma-

gyar nyelvű, magyar népmese-antológia is megjelent Erdélyi János gondozásában.¹ A gyerekirodalomban a század végén *Móka bácsiként* népszerűvé vált író Fischer Ignácként anyakönyvezték, nevét 1879-ben magyarosította Halászra. Szüleivel még csecsemőkorában költözött a bakonyalji községbe, Cseténybe. Gimnáziumi tanulmányait Veszprémben kezdte, majd Székesfehérváron folytatta. Az egyetemet Budapesten végezte, ahol Budenz József hatására kötelezte el magát a nyelvtudományok mellett.² A budapesti tudományegyetemen magyar–német szakos tanári (1877) és bölcsészdoktori oklevelet (1881), a magyar nyelvhasználat tárgykörben magántanári képesítést szerzett (1893). Több tudományos társaság is tagjának választotta (1888-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, 1889-től a helsinki Finnugor Társaság tagja). 1893-tól a kolozsvári egyetemen a magyar nyelv és összehasonlító ugor nyelvészet tanára. Fiatalon hunyt el Budapesten, 1901. április 9-én.

Bár Halász a finnugor nyelvészet egyik első, meghatározó jelentőségű képviselőjeként vált ismertté, személye és munkássága a történeti folklorisztika, különösen a mesekutatás számára is említésre méltó (lehetne). Már egész fiatal korától fogva különös érdeklődéssel fordult a népköltészet felé, elsősorban a népmese mint a népnyelvi elbeszélés egy jellemző megnyilvánulási formája keltette fel figyelmét. A mese műfaját különböző aspektusokból középpontba állító munkássága kiemelkedő jelentőségű, mely mélységében és összefüggéseiben gyakorlatilag máig feldolgozatlan. A mesegyűjtés, a mesefordítás és a meseírás életművében egymásból következő, szervesen illeszkedtek egymáshoz. Halász Ignác ez irányú tevékenységének a saját korában még volt tudományos recepciója, mely emellett a nagyközönség részéről is pozitív fogadtatásra talált.

Halász (Fischer) Ignác mint a korszak oly sok más gyűjtője, diákként a szünidőkről hazatérve kezdte el lejegyezni szülőföldjének folklóráját és népnyelvi jellegzetességeit az 1870-es években. Az így összeállt bakonyi gyűjteményből közel harminc népmesét publikált nyomtatásban az 1870-es évek első felétől kezdve mintegy két évtizeden keresztül a *Magyar Nyelvőr* hasábjain.³ Gyorsírással, nyelvjárásban lejegyzett gyűjtése nem csak azért értékes, mert a folklorisztika intézményesülését megelőző azon időszakban keletkezett, amikor még a hang szerinti hűséggel való lejegyzés messze nem volt elvárás, de kuriózum abból a szempontból is, hogy a népmesék túlnyomó többsége egyetlen településről származik. Csetény mesekincse ily módon minden

¹ Erdélyi 1855.

² Budenz Göttingenben annak a Theodor Benfeynek volt a tanítványa, aki a *Pancsatantra* német fordítását adta közre (Benfey 1859). Benfey szanszkrit kutatásai alapján kidolgozta a mesevándorlás elméletét, amely szerint valamennyi mese közös, óind forrásból származik.

³ Fischer Ignác néven megjelent közleményeiben a Bakony- és a Balaton-vidéki népmeséken túl Veszprém megyei nyelvjárási adatokat, tájszókat közölt.

bizonytal a 19. században legjobb dokumentált Bakony-vidéki falvak közét tartozik, köszönhetően Halász Ignác elhivatott gyűjtőmunkájának.

A Veszprém megyei folklórgyűjtésénél közismertebb a lappok között folytatott nyelvészeti és néprajzi gyűjtőmunkája. A Magyar Tudományos Akadémia támogatásával három alkalommal volt nyelvészeti célú gyűjtőúton Svédországban és Norvégiában a lappok között (1884, 1886, 1891).⁴ Gyűjtőútjai során a mesei elbeszéléseket kortársainál tudatosabban rögzítette, melyekről útibeszámolói és szövegközlései alapján alkotunk képet.⁵ Az 1893-ban kiadott svéd-lapp népköltési gyűjtésének külön érdekessége, hogy nagy részét egyetlen mesélőtől, egy bizonyos Else Britta tollbamondása után jegyezte le.⁶ Ritkaságszámba mennek a lappok meséléshez fűződő viszonyára vonatkozó megjegyzései.⁷ Végző soron Halász Ignác nyelvészeti irányultságú folklórgyűjtése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy nem merült végképp feledésbe a lapp elbeszélőhagyomány mesekincse.

A bakonyi magyar népmesék gyűjtésével egy időben kezdett finn mesefordításokat közölni különböző periodikákban (pl. a *Magyarország és a Nagyvilág* vagy a *Vasárnapi Ujság* hasábjain).

Halász nem csak finnugor elbeszéléseket közvetített a magyar olvasókörzség számára, de Grimm- és Andersen-meséket is fordított, melyeket gyűjteményes kötetekben adott közre. E kiadványok olyannyira népszerűeknek bizonyultak, hogy az olvasói igények kielégítése érdekében többször is újra kiadták őket.⁸ Halász Ignác Grimm-fordításának különlegessége, hogy Walter Crane angol festő- és grafikusművész illusztrációival jelent meg, melyek eredetileg Crane nővéreinek Grimm-kiadásához készültek.⁹ E műfordításokat rendre megtaláljuk az ifjúság számára a század végén összeállított ajánló könyvjegyzékekben, talán ennek is köszönhető, hogy ezek az adaptációk a későbbiekben oly nagy hatásúnak bizonyultak a szájhagyományra. A magyar Grimm-recepciótörténet szempontjából is fontos tény, hogy Halász fordításkötetének néhány meseszövege bizonyítottan hatott a szóbeli meseismeretre. Solymossy Sándor egy palóc mesegyűjtemény vizsgálata során filológiai módszerekkel megállapította, hogy több besenyőtelki népmese verses szövegétét-

⁴ Nyelvészeti kutatásainak eredményeit számos tanulmányban, szótárban és mutatóban ismertette. (Lásd pl. Halász 1885, 1886, 1888, 1891.) Lapp néprajzi tárgygyűjteményének értékes darabjait Halász Ignác özvegye a Nemzeti Múzeumnak (ma Néprajzi Múzeum) ajándékozta (V. B. 1901. 682.). A 19 darabból álló anyagban pipa, sajtóminta, kés, kanál, cipő és tütartó található. Kerecsi 2000. 457.

⁵ A három útibeszámoló egyesített újraközlését lásd: Hadobás 1997.

⁶ Halász 1893.

⁷ Bartens 1998. 106.

⁸ A Grimm-mesék 1878-ban, 1887-ben és 1899-ben, Andersen meséi 1893-ban (1894-es évszámmal) és 1912-ben jelentek meg (Grimm 1899; Andersen 1894).

⁹ Grimm 1882.

je Halász Ignác említett Grimm-fordításából származik.¹⁰ Solymossy e megállapítása az első dokumentációja annak, hogy Halász Ignác nem csak gyűjtötte, hanem alakította is a magyar mesekincset. A magyar folklorisztika ez idáig nem élt annak lehetőségével, hogy módszeresen feltárja Halász Ignác meséinek folklorizálódását, noha Benedek Elek mellett ő volt a 19–20. század fordulójának másik, kiemelkedően nagy népszerűségnek örvendő mesemondója.

Walter Crane: *Hófehérke és a hét törpe*
(<https://topillustrations.wordpress.com>)

Halász Ignác *Móka bácsi* néven számos alkalommal tett közzé magyar népmese-átdolgozásokat, először különböző periodikákban (1893-ban *Az Én Ujságom* és a *Pesti Napló* hasábjain kezdett a gyerekolvasók számára adaptált népmeséket megjelentetni), majd önálló, hazai művészek illusztrációival kísért mesekötetekben is, ilyen volt például a *Móka bácsi mesés könyve* című kétkötetes kiadvány.¹¹ A saját és mások gyűjtései és mesefordításai során megismert meseszövegeket egyaránt felhasználó meseíró Halász Ignác fő műve az ifjúság és a nép számára készített *Legszebb magyar mesék* című kiadványsorozat volt.¹² Az antológia egy része az 1930-as években új kiadásban is jelent,¹³ a 20. század közepén a bukaresti Ifjúsági Könyvkiadó a gyűjtemény több meséjét is újraközölte a gyerekolvasók számára.¹⁴

Kovács Ágnes, a *Magyar Népmesekatalógus* főszerkesztője a katalógus szerkesztési munkálatai során szembesült azzal, hogy egyes nyomtatott mesegyűjtemények jelentősen befolyásolták a szóbeliségből gyűjtött magyar mese-

¹⁰ Berze Nagy 1907; Solymossy 1913.

¹¹ *Móka* 1893.

¹² A korabeli sajtóbeszámolókat szerint 1897-től négy kötetben közreadott mesekiadvány-sorozat második kötete 1899-ben jelent meg, az utolsó két kötetet halála után tették közzé a hagyatékából 1902-ben és 1905-ben.

¹³ *Móka* [1932]. E kiadásnak a reprintje is elkészült 2002-ben.

¹⁴ Halász 1958, 1962a, 1962b, 1969. Ez utóbbi kiadáshoz a meséket az újságíró-publicista Halász Gyula, Halász Ignác öccse válogatta.

anyagot.¹⁵ Arany László és Benedek Elek meséi mellett szándékában állt felmérni *Móka bácsi* meséinek szóbeli meseismeretre gyakorolt hatását is, ez utóbbira azonban tudtommal nem került már sor.¹⁶ *Móka bácsi* meséi nem csak önmagukban érdemelnének több figyelmet, de ahogyan a jelen vázlatos áttekintésből látható, tudományos és műfordítói munkásságával összefüggésben is. Halász Ignác lapp és magyar népmese gyűjtése, különböző népek meséinek fordításai, valamint feldolgozott népmeséi a szövegfolklorisztika számára valódi tudománytörténeti és textológiai csemegét kínálnak.

DOMOKOS MARIANN

Irodalom

- Andersen
1894 *Andersen válogatott meséi.* Ford. Móka bácsi Halász Ignác. Budapest, Athenaeum
- Bartens, Hans-Hermann
1998 Halász Ignác mint lapp mesegyűjtő. In Domokos Péter–Csepregi Márta (szerk.): *125 éves a budapesti finnugor tanszék.* Uralisztikai Tanulmányok 9. Budapest, ELTE Finnugor Tanszék, 101–108.
- Benfey, Theodor
1859 *Pantschatantra.* Fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen. Aus dem Sanskrit übersetzt mit Einleitung und Anmerkungen. I–II. Leipzig, Brockhaus
- Berze Nagy János
1907 *Népmesék Heves- és Jász-Nagykun-Szolnok-megyéből.* Magyar Népköltési Gyűjtemény IX. Budapest, Athenaeum
- Budenz József–Halász Ignác
1883 *Zürjén nyelvmutatók.* Ugor füzetek 2. Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala
- Erdélyi János
1855 *Magyar népmesék.* Pest, Heckenast
- Grimm
1882 *Household Stories from the Collection of the Bros Grimm.* Translated from the German by Lucy Crane. London, Macmillan
- Grimm testvérek
[1899] *Gyermekmesék.* Grimm testvérek után Halász Ignác. Budapest, Athenaeum

¹⁵ Kovács 1969; 1977.

¹⁶ Kovács 1981. 261.

Hadobás Sándor (szerk.)

- 1997 *Halász Ignác három lappföldi útja.* Izsófalva, Izsó Miklós Művelődési Ház és Könyvtár

Halász Ignác(z)

- 1878 *Kármán József. Irodalomtörténeti tanulmány.* Budapest, Eggenberger
- 1958 *Kása Peti és más mesék.* Krajnik Ilona rajzaival. Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó
- 1962a *Babszem Jankó.* A rajzok és a borító Feszt László munkája. Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó
- 1962b *Ludas Matyi.* Illusztrálta M. Rogozeanu. Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó
- 1969 *A három bokréta. Móka bácsi legszebb meséi.* Sajtó alá rendezte és bevezetővel ellátta Halász Gyula. Rajzok és borító Surány Erzsébet munkája. Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó
- 1881 *Svéd-lapp nyelvtan és olvasmányok.* /Ugor füzetek 3./ Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala
- 1885 *Svéd-lapp nyelv I. Lule- és Pite-lappmarki nyelvmutatványok és szótár.* /Ugor füzetek 7./ Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala.
- 1886 *Svéd-lapp nyelv II. Jemtlandi lapp nyelvmutatványok.* /Ugor füzetek 8./ Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala.
- 1888 *Svéd-lapp nyelv III. Ume- és Tornio-lappmarki nyelvmutatványok.* /Ugor füzetek 9./ Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala
- 1891 *Svéd-lapp nyelv IV. Déli-lapp szótár.* /Ugor füzetek 10./ Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala
- 1893 *Svéd-lapp nyelv V. Népköltési gyűjtemény a Pite lappmark arjephuogi egyházkerületéből.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia

Kerezsi Ágnes

- 2000 *Európa-gyűjtemény.* In Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei.* Budapest, Néprajzi Múzeum, 447–476.

Kovács Ágnes

- 1969 *A XX. században rögzített magyar népmeseszövegek XIX. századi nyomtatott forrásai. I. Arany László magyar népmesegyűjteménye. Népi Kultúra–Népi Társadalom II–III.* 177–214.
- 1977 *A 20. században rögzített magyar népmeseszövegek 19. századi nyomtatott forrásai. 2. Benedek Elek: Magyar mese- és*

- mondavilág I–V. *Népi Kultúra–Népi Társadalom* IX. 139–188.
- 1981 Berze Nagy János Magyar népmesetípusok c. munkája és a készülő Magyar népmesekatalógus. In Uherkovich Ákos szerk. *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 25. 1980. Pécs, 259–264.
- Móka bácsi
- [1893] *Móka bácsi mesés könyve*. I–II. Budapest, Singer és Wolfner
- [1897–1905] *Legszebb magyar mesék. Az ifjuságnak és népnek meséli Móka Bácsi* (Halász Ignác). I–IV. sorozat. Budapest, Lampel
- [1932] *Legszebb magyar mesék*. Írta Móka bácsi (Halász Ignác). Új kiadás. Budapest, Franklin (Reprint: 2002, Barnaföldi Gábor Archívum)
- Solymossy Sándor
- 1913 Idegen mesék meghonosodása. *Ethnographia* XXIV. 1–8.
- V. B. [Vikár Béla?]
- 1901 Halász Ignác és lappföldi tanulmányai. *Vasárnapi Ujság* 48. évf. 42. sz. 682–685.

Emlékezés az öt éve elhunyt Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilmára

Egy különös tehetséggel megáldott asszonyként él emlékezetünkben Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma, akit az Úr bölcsességgel, lelki finomsággal, művészkedő hajlammal, fogékonysággal, finom érzékenységgel, türelemmel, önzetlenséggel, nagyszerű emlékezőtehetséggel, határozott véleményalkotással, líraiságra hajló beszédstílussal ajándékozott meg, aki Szentgálnak és a szentgáli juhásztársadalomnak hűséges krónikása volt és aki kitartóan, soha nem panaszkodva, tiszta szívvel, boldogan dolgozta végig életét. Példás háztartást vezető feleség, anya, nagymama, dédmama volt, fáradhatatlan szolgálja családjának, közösségének, odaadó híve egyházának, kitartó támogatója a Laczkó Dezső Múzeum munkájának. A napi teendőket követően a késő esti vagy éjszakai órákban tollat ragadott és papírra vetette élményeit: Szentgál hagyományos kultúrájának, életmódjának jellemzőit, társadalmának sokszínű világát és családjának, rokonságának változatos életét.

1925. június 5-én, a szentgáli tanyavilágban, a falutól 9 km-re látta meg a napvilágot, kéthetes korában, úrnapiján keresztvíz alá tartották, majd keresztanyja és nagymama elvitték az úrnapi körmenetre. Már gyermekként megmutatkozott nagy érdeklődése, a közösség iránti nyitottsága, az énekekre való fogékonysága. Derűt, békét sugárzó lény volt és maradt haláláig. Szentgálon nevelkedett.

Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma

Dédapja, Molnár József az Agártető Dobos nevű erdejéből kilenc gyermekkel, 300 birkával, ökrökkel és tehennel ment Szentgálra, ahol birtokot bérelt, mivel a dobosi tanyavilágban nem volt nyugalom a betyárok miatt. Itt azután fiai közül Gábor feleségül vette a szentgáli juhásznak, Bagi Józsefnek lányát, Máriát. Ők voltak anyai nagyszülei. A magyarbarnagi Kiss-Tóth István juhász ugyancsak szentgáli juhászlányt, Dávid Zsófiát vette hitvestársául. Ők pedig apai nagyszülei voltak. E két házasságból született gyermekek: Molnár Mária és Kiss-Tóth Imre 1923-ban örök hűséget esküdtek egymásnak. Házasságukat az Úr három gyermekkel áldotta meg: Vilmával, aki nevét a Mária mellé nagyanyja kívánságára kapta, majd egy ikerpárral, akik közül az egyik hamarosan elhunyt, a másik, Imre, pedig beteges gyermek lévén, anyját nagyon lekötötte. A gyermek Vilma úgy nevelkedett, mint általában a korabeli, hasonlóan módos pásztorcsaládok gyermekei. Azonban családjának volt egy különös adottsága: a széles körű érdeklődés és a nyitottság, így korán felébredt a gyermeklányban is a természet, a környezet, a közösség iránti érdeklődés.

Életére legerőteljesebb hatással apja volt, akihez rajongó szeretettel ragaszkodott, akitől a teremtett világra való rácsodálkozást, a művészi hajlamot, a gyors észjárást örökölte és akitől sokat tanult. Apja legénykorában tagja volt a falubeli Katolikus Körnek, amelynek keretében az előadott színdarabokban mindig szerepelt, de a lakodalmak első vőfélyeként minden verses köszöntőt, búcsúztatót fejből tudott, sőt, szerzője volt verses rögtönzéseknek, alkalmi költeményeknek, amelyeknek írására a falubeli kiterjedt pásztorközösség tagjai gyakorta meg is kérték. Közössége elismert, köztisztületben álló tagja volt.

Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma az első verseket, mondókákat, meséket tőle tanulta, de a természet, az erdő, a mező, a növények, az állatok ismeretét is.

Mivel anyjának a betegeskedő gyermek és a napi munka szünet nélküli elfoglaltságot jelentett, ezért a gyermekleányka sokat volt nagyszüleinél, akik örömmel vitték magukkal mindenhol az élénk eszű gyermeket. Így megismerte a kiterjedt rokonságot, a lakodalmak, *pasziták* (keresztelői áldomás), búcsúk, vásárok világát, csodálattal és gyönyörűséggel hallgatta a szebbnél szebb pásztordalokat. Nagyszüleinél ismét kiváló tanítómestereket kapott: nagyapjától a tündérmeséket, nagyanyjától az ünnepköszöntő verseket, dalokat tanulta meg.

A közösség már gyermekkorában elismerte, értékelte tudását, de nem csodálták, mindezt természetesnek vették. Ahogy növekedett, belenevelődött a munkába: megtanulta a ház körüli teendőket, az állatokkal való foglalatosságokat, a mezei munkát, a kertészkedést, a főzést, majd anyja mellett mindezekből egyre többet végzett önállóan. Télen pedig apjával a ház körül található anyagokból játékokat készítettek.

Iskolába Szentgálon járt, nagyszüleinél lakott, akiknek komoly segítséget jelentett a napi munkákban. Nagyanyja minden tudását örökségként adta át unokájának úgy, hogy a közösség szokásainak maga is aktív résztvevője volt. A gyermek Vilma rendkívül nagy szorgalommal, szívesen, szeretettel tanult, az osztály első tanulója lett, a tanítónő kedvence, az iskolai ünnepélyek állandó szereplője.

Bár a család anyagi helyzete lehetővé tette volna továbbtanulását, amire a tanító is bízta, azonban apja – a szentgáli katolikus és református tanítónők példájából kiindulva – úgy ítélte meg, hogy ez nem lehetséges, mert akinek diplomája van, falusival tanult lányként nem elégedne meg, inkább pártában maradna. Ezzel eldőlt sorsa: hatodik elemi után a tanévzárón elmondott búcsúverssel elköszönt az iskolától, majd kezdetét vették a leánykodás évei: elvégezte az Iparoskör táncanfolyamát, sok vidám lakodalmat tácolt végig korszorúslányként, igényessége, tanulási vágya azonban nem csökkent, hisz egész családjában erős volt ez az igény. 1939-ben telepes rádiót vásároltak, járatták az *Igazság* című lapot (a *Szabad Föld* elődje) és a *Párizsi Divatot*, amelynek kézimunkamintáit télen elkészítették. Életmódjukkal, példás családi életükkel elismerést és tiszteletet váltottak ki a faluban. Ugyanakkor életformájukat, hagyományaikat megőrizték. A juhászcsaládok nőtagjai gazdagságuktól függetlenül maguk nyírták a birkákat, sőt, eljártak máshova is *nyírőbe*, amely embert próbáló munkában a 14 esztendő Vilma is részt vett.

A fiatal Kiss-Tóth Vilmából áradt a derű, sugározta a lelki békét. Ez vonzotta hozzá az egyik legősibb nemzetség sarját, a legmódosabb szentgáli nemes ifjak egyikét, Tamás Károlyt, akivel 1947-ben a református templomban megesküdtek. Vidám lakodalmukat nehéz, súlyos gondoktól, megpróbáltatásoktól terhes esztendőök követték. Teljesíthetetlen beszolgáltatási kötelezettséget róttak ki rájuk, amit az erejük, javaikat összeadó nagyszülők, szülők,

testvérek segítségével tudtak csak teljesíteni, így mentve meg a börtöntől a fiatal férjet. A beszolgáltatások terhétől 1956-ban szabadultak meg. Két leányuk született: Rózsa és Márta.

Az 1960-as évektől nyugalmasabb időszak következett, amikor Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma hatalmas tudáskincsét felelevenítve, igyekezett minél többet átadni gyermekeinek, de egyre gyakrabban kereste fel őt Békefi Antal népzene kutató, aki mindent lejegyzett, hangszalagra vett tőle, hisz igazi nótafát talált, aki a katolikus templom énekkarának is első énekese volt. 1974-ben megalakult Szentgálon a Pávakör, amelynek vezetője 1975-ben Sófalviné Tamás Márta lett, akinek igazi munkatársa, legfőbb segítőtje édesanyja volt.

1979-től a Veszprém Megyei Múzeum Baráti Körének (Múzeumi Egylet) hűséges, odaadó, aktív tagja volt és maradt késő öregségéig. Alkotó egyénisége, alkotási vágya ettől kezdve a néprajzi gyűjtőmunkában teljesedett ki, amelynek során tíz önálló pályamunka szerzőjeként, három társszerzőjeként Szentgál hagyományos életének és kultúrájának jellemzőit ismertette meg úgy, ahogy látta, megélte. Az írás megújulás, pihenés, a lelki béke, és öröm forrása volt számára. Valamennyi írását kitűnő szemlélet, éleslátás, empátia, kiváló mondatfűzés, közvetlen elbeszélőmód, nyelvi gazdagság, változatos kifejezőmód, az élőbeszédnek megfelelő fordulatosság jellemzi, lírai alkatról, valódi néprajzi látásmódról tanúskodnak. Nem írt elnagyoltan, ösztönösen ráértett a legapróbb részletek fontosságára, megörökítésének szükségességére. Nem általánosított, megmutatta a tipikust. Írásaiban nyomon követhetők az egyéni sorsok, egyén és közösség kapcsolata, a jellemző életmód és életforma változása. Munkáival Szentgál hírnevét öregbítette.

Meghatóan szép első írása *Első kenyérsütésem* címmel önálló kötetként is megjelent 1981-ben a Múzeum Baráti Kör kiadványaként. Ezt követte a szentgáli egyletek és egyleti élet bemutatása a 19. századtól 1980-ig, majd a gyermekélet és gyermeknevelés feltárása, telve személyes emlékekkel. Megörökítette a paraszti gazdálkodást és a gazdálkodásban bekövetkezett változást, a paraszti életmódot, a táplálkozás, továbbá a lakáskultúra jellemzőit a 19–20. század fordulójától az 1980-as évek első feléig. Személyes élményekben bővelkedő a Szentgál vásárait, piacait bemutató munkája. Önéletrajzi elemeket tartalmaz a szentgáli juhászatot és a juhászok életét ismertető nagyszabású, megjelenítő erejű dolgozata, amely könyv alakban *Juhászok a Bakonyban* címmel 2009-ben jelent meg Szentgálon. Bensőséges, lírai élményt nyújt olvasóinak a 93 esztendő megélt Vitéz Tamás Gábor életútjának feltárása, amelynek társszerzője Márta lánya és amely *Vitéz Tamás Gábor szentgáli parasztember élete* címmel a Múzeum Baráti Kör kiadványaként 1990-ben ugyancsak megjelent. Megérezte, hogy a paraszti hagyományvilág elválaszthatatlan az európai kereszténységtől. Ennek szellemében nagy körültekintéssel, igényesen, bensőséges hangvételű három dolgozatban tárta fel a szentgáli római katolikus ember hitéletét, a hívő ember szemével láttatva, a hitélet cse-

lekvő részeseként, a vallásos élményeket az átélés eleven melegségével megmutatva.

Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma példaértékű életművével krónikása és képviselője volt, maradt közösségének. Amikor érte cselekedni kellett, mindig élenjáró volt. Feddhetetlen egyéni és családi élete, őszinte véleménynyilvánítása, az igazságért való megszólalása tiszteletet ébresztett a faluban. Keresztény emberként élt, hitét minden változó széljárásban megtartotta. Lelki finomsága, bölcsessége megóvta a szóbeszédbe, rágalmakba keveredéstől. Mindig tudott örüvendezni a mindennapok apró örömeinek. Úgy tudta összetartani, kormányozni családját, hogy az egyes családtagok önállóságát soha nem csorbította, amit egyik nagy erényeként tartanak számon. A legváltozatosabb és legnehezebb körülmények között mindig segítségére volt a felmenőitől örökölt gyors helyzetfelismerő képessége, problémamegoldó készsége, szabadságszeretete és szabadságvágya, de jósága, töretlen türelme is. Felhalmozott nagy tudását odaadó szeretettel adta tovább gyermekeit követően öt unokájának, majd egyre szaporodó dédunokáinak.

Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma néprajzi dolgozatai nem csupán megyei, hanem országos megmérettetésen is első díjakat értek el. Gazdag, színvonalas, igényes, országosan kiemelkedő munkásságát a Magyar Néprajzi Társaság *Sebestyén Gyula-émlékéremmel* ismerte el. Szülőfaluja kulturális életéért végzett munkásságáért a Falvak Kultúrájáért Alapítvány *A Magyar Kultúra Lovagja* kitüntető címet adományozta neki. 2019-ben pedig Szentgálon a művelődési ház Közösségi Terét róla nevezték el: Kiss-Tóth Vilma Közösségi Tér.

„Az asszonyi bölcsesség építi a házat...” olvasható a *Példabeszédek* könyvében (Péld. 14.). Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma életének, munkásságának legpontosabb jellemzője ez a megállapítás, hisz őt az Úr olyan áldásokkal halmozta el, amelyekből családján, rokonságán kívül közösségének is önzetlenül adni tudott. Életem Istentől kapott nagy ajándékának tartom, hogy ismerhettem őt.

S. LACKOVITS EMŐKE

* * *

KÖSZÖNTÉSEK

Olosz Katalin 80 éves

Olosz Katalin köszöntése

Olosz Katalin 1940-ben született Kovásznán értelmiségi családban. Valószínűleg nem tévedek sokat, ha úgy vélem, abban, hogy később kutatóként hogyan viszonyult az elé kerülő munkákhoz, nagymértékben befolyásolhatta amit a szüleitől tanult: bármilyen munkát kell is elvégeznie (legyen az unalmasabb, kétkezi, vagy szellemileg inspirálóbb feladat), mindig tartson ki, soha ne adja fel és a lehető legbecsületesebben álljon helyt. S bár nem a családból, az otthoni környezetből hozta a néprajz iránti érdeklődését, az, hogy végül mégis a folklorisztika felé fordult, nagyban nővérének, Ellának volt köszönhető, aki a Képzőművészeti Főiskola textilszakos diákjaként Szentimrei Judit vezetésével sok időt töltött Kalotaszegen, s e hétfégi kirándulásokhoz csatlakozhatott Olosz Katalin is.

Másképp, de – úgy vélem – legalább olyan meghatározó volt Olosz Katalin életében az egyetemi élet másik arca, az a félelemteli világ, amiben szemlélőként kényszerült részt venni. 1958 őszén Olosz Katalinéké volt az utolsó évfolyam, ami még a Bolyai Egyetemre felvételizett, szemtanúja volt az '56-os forradalom utáni egyetemi megtorlásoknak, majd 1959-ben a Babeş és a

Bolyai Egyetem erőszakos egyesítésének. Jelen volt többek között azon a gyűlésen is, amikor Szabédi Lászlónak nyilvánosan önkritikát kellett gyakorolnia, ami után az egyetemi tanár öngyilkosságot követett el.

Az egyetemen – ahol a néprajzos képzés ekkor már több mint tíz éve nem létezett – a nővére és Szentimrei Judit hatására felébredt néprajzi érdeklődés mellett Antal Árpád egy (a székely népballada-kutatás történetét összefoglaló) szemináriumi dolgozatra tett témajavaslatára irányította a folklorisztika felé. Szakdolgozatát már egyetlen falu, Magyargyerőmonostor folklóranyagából készítette el.

1963-ban évfolyamelsőként végezve került a marosvásárhelyi Pedagógiai Főiskolára, majd hamarosan a Társadalomtudományi Kutatóintézetbe, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. Tulajdonképpen a forradalomig ez volt az a közeg, amelyben élt és alkotott. Pontosabban ez volt az a közeg, ami tulajdonképpen nem létezett, s így alakult ki, formálódott az évek során Olosz Katalin munkamódszere, szemléletmódja, kutatási habitusa, így lett ő a körülmények hatására – Erdélyben nem egyedi módon – egyszemélyes intézménnyé. A kutatóintézetben csupán néhány rövid évig engedték meg neki, hogy folklorisztikával foglalkozhasson (ez alatt az idő alatt jelentek meg a *Magyargyerőmonostori népköltészet* és *A kecskés ember* című kötetei), ezt követően a folklór csupán „úri passzió” lehetett a számára. Ez pedig egyszerre jelentette azt a vágyott szabadságot, hogy (az intézeti kötelező feladatok mellett) azzal, úgy és annyi ideig foglalkozhatott, amivel, ahogy és amennyi ideig csak szeretett volna, de egyúttal azt is, hogy nem volt műhely, társ, kolléga, barát, akivel a benne felmerülő szakmai kérdéseket megvitathatta volna, akivel a felfedezések örömet megoszthatta volna. Mivel akik szakmabeliek voltak, azok vagy távolabb éltek (mint Antal Árpád, aki ugyan végzettsége szerint szintén nem volt néprajzkutató, de a 19. századi irodalmi életet, annak társadalomtörténeti összefüggéseit jól ismerő kutatóként segíthette volna Olosz Katalin munkáját), vagy olyanok voltak (mint Faragó József), akik inkább megnehezítették a munkát, azt az érzést erősítve benne, hogy ellenszélben kénytelen haladni. Ebben a nagyjából negyed századnyi, sok tekintetben fullasztóan levegőtlen időszakban nemcsak a szűkebb-tágabb szakmai közeg hiányával kellett megküzdeni, hanem a levéltári anyag elérhetetlenségével is. Magyarországi útra vállalkozni szinte lehetetlen volt, de a legtöbb romániai archívumban is csupán erős korlátozások mellett lehetett, ha lehetett kutatni. Így Olosz Katalin pályájának ez a szakasza sokkal inkább az agyaggyűjtésről, a tervezésről szólt szakmai szempontból, ami a forradalom utáni kedvező változások hatására teljesebben ki.

1989 után megnyíltak a könyvtárak, archívumok, ösztöndíjak létesültek, amelyekkel Magyarországra lehetett eljutni hónapokra kutatni, újjáalakultak az erdélyi közművelődési egyesületek, létrejött a Kriza János Néprajzi Társaság. Mindezek együttes hatására hirtelen mindaz, ami nem volt, lett Olosz Katalin (és sok más erdélyi kutató) életében: szakmai fórum, hallgatóság, be-

szélgetőtársak, konferenciák, folyamatos találkozási és publikálási lehetőségek. Létrejött tehát az a várva várt közeg, amelynek hatása és az ebből fakadó lelkesült, felszabadult, örömteli munkakedv Olosz Katalin publikációs jegyzékéből is egyértelműen látszik.

Az 1970–80-as években Olosz Katalin elsősorban két nagyobb témához gyűjtötte-kutatta folyamatosan az anyagot: Szabó Sámuel folklórgyűjtéseinek nyomait igyekezett módszeresen feltárni és a romániai magyar balladakatalógust szerette volna összeállítani. Mindeközben azonban munkamódszerként alkalmazta azt, amire elsődlegesen a sanyarú kéziratári viszonyok kényszerítették: nem csupán az éppen kutatott témáihoz jegyezte ki az őt érdeklő tételeket, hanem a kezében megforduló számtalan kéziratból és kiadványból minden olyan adatot is kigyűjtött, ami tágabban a témájához kapcsolódott, s így esély volt rá, hogy egyszer talán hasznos lehet a számára (tegyük hozzá: akkor, amikor már esetleg az illető kéziratárban bottal lehet ütni a dokumentum nyomát, s hozzátéve mindehhez, hogy ennek a fajta kutatásnak az előnyeit – sajnos – még ma is bárki megtapasztalhatja Erdélyben, mert máig akadnak helyek, ahol az egyszer kézbe kapott kézirat újbóli megtekintésére semmiféle garancia sincs). Ez a kétségtelenül roppant mód időigényes munkamódszer, amelyet Olosz Katalin a későbbiekben is használt, tette lehetővé, hogy akár most, járvány idején is szinte megakadás nélkül tud dolgozni otthonról, s úgy vélem, hogy az otthon őrzött anyagai még a következő 10–20 évre akkor is biztosítanának neki feldolgozandó feladatokat, újabb és újabb izgalmas kutatási kérdéseket, megoldandó problémákat, ha (de erre gondolni sem szeretnénk) többet nem mozdulhatnánk ki a házunkból.

Ez a fent leírt munkamódszer azonban, úgy vélem, nem csupán az archívumok körüli bizonytalanságból fakad, hanem abból is, hogy Olosz Katalin a kutatói kérdéseit mindig olyan szélesen, olyan összetetten teszi fel, hogy arra nem lehet nem árnyalt választ adni, és nem lehet nem temérdek újabb és újabb kéziratot átnézni, aminek következtében, mintegy melléktermékként óhatatlanul újabb kérdések és újabb felfedezések sorjáznak. Például az emlegetett Szabó Samu esetében Olosz Katalint nem csupán az érdekelte (mint sok folklorisztikai gyűjtemény sajtó alá rendezőjét), hogy milyen szövegeket gyűjtött Szabó Sámuel, nem is csupán az, hogy miféle kalandos sors jutott ennek a gyűjteménynek osztályrészül, vagy hogy kik voltak a gyűjtésben részt vevő diákok, vagy hogy miként nézett ki ez a diákgyűjtés, hanem az is érdekelte, hogy mi volt az a közeg, amibe ez a gyűjtés ágyazódott, mi vonzott egy természettudományos műveltségű embert a folklórgyűjtés felé, azaz milyen volt a kor gondolkodása. És innen nézve már igazán magától értetődik, hogy az embernek, ha kutatóként becsületes munkát szeretne végezni, kutya kötelessége nem csupán minden nyomon végigmenni, minden szálát elvarrni, minden követ megmozgatni, hogy az esetlegesen elkallódott gyűjtemények (de hiszen szinte mindig elkallódott gyűjteményekbe botlunk a 19. században!) előkerüljenek, hanem megpróbálni a lehető legmélyebben megismerni és megérteni

azt a világot, amelyet kutat, hogy a lehetőségekhez mérten tudjon az általa kutatott szereplők fejével gondolkozni, tudjon abban a világban szinte mint akkor élt résztvevő mozogni.

S ha az ember így kutat, az sem olyan meglepő, ha folyton-folyvást abba ütközik, hogy az elődök egy jelentős része nem ugyanezzel a körültekintéssel és alaposággal végezte a munkáját, ami miatt a folklorisztikai szakirodalomban számos tévesen rögzült megállapítás, elhamarkodott sommás kijelentés található, amelyet kénytelen cáfolni, és másokat is arra buzdítani, hogy bátran kételkedjenek – tulajdonképpen bárkiben. De miként másoktól elvárná saját korábbi állításaik korrigálását, esetlegesen elkövetett hibáik felvállalását és transzparenssé tételét, ezt maga is – ha egy korábbi állításáról bebizonyosodik, hogy újabb adatok fényében nem tartható – minden esetben megteszi, amiért nem lehetünk eléggé hálásak mi és a későbbi kutatók neki.

Kevés más emberrel találkoztam életemben, aki olyan lelkes, felszabadult örömmel tud mesélni egy-egy kézirat megtalálásáról, egy-egy újabb felbukkanó kérdésről vagy problémáról, akit oly mértékben boldoggá tesz az archívum csendje, az ott végzett nyomozás hallatlan izgalma, mint Kati néni.

Vannak kutatók, akiknek egy idő után mintha elfogynának az ötletei, elkopnának a gondolatai. Olosz Katalin bizonyosan nem tartozik közéjük.

Drága Kati néni, kívánom, hogy a romániai magyar népballada-katalógus hatalmas munkája után is legyen kedved és erőd belelapozni a jegyzeteidbe, hogy a soha véget nem érő kutatási ötleteid közül még sok-sok megvalósulhasson! Isten éltesen még nagyon sokáig!

SZAKÁL ANNA

„Magyar Arany Érdemkereszt”-tel tüntették ki Olosz Katalint

2020. július 28-án, Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának rendezvénytermében Olosz Katalin irodalomtörténész, folkloristát, a Román Akadémia marosvásárhelyi Társadalomtudományi Kutatóközpontjának nyugalmazott főkutatóját az erdélyi magyar folklórkutatás területén végzett több évtizedes tudományos munkája során elért megkerülhetetlen eredményei elismeréseként *Magyar Arany Érdemkereszt* kitüntetéssel tüntették ki. A kutatót és munkásságát Keszeg Vilmos néprajzkutató, az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöke méltatta, majd Mile Lajos főkonzul adta át az érdemkeresztet és az oklevelet.

Laudáció

Olosz Katalin 1963-ban végezte el a magyar nyelv- és irodalom szakot a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, 1963-ban a marosvásárhelyi pedagógiai főiskola alkalmazta gyakornokként, ahol 1966-ig dolgozott. 1967-től a Román Akadémia Marosvásárhelyi Társadalomkutatói Központjának volt kutatója. Az 1960-as évektől gazdag és sokszínű tudományos tevékenységet folytatott, levéltári forrásokat elemző és komparatiztikai tanulmányai szaklapokban láttak napvilágot. Évtizedeken keresztül kutatta a 19. század második felében meghirdetett gyűjtőmozgalmakat, azok résztvevőit, az archívumokban kéziratos formában maradt és a korabeli sajtóban közzétett eredményeit.

Terepmunkájának eredményét 1969-ben a *Magyargyerőmonostori népköltészet* című lokális folklórmonográfiában tette közzé (a dallamokat Almási István gondozta).¹ Eddigi életművének nagy – és örvendetes módon terebélyesedő – teljesítménye a kéziratos hagyatékok feltárása és kutatása. 1972-ben Kolumbán István udvarhelyszéki mesegyűjtéséből állított össze válogatást *A kecskés ember* címmel. 1982-ben tette közzé a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság folklórgyűjtő kezdeményezéseinek összefoglalását.² Tudomány- és kutatástörténeti kutatásainak eredményeit 2003-ban kötetbe gyűjtötte *Víz mentére elindultam* címmel.³ E kötetbe sorolta a balladatípusok terjedését, gyűjtők (Kanyaró Ferenc, Szabó Sámuel, Vass Tamás, Benedek Elek) munkásságát és eredményeit, az 1848–49-es szabadságharc szájhagyományban való továbbélését, szokáshagyományok, kéziratos feljegyzések történetét végigkövető tanulmányait. 1996-ban a kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár kéziratárában azonosította Zajzoni Rab István fiatalkori utazási feljegyzéseit és kiadatlan verseit.⁴ 2003-ban jelent meg az *Egy kiállítás emléképei* című kötet, amelyben a Szabó Sámuel által Marosvásárhelyen 1864-ben megrendezett háziipari-néprajzi kiállítás elérhető dokumentumait foglalta össze.⁵

¹ Almási István–Olosz Katalin: *Magyargyerőmonostori népköltészet*. A szöveggyűjtemény Olosz Katalin, a dallamgyűjtemény Almási István munkája. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1969

² *A kecskés ember. Udvarhelyszéki népmesék*. Kolumbán István gyűjteményéből válogatta, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Bukarest, Kriterion, 1972

³ Olosz Katalin: *Víz mentére elindultam. Tudománytörténeti, népismereti írások*. (A Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára.) Mentor, Marosvásárhely, 2003

⁴ Olosz Katalin: Zajzoni Rab István ismeretlen útinaplója és diákkori versei. In Zajzoni Rab István: *Összegyűjtött írások*. Szerkesztette Bencze Mihály. Brassó, Fulgur Kiadó, I. 2004. 235–264.; Zajzoni Rab István: *Naplójegyzetek. Fiatalkori zsengek*. In Zajzoni Rab István: *Összegyűjtött írások*. Szerkesztette Bencze Mihály. Brassó, Fulgur Kiadó, II. 2004a. 297–452.

⁵ Olosz Katalin: *Egy kiállítás emléképei*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2003

Levéltári munkásságát a források iránti tisztelet, az események, intézmények, csoportosulások közötti alapos tájékozottság, a forráskritika igényes alkalmazása jellemzi.

2009-ben jelentős kötet került ki Olosz Katalin műhelyéből: a kolozsvári unitárius főgimnáziumi tanár, Kanyaró Ferenc Rédigér Ödön nevű diákjának 1894–1896 között Szabédon végzett gyűjtését *Ne mondd, anyám, főd átkának...* – *Dimény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd, 1895–1896* címmel jelentette meg.⁶ *A rókaszemű menyecske* címmel 2005-ben Kovács Ágnes ketesdi mesegyűjtését gondozta.⁷ Jelentős vállalkozásnak bizonyult a *Ha folyóvíz volnék* (1982) című, a népi líra szövegeiből készült antológia,⁸ majd 2006-ban a Faragó József balladaválogatását tartalmazó *Régi erdélyi népbaladák* (2006) című kötet.

Olosz Katalin kutatása tárta fel a 19. századi folklórgyűjtő tanár, Szabó Sámuel szakmai pályáját, az általa irányított gyűjtőmozgalom történetét és kutatásainak az archívukban lappangott eredményeit. A korábbi szakirodalom által kizárólagosan balladakutatóként ismert gyűjtő érdeklődése valójában sokkal átfogóbb volt. S bár az utókor mindössze néhány folklórszöveg alapján tartotta számon, Olosz Katalinnak sikerült Szabó Sámuel gazdag hagyatékát azonosítania és feltárnia.

Szabó Sámuel 1829-ben született Székelyföldváron, Nagyenyeden tanult. A szabadságharc elbukását követően a Marosvásárhely melletti Gernyeszegen, majd Magyarországon rejtőzött, nevelőként dolgozva. 1856–1858 között Heidelbergben, Göttingenben és Párizsban tanult. 1858–1868 között a marosvásárhelyi, majd 1868–1896 között a kolozsvári református kollégium természet-, vegytan és magyar irodalomtörténet tanára volt. A népi hagyományok iránti érdeklődését a nagyenyedi kollégium tanára, Gáspár János gyűjtőmozgalma alakította ki. Göttingenben a mesekutató T. Benfey tanítványával, Budenz Józseffel, valamint Kriza János két gyűjtőtársával ismerkedett meg. Évtizedeken keresztül állandó és közeli kapcsolatban volt a népköltési gyűjtés szemléletét meghatározó Arany Jánossal és Lászlóval.

Marosvásárhelyre való érkezése után, 1862-ben kezdeményezte a folklórgyűjtést. Az évek során mintegy 900 folklórszöveg gyűlt fel Szabó Sámuel kezében. Közülük alig néhányat adott közre folyóiratokban. Kolozsvárra költözése után újabb – ám személyes, családi okok miatt visszafogottabb – moz-

⁶ *Ne mondd, anyám, főd átkának...* . *Dimény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd, 1895–1896.* Rédigér Ödön gyűjtését Kanyaró Ferenc hagyatékából bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2009

⁷ Kovács Ágnes: *A rókaszemű menyecske. Kovács Ágnes ketesdi népmesegyűjtménye.* Kriterion, Kolozsvár, 2005

⁸ *Ha folyóvíz volnék.* A magyar népi líra antológiája. Kolozsvár, Dacia Könyvkiadó, 1982

galmat kezdeményezett. Ez alkalommal a diákok figyelmét főként a népmesékre irányította.

764 lapon Szabó Sámuel marosvásárhelyi korszakából Olosz Katalin 39 népballadát és epikus éneket, 52 népdalt, 26 prózaepikumot (mese, monda, anekdota), továbbá három autodidakta költő munkálkodásának jeles napi, átmeneti rítusok, munkaszokások és hiedelmek leírását tette közzé. A kolozsvári időszakot 21 népdal, 38 népmese, 4 monda, valamint több szokás- és hiedelemleírás képviseli.⁹

A következő monumentális munka Kriza János hagyatéka egyik részének feltárása, a *Vadrózsák* II., Kriza János eredményeit és kutatói profilját jelentősen árnyaló kötetének másfél évszázaddal későbbi kiadása.¹⁰ A 770 lapos kötetben található népköltészeti anyag jelentősen árnyalja Kriza János tudományos szemléletét és érdemeit.

A kötetet bevezető tanulmány érdekes esetelemzés arról, hogy amit Kriza János és gyűjtőtársai nagy szorgalommal lejegyeztek, s ami Kriza János otthonában még együtt és biztonságban volt, az az évek-évtizedek során hogyan hullt szét, hogyan kallódott el. Míg Faragó József korábban (1971-ben) a gyűjtés, az összegyűjtés eposzát írta meg, Olosz Katalinnak egy másik, ám hasonlóan tanulságos történetet kellett megírnia. Ennek a történetnek olyan szereplői vannak, mint Gyulai Pál (Gyulai halála után a lánya), Toldy Ferenc, Benedek Elek, az időközben elhunyt Kriza János fia és veje. Már maga Kriza János mutatóba lapokhoz küldte a gyűjtött anyag egy-egy darabját, miáltal azok egyetlen lelőhelyévé a lapok, a szerkesztők irattárai váltak. A családnál maradt népköltészeti hagyaték 1875-ben Pestre érkezett, egy szekrénybe került, egyik része előbb Benedek Elek, majd Arany László és Gyulai Pál válogatása alapján és gondozásában bekerült a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* harmadik kötetébe (68 népköltési szöveg),¹¹ amit az akkori szakma a második kötetbe szánt anyag érdemes részének minősített, s ezzel a második kötet sorsa lekerült a napirendről.

Az ismeretlen Kriza-hagyaték 1800 lapnyi terjedelemben 1949-ben váratlanul bukkant elő az MTA pincéjéből, ahova – Gyulai Pál, Benedek Elek kezén átmenve – a Kisfaludy Társaság irattárából került. Ezek a szövegek kéziratos formában bekerültek az MTA Könyvtára Kézirattárába, különböző jel-

⁹ Szabó Sámuel: *Erdélyi néphagyományok 1863–1884*. Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Budapest–Marosvásárhely, Európai Folklór Intézet–Mentor Kiadó, 2009

¹⁰ Kriza János: *Vadrózsák. Erdélyi néphagyományok*. Második kötet. Kriza János és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2013

¹¹ Kriza János–Orbán Balázs–Benedek Elek–Sebesi Jób: *Székelgyűjtés*. Magyar Népköltési Gyűjtemény III. Budapest, 1882

zetek alá. 2013-ig a szakmai köztudat azt a tévhitet élte, hogy a felbukkant anyag Kriza János teljes hagyatékát tartalmazza, és mindössze az hiányzik belőle, ami gondatlanság (nedvesség, eltüzelés) miatt megsemmisült. Olosz Katalin kutatása tisztázta, hogy a Pestre került hagyatékából Benedek Elek által kiválogatott kéziratok elszakadtak a törzsanyagtól, s Gyulai Pál hagyatékából Sebestyén Gyulához, majd Sebestyén Gyula hagyatékából a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumába jutottak el.

Kriza János és gyűjtőtársai a „kortársi eszmeáramlatok” szellemében, előzmények hiányában is lelkesen, legjobb tudásuk szerint végezték munkájukat. Az első nagy magyar vállalkozás a kivitelezés szakaszában futott zátonyra. Töredékes volta ellenére a *Vadrózsák* első kötete 150 éven keresztül alkalmas volt a 19. századi magyar népköltészet értékeinek, nemzeti értékeinek szemléltetésére, Kriza János és társai úttörő vállalkozásának szemléltetésére. A torzóban maradt munka 150 éven át valójában mást is szemléltetett: azt, hogy bármennyire értékes, fontos, hasznos, a tudomány, a tudományos eredmény önmagában, magára hagyva nem tudja meghódítani a világot: a társadalomnak is meg kell hoznia a maga áldozatát, meg kell érnie a befogadására. Ahogy a szándék és a mű megszületésének idejét ki kellett várni, úgy kellett eljőnie e kötet elkészítése és kiadása idejének is. Örülünk, hogy ennek eljöttkor a körülmények szerencsésen egymásra találtak, ahogyan 150 évvel ezelőtt Gróf Mikó Imre 500+500 Ft-ot adott a *Vadrózsák* kiadására, ugyanúgy került most támogatója a második kötet kiadásának. A kéziratok, Olosz Katalin, a támogató, a kiadó és a szerkesztő szerencsésen egymásra találtak. Ilyen a tudomány: mindig kiderül, valaki végül megérti, hogy érdemes támogatni azt is, aminek látszólag, pillanatnyilag nincs gyakorlati haszna. Amire 150 éven keresztül büszkék voltunk, s amit 150 éven keresztül Kriza Jánosnak köszönhetően biztonságban tudtunk, azt a másfél évszázad szinte-szinte szétzörta és felemésztette. Marc Blochtól tudjuk: ahogyan oka, magyarázata van annak, hogy valami bekerült a köztudatba, valami letétbe helyeződik, ugyanúgy oka és motivációja van annak is, hogy valami elkallódik, elfelejtődik. Azaz, nem csupán az emlékezésnek, hanem a felejtésnek is megvan a maga története, természete és szabálya. Örülünk annak, hogy a kötet megjelenésével a székely népköltészet egy nagy szelete a felejtés homályából újra visszakerült a használók kezébe. S higgyük azt, amit Olosz Katalin a kötet előszavának utolsó mondatában megfogalmaz: „*Bízzunk abban, hogy valóra válik Kriza János legmerészebb álma: napvilágot lát a Vadrózsák harmadik kötete is – és nem újabb másfél évszázad múltával!*”

A Kanyaró Ferenc: *Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905. Kritikai kiadás* című munka (2015)¹² 930 oldalon újabb impozáns mennyiségű folklórszöveget tár fel, rendszerez és lát el jegyzetekkel. Ugyanezt a feltáró és

¹² Kanyaró Ferenc: *Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905. Kritikai kiadás*. Sajtó alá rendezte Olosz Katalin. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2015

filológiai munkát végezte el legújabb kötetében: *Nagyszalontai népballadák és epikus énekek 1912–1919* (2018). A munka kvantitatív mutatói: 460 lap, 239 új epikus folklóradat.¹³

Olosz Katalin szakszerűen és sokat dolgozik. És eredményesen. A filológusi precizitást a „kortársi eszmeáramlatok” ismeretével társítja. Egy életen keresztül olvasta a levéltárak kéziratok anyagát. A levéltárak titkainak ismerője, a 19. századi gyűjtőmozgalmak tagjainak bizalmas barátja, tisztelője, gyűjtők és kéziratok sorsának ismerője. Az 1989 utáni szakmai sodrásban megkezdhetetlen, a folklorisztikai tudást alapvetően megreformáló műveket alkotott meg és tett közzé.

Amikor 2011-ben a Magyar Néprajz és Antropológia Intézet keretében életpálya-interjú készítettünk Olosz Katalinnal, kutatói pályája meghatározó közegéről, a levéltárakról a következőt nyilatkozta: „*nagyon szép napok – hetek – évek voltak azok. [...] Nagyon izgalmas, sok örömet hozó munka volt. Hálás vagyok a sorsnak, hogy részem lehetett benne.*”

KESZEG VILMOS

* * *

¹³ *Nagyszalontai népballadák és epikus énekek 1912–1919*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2018

IN MEMORIAM

Szigeti Jenő emlékezete
(Budapest, 1936. december 29.–Budapest, 2020. augusztus 28.)

Mindannyiunkat, akik ismertük, becsültük és szerettük, megdöbbentett váratlan halálhíre. Elhunytával véglegesen lezárult egy korszak a Református Teológiai Doktorok Kollégiuma (röviden: DK) Egyházi Néprajzi Szekciójának életében. Makkai Lászlóval, Molnár Ambrussal és Ujszászy Kálmánnal együtt ő is az alapító „atyák” körébe tartozott,¹ s ha Isten is úgy akarja és a Covid-19 járvány nem szól közbe (ami miatt márciusban elmaradt a szekció alapításának 60. és Molnár Ambrus halálának 20. évfordulós konferenciája), még előadott volna. Molnár Ambrus „teológiájáról” szóló előadásával ismételtelen felmutathatta volna a követendő „mintát” Isten-hitről, emberségről, munkaerkölcsről és a szolgálat alázatáról a vallási néprajzot vizsgáló fiatalabb generációknak.

Szigeti Jenő a Hetednapos Adventista Egyház fáradhatatlan lelkipásztora, a Miskolci Egyetem professzora és az ELTE habilitált, címzetes egyetemi tanára, akit „*Isten tanítani küldött*”, 84 küzdelmes évet élt. Tanárnak készült – nem akart lelkész lenni, mint az édesapja –, és egész életében a szó legtágabb és legnemesebb értelmében tanított. Engem – az alig 10 évvel fiatalabb folklorikusat – nemcsak termékeny, mondhatni baráti munkakapcsolat fűzött

¹ Ld. összefoglaló tanulmányát: Molnár Ambrus és a Református Doktorok Kollégiuma. In *Vallási Néprajz 15. Hit – Élet – Tudomány. Tanulmányok Molnár Ambrus emlékére*. Szerk.: Küllös Imola. Soli Deo Gloria Kft., Bp., 2010. 20–43.

hozzá, de az a tisztelet is, ami kijár annak, aki nemzedékek szolgálatában élte le az életét.²

Budapesten született mélyen hívő családban. 1955 és 1957 között származása miatt, kiváló felvételi vizsgája ellenére háromszor nem vették fel az ELTE Bölcsészkarára „helyhiányra” hivatkozva, de Ortutay Gyula engedélyével nagynevű professzorok történelmi, irodalomtörténeti, néprajzi és művészettörténeti előadásait hallgat(hat)ta. Ezek az évek „alapozták meg” tág horizontú bölcsészismereteit. 1957 és 1961 között az Adventista Lelkészképző Szemináriumban tanult, lelkészi oklevele megszerzése után a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián, majd 1969-től a Debreceni Református Teológiai Akadémián egyháztörténettel egészítette ki ismereteit. 1978-ban teológiai doktorátust szerzett, amit 1998-ban a Debreceni Református Teológiai Akadémia PhD-re minősített át. Felsőfokú tanulmányaival párhuzamosan Budapesten, Békéscsabán, később ismét Budapesten szolgált lelkészként. 1981 és 1989 között a Szabadegyházak Lelkészképzőjének főigazgatói, 1984 és 1994 között a magyar Adventista Egyház elnöki tisztségét viselte. 1990-től 2007-ig az Adventista Teológiai Főiskola oktatója, 1990 és 1996 között főigazgatója is egyben. 1991 és 1993 között a Evangélikus Teológiai Egyetem állandó oktatója, illetve a budapesti ELTE Folklore Tanszékén, a Debreceni Egyetemen és a Püskösdi Teológiai Főiskolán is tartott egyháztörténeti, vallási néprajzi és folklorisztikai előadásokat, kurzusokat. Nyugdíjazása után 1997-től 2007-ig a Miskolci Egyetem docense, 1999-től habilitált egyetemi tanára, 2007-től professor emeritusa.

Bámulatos és utánozhatatlan volt szorgalma és munkabírása. Minden tudományos rendezvényen, a DK, az ELTE Folklore Tanszéke, a Néprajzi Kutatóintézet vagy a Miskolci Egyetem konferenciáin, de evangelizációs utazásai közben is láthatta az ember, ahogyan Jenő apró gyöngybetűkkel cédulázik egy A4-es papír 1/8-ára. Mázszám voltak (és maradtak) cédulái a legkülönbözőbb témák szerint csoportosítva, hiszen a *Biblia* folklórjától a szabadegyház- és népi kegyességtörténeten³ át a népművelésig, lelki gondozásig számtalan kérdéskör érdekelte. Rembrandt biblikus témájú rézkarcaitól⁴ Márai Sándor írói munkásságáig,⁵ kiadatlan hangjátékáig terjedt a figyelme és sok mindentről, de elsősorban a *Szentírásról* igen alapos tárgyi tudással bírt. Számta-

² Szigeti Jenő: „*Isten tanítani küldött*”. *Nemzedékek szolgálatában*. Arany Forrás Kiadó, Bp., 2017. (Sorsok, életek, igaz történetek című sorozat)

³ „*És emlékezzél meg az útról*”. *Tanulmányok a magyarországi szabadegyházak történetéből*. Szabadegyházak Tanácsa, Bp., 1981

⁴ Szigeti Jenő: A karcoló tű evangélistája. Rembrandt bibliai rézkarcai. *Reformátusok Lapja* 10. évf. 18. sz. 1966 máj. 1.–11. évf. 50. sz. 1967. dec. 17. (32 rézkarc elemzése); Brueghel bibliai képei. *Békehírnök* 1973–1975 (tanulmány folytatásokban).

⁵ Szigeti Jenő: Márai Sándor tíz levele. *Vigilia* 2001/1. 31–42. (szövegkiadás, jegyzetek hozzá); Márai Sándor, mint apa. Kiadatlan naplójegyzetek 1948-ból. *Vigilia* 2001/8. 609–618.

lanszor hívtam fel telefonon egy-egy ismeretlen bibliai idézet, parafrázis eredetét nyomozva. Mindig készségesen segített, tapasztalatom szerint nemcsak nekem, mindenkinek. Jellemzésére csak egyetlen kevéssé ismert példát említek. Márai Sándor hagyatékát (22 papírdobozba csomagolt iratot, könyvet) és néhány személyes tárgyát Torontóban élő sógora segítségével hozatta haza Budapestre, a Petőfi Irodalmi Múzeumba 1997 szeptemberében.⁶ Ezzel a szellemi örökségmentő, tulajdonképpen hazafias tettel sohasem dicsekedett – természetesen tartotta, mert azt vallotta: „*A haza nem földrajzi terület, hanem az a lelki, nyelvi, kulturális közeg, ahová Isten elhívott. [...] Magyaroknak lenni nem rang, hanem küldetés, szolgálat. Nem érdem, hanem tartozás.*”⁷

Az ELTE Folklore Tanszékével 1984-ben kezdődött a kapcsolata, amikor barátjával, Molnár Ambrus hajdúvidéki ref. esperessel együtt megírták a 18. századi protestáns látomásokról szóló tanulmányukat.⁸ Én is ott találkoztam velük először és mindjárt be is szerveztek a DK akkor már négy éve működő Egyháznép rajzi Szekciójába. Ennek a találkozásnak első kézzelfogható terméke a Folklore Tanszék kiadásában megvalósult *Vallási Néprajz* 1–2. volt,⁹ amely a szekció konferenciáin elhangzott előadások javát tartalmazta, de itt jelent meg először nyomtatásban Bálint Sándor alapvetése is a vallásos népelet kutatásának témáiról, fontosságáról.¹⁰ A szekció munkájában rendszeresen résztvevő Szigeti Jenő is sokat írt ebbe sorozatba, elsősorban a protestáns kisegyházak történetéről,¹¹ a paraszt ecclesiólák lelkiségéről,¹² karizmatikus, prófétának tartott, protestáns „szent” emberekről.

Önéletrajzi visszatekintésében Jenő maga ismerte el, hogy „tudományos fáradozásainak” két „bázisa” volt, egyrészt a DK, amelynek előbb az egyház-

⁶ Szigeti Jenő: Márai Sándor halála és hazatért hagyatéka. *Iris* (Irodalomismeret) VIII. 1997/4. 107–109.

⁷ Szigeti i. m. 2017. 222–223.

⁸ Szigeti Jenő–Molnár Ambrus: *Református népi látomásirodalom a XVIII. században*. Református Zsinati Iroda, Bp., 1985 (Theologiai tanulmányok, új folyam 19.); Szövegek: *Protestáns népi látomások a XVIII. századból*. I. kötet. Közreadja: Szigeti Jenő. L’Harmattan–PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék, Bp., 2006 (Fontes Ethnologiae Hungaricae. II.); Szigeti Jenő: Egy 18. századi gulyáslegény látomásai. In Bogár Judit (szerk.): *Misztika a 16–18. századi Magyarországon*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba, 2013. 263–272. (Pázmány Irodalmi Műhely Lelkiségtörténeti Tanulmányok 5.)

⁹ *Vallási Néprajz* 1. *Református néphagyományok*. 2. *Protestáns egyházi források, kutatók, hagyományok*. Szerk.: Dankó Imre–Küllös Imola. Bp., 1985

¹⁰ Bálint Sándor: A magyar vallásos népelet kutatása. In *Vallási Néprajz* 3. *Módszerek és történeti adatok*. Szerk.: Dankó Imre–Küllös Imola. Bp., 1987. 8–66.

¹¹ A protestáns kisegyházak népi vallásossága. In *Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1990. 482–498.

¹² Szigeti Jenő: A békési paraszt-ecclesiólák válsága és a baptista gyülekezet megalakulása (1890–1891). In Tüskés Gábor (szerk.): „*Mert ezt Isten hagyta*”. *Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Magvető Kiadó, Bp., 1986. 444–478.

történeti, majd a néprajzi szekciójában dolgozott, másrészt a Folklore Tanszék, ahol a tanszékvezető Voigt Vilmos ösztönözte arra, hogy kandidáljon kutatásainak eredményével. Ez meg is történt 1989-ben, *A Krisztusban Hívő Nazaréus Gyülekezet Története Magyarországon* című disszertációjával kandidátusi fokozatot szerzett. Ennek a munkának számos tanulmánya mellett a Kardos Lászlóval közösen írt monográfia történeti része volt egyik „gyümölcse”.¹³ A folkloristák ösztönzésére a '80-as évek közepétől Szigeti Jenő protestáns vallási néprajzot, a magyarországi szabadegyházak történetét és a *Biblia* folklorját¹⁴ tanította az ELTE néprajz szakos hallgatóinak.

Az 1990-es évek elejétől bekapcsolódott a Pócs Éva által szervezett val-
lásetnológiai fogalmakat, transzcendentális jelenségeket és a kapcsolódó folk-
lorisztikai kutatásokat bemutató tudományos konferenciák munkájába és
rendszeresen írt a *Tanulmányok a transzcendensről* című sorozat kötetébe.¹⁵

A különböző felekezeteket és vallásokat összekapcsoló, a keresztyén-
zsidó párbeszédet elősegítő papi, oktatói és tudományos munkásságát 2007-
ben *Scheiber Sándor-díjjal* ismerték el. „*Szigeti Jenő szerencsére még személyesen jól ismerte Scheiber Sándort, akinek folklór és tárgytörténet módszere félreismerhetetlenül alakító hatással volt munkásságára.*”¹⁶ Ugyanebben az évben az ELTE rektora is címzetes egyetemi tanárrá avatta. Egykori bölcsész és lelkész hallgatói, egyháztörténettel foglalkozó tanítványai egyhangúan ki-
váló, szuggesztív előadónak tartották, szeretettel emlékeztek rá. Hetvenedik születésnapján tartalmas tanulmánykötetel tisztelegtek előtte, a nyolcvanadi-
kon pedig tudományos konferenciával köszöntötték különböző felekezetű,

¹³ Kardos László–Szigeti Jenő: *Boldog emberek közössége. A magyarországi nazaré-
nusok*. Kardos László tanulmányait adaptálta, sajtó alá rend., jegyz., előszó: Pogány
Mária. Magvető, Bp., 1988

¹⁴ Szigeti Jenő: A folklór és a Biblia. In Erdélyi Zsuzsanna (szerk.): *Boldogasszony
ága. Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Szent István Társulat, Bp., 1991.
203–221.; A folklór a Miatyánkban – a Miatyánk a folklórban. In Barna Gábor
(szerk.): „Nyisd meg, Uram, szent ajtódat...”. *Köszöntő kötet Erdélyi Zsuzsanna 80.
születésnapjára*. Szent István Társulat, Bp., 2001. 177–186.; A megváltás útja XIX.
századi szabadegyházi képeken. In Bárh Dániel (szerk.): *Ünneplő. Írások Verebélyi
Kincső születésnapjára*. Folcloristica 9. ELTE Folklore Tanszék, Bp., 2005. 197–224.

¹⁵ Pl.: Török Susa álombéli látásai 1825-ből. In *Eksztázis, álom, látomás*. Szerk.: Pócs
Éva. Bp.–Pécs, 1998 113–122.; Az Ószövetség felfogása a halál utáni életről. In *Lé-
lek, halál, túlvilág*. Szerk.: Pócs Éva. Bp., 2001. 68–80.; Áldás és átok az Ószövet-
ségben. In *Áldás és átok, csoda és boszorkányság*. Szerk.: Pócs Éva. Bp., 2004. 24–
29.; Átváltozók és rejtőzködők a Bibliában. In *Maszk, átváltozás, beavatás*. Szerk.:
Pócs Éva. Bp., 2007. 483–494.; A bibliai gonosz angyalok. *Démonok, látók, szen-
tek*. Szerk.: Pócs Éva. Bp., 2007. 17–27.

¹⁶ Részlet Voigt Vilmos laudációjából, l. Szigeti i. m. 2017. 342.

keresztény és zsidó barátai, pályatársai, tanítványai, szűkebb és tágabb gyülekezetének tagjai.¹⁷

Szigeti tanár úr, „*Isten hídembere*” olyan teológus-prédikátor volt, aki élőszóval, írásban¹⁸ (vallásos elmélkedéseivel és verseivel¹⁹), a rádióban²⁰ és évenként át képernyőn²¹ is közvetítette, magyarázta, hiteles személyével, magatartásával képviselte a *Szentírás* tanításait. Tudományos²² és tudománynépszerűsítő, oktató és „népnevelő” munkásságával mindenek előtt az ökumenét, a szolgáló szeretetet, saját egyháza közösségében is a pártoskodó felek közötti kompromisszumot, a megbékélést hirdette.

A jézusi küldetés szellemében („*Tegyetek tanítványokká minden népeket*”, Mt 28, 19.) mindig önzetlenül, idejét és testi-lelki energiáit nem kímélve (sokszor saját egészsége rovására) osztotta meg tudását, hitét. „... *életigenlő és hatni akaró munkássága a magyar tudományosság és a hazai egyházak közötti lehetséges együttműködés ritka és eredményes példája*”.²³ A hétköznapi kereszténység korántsem könnyű modus vivendijét példázta számunkra életével a „*mindennapok útvesztő labirintusában*”.

Sokat köszönhetünk neki. Nyugodjék békében, legyen áldott az emléke és maradandóak tanításai!

KÜLLŐS IMOLA

¹⁷ Daniel Heinz–Fazekas Csaba–Rajki Zoltán (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Szigeti Jenő 70. születésnapjára*. Bíbor, Miskolc, 2006. A néprajzos szakma nevében én köszöntöttem (I. *Néprajzi Hírek* XXXV. 2006/3–4. 91–93.); *Isten hídembere, hinni tanít. Nemzetközi tudományos konferencia, Dr. Szigeti Jenő tiszteletére*. Szerk.: Tokics Imre. Adventista Teológiai Főiskola, Pécel, 2018

¹⁸ *A csodától a próbáig. Válogatás Dr. Szigeti Jenő írásaiból 2003–2013*. Az Olvasók Háza Kft., Bp., 2013

¹⁹ Őt zsebre vágható, kis verseskötete jelent meg, az első kettőnek a címe is beszédes: *Egy prédikátor vallomásai 1–2*. Bp., 2004.

²⁰ A Kossuth Rádió Rapcsányi László által szerkesztett vallási műsoraiban; a Bp. VI. kerületi Kontakt Rádióban vagy legutóbb a Sola Rádió bibliaóráin.

²¹ A Pax TV műsoraiban és a „hatos csatorna” dr. Tokics Imre szerkesztette *Vallás és kultúra* című műsorában. Jómagam is többször adhattam interjút ebben a műsorban. Legutóbb 2013-ban a közköltészet és a folklór kapcsolatáról beszéltem.

²² Rajki Zoltán–Szigeti Jenő: *Szabadegyházak története Magyarországon 1989-ig*. Gondolat, Bp., 2012; Szigeti Jenő: *A népi vallásosság és kegyesség a 18. és 19. században. Válogatott tanulmányok*. Magyar Vallástudományi Társaság–L'Harmattan, Bp., 2020 (Vallástudományi könyvtár)

²³ Részlet Voigt Vilmos 2007-es laudációjából, I. Szigeti i. m. 2017. 341.

„Elszakasztottad a testedtől a te lelkedet...”
Virt István emlékezete

A főváros XI. kerületében lévő Albertfalván lakó Virt testvérekkel az 1970-es évek elején kerültem közelebbi ismeretségbe. Tudtam, hogy 1956-os háttérű édesapjuk 1971-ben vált meg az életétől, s a félárván maradt három fiúra nehéz sors következett. Dezsővel az akkor „*másként gondolkodó*”-nak nevezett, valójában egyszerűen *gondolkodó* ifjúsági klubok révén ismerkedtem meg, Lászlóval később, amikor megtudtam, hogy komolyan foglalkozik Márton Áron életével és munkásságával, a legfiatalabb fiúval, Istvánnal pedig amikor a néprajz, s azon belül is a halottas népszokások iránt kezdett érdeklődni. Én akkor már minden nyári szabadságomat Moldvában töltöttem, a *Néprajzi Atlasz* számára gyűjtött anyagaimat igyekeztem bővíteni, s amire nem kaptam útmutatót, vagy kérdőívet a Néprajzi Múzeum Adattárától, azt magam igyekeztem összeállítani. Bár tudtam családi tragédiájukról, amikor láttam István érdeklődését a téma iránt, valahogy nem érzékeltem az összefüggéseket, talán még örültem is, hogy lesz, aki a „*csángókutatásnak*” ezt a szeletét felvállalja. Örömmel adtam át az akkor elkészült, halottas népszokásokra és hiedelmekre vonatkozó kérdőívemet, amit számos, számomra hozzáférhető szakirodalom alapján állítottam össze, eredetileg saját használatra és nyilván korántsem sikerült tökéletesre, de lehetett rá építeni. Virt István pedig – mint utóbb felismertem – az őt sújtó tragédia érzelmi háttérével, kitűnő megfigyelőképességével, szorgalmával és ráérzésével épített is.

Pedig nem volt könnyű élete az 1958. június 6-án született, s 14 esztendősen félárván maradt fiúnak. Mint három évtized múltán, már a harmadik évezred elején, könyve *Bevezetőjében* megfogalmazta: „*1971-ben a családban bekövetkező, tragikus haláleset egyik napról a másikra mindent felborított, minden emberi viszony és kötődés megváltozott. A miértekre csak az értetlen-*

ség és a hallgatás volt a válasz. Ekkor vette kezdetét az az út, melynek során, választ keresve juthattam el először a városiakhoz képest másként gondolkodó, mindennapjaikat másként élő falusi emberek közé. Az a kérdés fogalmazódott meg bennem: halálesetet követően a család hátramaradt tagjainak miért kell, illetve hogyan lehet magukra maradva küzdeni a létért és a veszteség feldolgozásáért.”¹

Nem tudom vizsgálta-e már valaki, hogy egy-egy néprajzgyűjtő vagy -kutató személyes sorsa miként kapcsolódik munkássága témájához, de Virt István életműve esetében ez az összefüggés torokszorítóan érvényesül. Ha abból indulunk ki, hogy a hívó emberek szerint a világban nincsenek véletlenek, akkor a Gondviselés mindent eligazító ujjának kell tekintenünk, hogy István 1973-ban a Nógrád megyei Karancsság temetőjében beszédbe elegyedett egy idős asszonnyal, akitől megtudta, hogy régen még a halál is más volt: a falubeliek ott voltak a haldokló mellett, osztoztak a család gyászában, s jelenlétük enyhítette a család fájdalmát. Ez után kezdte gyűjteni a halottas szokásokat a karancsaljai falvakban, majd – mint akkoriban számos nemzeti műveltség iránt érdeklődő fiatal – eljutott Kalotaszegre, a Mezőségbe, Gyimesbe, ahol aztán nemcsak érzelmileg töltődött, de szakmai ismeretekben is gyarapodott.

Bizonyosság erre a következő évek során, a felvidéki Zoboralján, a moldvai Pusztinán és a gyimesi Hárompatakon gyűjtött és nyomtatásban is megjelent, imponáló mennyiségű és alaposágú anyag e térségek halottas szokásairól és hiedelmeiről. Virt István tudatosan tervezte és valósította meg magnetofonnal végzett gyűjtőmunkáját. 1983-ban készült el a *Halállal kapcsolatos szokások és hiedelmek a Bákó megyei Csügementésen* című kézirat, amit a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára őriz a további kutatások számára. Ennek anyagát később felhasználta a Hárompatak néprajzi kistájt bemutató kötetben megjelent, halottas témájú tanulmányában. Ezt követően, talán a Felföldön rendezett „magyarságismereti” kerékpártúrákon és -táborokban nyert ismeretségek révén, a Nyitra melletti Zoborvidék nevű magyar nyelvsziget 14 településén gyűjtött és kutatott az 1980-as évek első felében. Az ebből a gyűjtésből közzétett tanulmánykötetben² már fölismerhetjük az önkéntes, vagyis amatőr néprajzgyűjtő Virt István felkészültségének izmosodását, a ifjú ember kutatói eregyeit előrevetítő jellegzetességeket, a szorgalmat, a rendszerezésre való képességet és a témájához – esetünkben a zoborvidéki palócsághoz való – érzelmi kötődés erejét. Meglátta, hogy a zoboralji falvakban az emberi élet utolsó állomásával, a halállal kapcsolatos szokásoknak nemcsak a múltra jellemző hagyományait, hanem ezek továbbélését is megtalálhatjuk. Mint például ami-

¹ Virt István: „Elszakasztottad a testemtől én lelkeket”. *A moldvai és a Baranya megyei csángók halottas szokásai és hiedelmei*. Kriza Könyvek 8. KJNT, Kolozsvár, 2001. 7.

² Virt István: *Halállal kapcsolatos szokások és hiedelmek Zoboralján*. Folklor Archivum 17. Szerk: Hoppál Mihály. MTA Néprajzi Kutató Csoport. Budapest, 1897

kor a hatvanas években „*A nagyothalló emberrel eltemették a tranzistoros nagyothalló-készüléket, vagy egy évtizeddel később a férj villanyborotváját.*”

Virt István jó folkloristára jellemző érzékét mutatja, hogy az északi peremvidék után a magyar nyelvterület keleti szélén lévő Gyimesben, annak is néhány kirajzásán, az Erdély és Moldva között lévő Hárompatakon folytatta a hagyományos halottkultusz vizsgálatát. A Felvidéken szerzett tapasztalatok alapján már nem tételenként, jelenségenként sorszámozva adta közre az összegyűjtött ismeretanyagot, hanem jó érzékkel rendszerezett fejezetekbe sűrítve, mint az Élet és halál, test és lélek; Haldoklás, Halál, A holttest felkészítése, Virrasztás, Túlvilág, A holttest eltávolítása, Emlékezés a halottra, A visszajáró lélek és A halottas rítusok hagyományozódása. Itt már viszonylag jelentős mennyiségű szakirodalomból is tájékozódott témájáról és 22 „adatközlőtől” gyűjtötte ismeretanyagát, akik között a többségi római katolikus mellett ortodox görögkeleti és görögkatolikus valláson lévők is voltak, hiszen a Gyimesi-szorostól délre eső Magyarcsügés, Gyepece és Kostekek nevű havasi telepeken élők hétköznapijai is nagyjából hasonlóan teltek, de még az élet fordulóihoz kötődő jeles napjaik szokás- és hiedelemvilágában sem volt számottevő eltérés a különböző felekezetűek között – legalábbis azokban a hagyományos időkben.³

Zoborvidék palócai, Hárompatak csángói halottas szokásainak és hiedelmeinek gyűjtése és kutatása során szerzett szakmai tapasztalatokkal felvértezve, családi tragédiáját sem feledve, látott hozzá Virt István a moldvai magyarok halottas szokásainak és hiedelmeinek gyűjtéséhez, feldolgozásához és kötetbe foglalásához.⁴ Nem véletlen, hogy a kötetet édesapja emlékének ajánlotta. Figyelme kiterjedt a Moldvából az 1940-es években Magyarországra, Baranya megyébe települt moldvai magyarokra is, ami jó lehetőséget nyújtott a hagyományos közösségeikből kiszakadt, s különböző környezetekbe kerülő csángók halottasszokás-változásainak megfigyelésére. Előbb a Baranya megyei Egyházasközponton, Mekényesen és Szárászon, majd 1986-tól ott, ahonnan a baranyaiak származtak, a moldvai Pusztinában, Klézsében, Diószénben, Lábnyikban és Magyarfaluban összesen 68 emberrel beszélgetett. Könyve *Bevezetőjében* szíves szavakkal mond nekik köszönetet, amiért „*mindig szívesen látták és beszéltek életükről*”, és a halálhoz való viszonyukról, érzéseikről, gondolataikról.

Az „*Elszakasztottad a testemtől én lelkemet*” címmel megjelent monográfia felmutatja mindazokat az erényeket és tapasztalatokat, amikre a szerzője szert tett az első, ebben a témában született pályázata óta, lépésről lépésre haladva az önképzés rögzös, de számtalan örömet, felfedezést és megelégedettséget is nyújtó útján. Pedig Virt István élete és tevékenysége korántsem kötődött minden vegyértékével a néprajztudományhoz, a halottas népszokások világá-

³ Virt István: Halállal kapcsolatos szokások és hiedelmek hagyományozódásának jellemzői Hárompatak falvaiban. In *Hárompatak. Egy ismeretlen néprajzi kistáj Erdély és Moldva határán*. Szerk.: Tomisa Ilona–Magyar Zoltán. MTA Néprajzi Kutatóintézete, Budapest, 2003. 251–300.

⁴ Virt 2001.

hoz. Hiszen kenyérkereső foglalkozása, valószínűleg ugyanazokból az indítá-
sokból fakadóan, a hátrányos helyzetű, tehetséges gyermekek felügyeletét és
segítő gondozását jelentette. Kutatta továbbá Hajdúhadháza cigánytelepén a
gyermekek szocializációjának, értelmi-érzelmi fejlődésének, oktatásának sajá-
tosságait. 1993-ban tanári oklevelet szerzett az Egri Tanárképző Főiskola
közművelődés-szervező és pedagógiai szakán, dolgozott a Máltai Szeretet-
szolgálatnál és a Gyermekjóléti Szolgálat családgondozójaként, majd sok
egyéb jóléti tevékenysége mellett *Miklós téri évtizedek* címmel megírta mun-
kahelyének jubileumára, az iskola és gyermekotthonnak a történetét. Nevelő-
szülői csoportokat képzett, nevelőtanári munkát végzett, családgondozó- és
nevelőszülő-tanácsadással foglalkozott. 2005 óta a lakásotthonok igazgatóhe-
lyettesi feladatait látta el, majd haláláig kollégiumi intézményegység vezető-
jeként dolgozott a Budapest III. Kerületi Szent Miklós Óvoda, Általános Isko-
la, EGYMI, Kollégium és Gyermekotthonban. Szociális, gyermekmentő
munkáját 2006-ban *Németh László-díjjal*, 2019-ben *Pedagógus Életpálya –
Mesterpedagógus* kitüntetéssel ismerték el. Mint igazgatója, Marton Tiborné
mondta a temetésén elhangzott szép búcsúztatójában: „*Nem csak a gyermeke-
ken, de a felnőtteken, a bajban lévő munkatársainkon, azok gyerekein, család-
jukon is ott segítettél, ahol csak tudtál, mert szociálisan nagyon érzékeny, kol-
legáiddal pedig nagyon empatikus voltál.*”

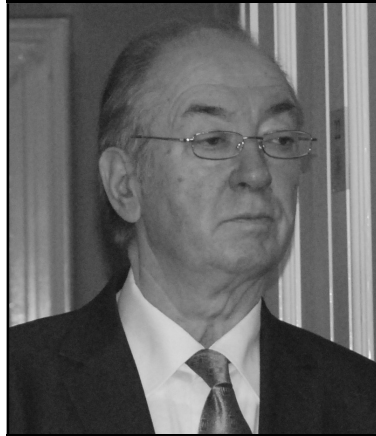
Mindezek ismeretében még nagyobb elismeréssel tekinthetünk a 2020. au-
gusztus 31-én elhunyt Virt István „hivatásosan” és „önkéntesen” végzett mun-
kájára, s a kettővel együtt egész életére és tevékenységére. Nagyon régóta nem
találkoztam vele, Gyimesbe költözésem óta inkább csak írásait láttam. Tudom,
hogy valami kegyetlen kór gyűrte le 62 esztendő korára viszonylag fiatal szer-
vezetét. De sorsának minden nehézsége ellenére úgy érzem, nem tarthatta életét
elfuserálnak, sőt, talán sikeresnek is érezhette, hiszen aki a „kenyérkereső” és a
„szabadidejében” végzett munkájában egyaránt megtalálja az élet értelmét adó
örömet és a hasznosság tudatát, az nem tehet a sorsának szemrehányást.

Legföljebb mi tekinthetünk a mindig kegyetlen halálra jogos szemrehá-
nyással, amiért nem hagyta – már csak így jön a számra – Pistának, hogy befe-
jezze torzóban maradt, a nemzedékváltás identitásra gyakorolt hatását vizsgáló
munkáját. Mint László bátyja hozzám írt leveléből tudom: „*A régi adatközlők,
beszélgetőtársak, énekesek, a régi közösségek tagjai leszármazottait, gyermeke-
it, unokáit kereste: mit tudnak ők, mire emlékeznek, milyen örökséget vettek át a
valamikori hagyományokból, amit a szülők-nagyszülők még tudtak – illetve mi
az, amit »elcseréltek« a globális, multikultúra úgynevezett »értékeire«. Láthat-
ta, hogy az örökösök közül vannak, akik még sok mindent, vagy valamit átvettek,
de sokan vannak, akik már nem. Ez a kutatása már befejezetlen maradt...*”

Hiába, mindig előbb kell abbahagynunk a munkánkat, mielőtt befejezhet-
nénk! Isten áldjon István, valaki majd csak akad, aki folytatja, amihez hozzá-
kezdte.

HALÁSZ PÉTER

**In memoriam Grin Igor
(1943–2020)**

Mély megrendüléssel, fájdalommal és szomorúsággal fogadtuk a megdöbbentő hírt, hogy volt néprajzos kollégánk, a hajdani múzeumigazgató eltávozott közülünk, örök nyugalomra lelt.

70 éves születésnapján úgy köszöntöttük dr. Grin Igort, hogy kiemeltük fiatalos lendületét, pozitív gondolkodásmódját, nyitottságát, szakma- és emberszeretetét. Ezek a tulajdonságok jellemezték leginkább, s talán ezek miatt is fog hiányozni szakmai és emberi értelemben egyaránt.

Igor szeretett beszélgetni, vágyta megismerni az embereket, ami szinte törvényszerűen vezette el őt a néprajz, a népi kultúra irányába. Bár Mosonmagyaróváron töltötte gyermek- és fiatal éveit, mindig fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy Zágrábban született. A szegedi egyetemi évek meghatározóak voltak az életében, hiszen a magyar–orosz szakos egyetemista itt ismerkedett meg Ferenczi Imre néprajzkutatóval, későbbi tanszékvezetővel, s az ő ösztönzésére kezdte el gyűjteni a gazdag délszláv folklórkincs emlékeit, elsősorban az archaikus, élő epikus költészet alkotásait. A néprajztudomány iránti érdeklődését nagymértékben erősítették Bálint Sándor néprajzprofesszor előadásai. A tanszék légkörének köszönhetően a tudományos diákkör tagja lett. Már diákköri tagként hazai viszonylatban előzmények nélküli kutatásokba kezdett. Első tudományos publikációja, a pécsi Országos Diákköri Konferencián díjat nyert dolgozata az egyetem szakmai folyóiratában, a *Néprajz és Nyelvtudományban* jelent meg *Hősénektöredékek a hazai délszláv nemzetiség körében* címmel. Kutatásainak alapfeltétele volt a nyelvismeret, kiválóan beszélt a magyar és az orosz mellett a szerb és a horvát nyelvet is.

Tanulmányai befejeztével tanári pályája állomáshelyéül tudatosan a Békés megyei Battonyát választotta. A Mikes Kelemen Gimnáziumban tanárként eltöltött rövid időszak alatt folytathatta a délszláv hagyományok gyűjtését, s kutatási eredményeit a település szerb népességének hagyományait bemutató munkájában publikálta a Battonyai Füzetek 10. számaként.

Az 1971. év jelentős fordulópont volt az életében, hiszen ekkor került Békéscsabára, ahol előbb a Munkácsy Mihály Múzeum néprajzos muzeológusa, később néprajzi osztályvezetője, igazgatóhelyettese és igazgatója lett. Itt dolgozott 30 éven át.

Nehéz felsorolni mindazt a tevékenységet, szakmai munkát, amit néprajzoscént és intézményvezetőként végzett. Nevéhez számos tárgyi és szellemi néprajzi gyűjtés, kutatás, kiállítás, szakmai rendezvény és kiadvány kötődik.

Az 1970-es években megkezdett egy évtizedes gyűjtőmunkával nagymértékben gyarapította a múzeum néprajzi gyűjteményét a Békés megyei magyarság és az itt élő nemzetiségek tárgyi kultúrájának emlékeivel. Mintegy kétezer egyedi muzeális tárgyat számláló magyar, román, szerb és német anyaggal gazdagította a gyűjteményt.

Kurátora és koordinátora volt az *Etnikai csoportok Békés megyében a XVIII–XIX. században* című tárlatnak, de a múzeumban töltött három évtized alatt közel harminc hazai és külföldi időszaki kiállítás rendezéséből is kivette részét. Ezek között kiemelésre érdemesek *A népi kerámia Békés megyében* (Zrenjanin), a *Megyék népművészete* (Néprajzi Múzeum) és a saját gyűjtésű anyagból rendezett *Békés megyei románok* című nagyszabású kiállítások (Békéscsaba, Gyula, Orosháza). Természetesen a kiállítások sorát folytatni lehet *A magyarországi nemzetiségek lakáskultúrája* című békéscsabai kiállítással, a Békés megye népművészetét bemutató szegedi tárlattal, a Debrecenben megrendezett szlovák néprajzi és népi iparművészeti bemutatóval, valamint a Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia alkalmából rendezett *Népi üvegek a Kárpát-medencében* című kiállításokkal.

1984-ben, az akkori múzeumi munkatársakkal együttműködve, berendezte a magyarországi románok mindaddig egyetlen tájházát Kétegyházában, de felügyelte a békéscsabai szlovák tájház szintén ebben az időszakban zajló felújítását is. Megyei múzeumigazgatóként érdemei voltak a gyulai Erkel Ferenc Emlékház helyreállításában és a békéscsabai Omaszta-kúria Munkácsy Emlékházzá alakításában.

Másfél évtizeden át román nemzetiségi néprajzi táborokat szervezett és vezetett Békés, Csongrád és Hajdú-Bihar megyében. A táborokban végzett munka eredményeként egyrészt gyarapodott a megyei hálózathoz tartozó néprajzi gyűjtemények és fotótárak anyaga, másrészt pedig sok fiatal gimnazista és egyetemi hallgató ismerkedhetett meg a néprajzi gyűjtőmunka szépségeivel, a néprajzi kutatás módszereivel. Gyakorlatilag a táborok alapozták meg a későbbi bázismúzeum történeti és néprajzi gyűjteményét. E gyűjtéseket a

Dankó Imre által kezdeményezett gyűjteményfejlesztő nemzetiségi gyűjtő- és kutatómunka szerves folytatásának tekintette.

Krupa Andrással és Eperjessy Ernővel évtizedekig szervezték a Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia sorozatot, amelyre Európa számos országából érkeztek jeles néprajzos szakemberek. Egy évtizedig volt a konferencia titkárságának tagja, majd 1993-tól alelnöke. A szervezők által szerkesztett kötetekben megjelent konferencia-előadások a mai napig fontos forrásai a nemzetiségi néprajzkutatásnak.

Grin Igor több kötetet szerkesztett és számos néprajzi tanulmányt publikált. Szerkesztett munkái közül kiemelésre érdemes a *Békéscsaba néprajza* című hiánypótló tanulmánykötet, önálló kötetei közül pedig a Battonyai Füzetek sorozatban megjelent *Délszláv epikus hagyományok Battonyán* című írása, a *Szerb népi énekek* címmel megjelent kötete és a *Jafi meseországban* című mesegyűjteménye. Közel húsz tanulmányt szentelt a Délkelet-Alföldön élő délszlávok folklórájának. Emellett érdeklődése középpontjában állt az alföldi magyar és szlovák népköltészet is. Dobozi, sarkadi, mezőberényi és csabai kutatópontokon végzett gyűjtéseket. Egyik jelentős tanulmánya a *Békéscsaba népköltészet*e, a megyeszékhely szlovák és magyar népi szájhagyományát vizsgálta.

Grin Igor 1979-ben a méhkeréki néprajzi táborban

A kutatómunkának a publikációkon kívül más eredménye is volt. Egyetemi doktori disszertációját tíz magyarországi délszláv település népdal-hagyományairól írta, és 1977-ben védte meg a szegedi egyetemen. A több mint tízéves kutatás eredményét közreadó *Magyarországi horvát és szerb népdal-hagyományok* című értekezés megállapításai sok vonatkozásban módosították a hazai délszláv népköltészetéről kialakult képet. 2000-ben PhD tudományos fokozatot is szerzett a Debreceni Egyetem Néprajzi Intézetében.

Grin Igor aktívan vett részt helyi és országos szakmai szervezetek munkájában. Tagja volt a Békés Megyei Tanács Nemzetiségi Bizottságának, a TIT Békés Megyei Szervezete Nemzetiségi Ismeretterjesztő Bizottságának, majd e szervezet Néprajzi Szakosztályának elnöke lett. Több éven át volt tagja a Györffy István Néprajzi Társaság országos választmányának, nemzetiségi szakosztályi titkára volt a Magyar Néprajzi Társaságnak. 1994-től még több, Békés megye és Békéscsaba kulturális élete szempontjából fontos szerepvállalását sorolhatjuk fel: a Békés Megyei Önkormányzat Műemléki Albizottságának, Békéscsaba városmonográfiai szerkesztő bizottságának, a Szegedi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottságának tagja, valamint a Schéner Mihály létrehozta Meseházi Alapítvány kuratóriumának elnöke.

A tudományos munka mellett a fotografálás volt az a tevékenységi forma, amelyben – főként nyugdíjba vonulása után – örömet lelte, és amelyben kibontakoztathatta alkotói tehetségét. Ez valahogy kicsit más volt, de a kiállítások révén mégis kapcsolódott a korábbi múzeumi léthez. Az ország több pontján, Békés megye sok városában és külföldi kiállítóhelyeken rendezett számos kiállításon osztotta meg velünk a természet és az ember szépségének látványát. Sokan voltunk jelen a fotográfiákat általában tematikusan felvonultató kiállítás megnyitóin, csodálhattuk harmóniát sugárzó, szépséges fényképeit, melyekre nagyon büszke volt, és melyekről mindig oly élvezettel beszélt. Karakteres emberi arcok, fényben fürdő vízpartok, évszázados múltat idéző csodaszép kastélyparkok, napsütötte erdők... Ezeket mutatta meg nekünk nyitott szívvel, nagy odaadással, szenvedéllyel, lelkesedéssel. Szeretnénk hinni, hogy ilyen, és hasonló képekkel a lelkében és a gondolataiban távozott el közülünk.

Nyugodjék békében! Emlékét kegyelettel megőrizzük.

MARTYIN EMÍLIA

* * *

MINDENFÉLE

Székelyföld-díjat kapott Halász Péter

Laudáció

A néprajzi terepmunka lényege: jelen lenni és elmerülni a kutatott csoport szereplőinek mindennapjaiban. A jelenlét mint a megismerés legfontosabb eszköze megteremti azt a fajta meghittséget, otthonosságot, bizalmat, ami lehetővé teszi a külső szemlélő számára a társadalmi viselkedések, hagyományok értelmezését. De egyáltalán nem mindegy, hogy a kutató hogyan van jelen és milyen kapcsolatokat tud kialakítani a terepen, hiszen ezeknek a kapcsolatoknak a minősége nagymértékben meghatározza azt, hogy mit fog találni és hogyan fogja értelmezni.

A jó néprajzkutató ismerve nemcsak a szakirodalom és a terep ismerete, hanem az empátia és az emberismeret is. A jó néprajzos tud megszólalni és megszólaltatni, de ha kell, tud türelmesen hallgatni is, vagy megtörni a beszéd hallgatást. Megtalálja azokat a kulcsszereplőket, akik segíthetik őt munkájában. Röviden: sikeresen tud gyűjteni, felderíteni, rögzíteni, képes a jelenségek leírására, értelmezésére és összegzésére. Halász Péter határozottan ezen kutatók közé tartozik. A budapesti születésű, eredeti végzettségét tekintve agrármérnök 1966-ban járt először Moldvában, majd rendre visszatért a csángó magyar falvakba. *„Nemcsak megszerettem – vallja egyik interjújában – de gyönyörködtem is a moldvai magyarok hagyományos műveltségében, s elsősorban ez ösztönzött a megismerésére.”* Érdeklődésének középpontjában azóta is a moldvai magyarság néprajzi hagyományainak, tárgyi kultúrájának vizsgálata áll.

Változatos tárgyú tanulmányai, hiánypótló tematikus monográfiái (lásd a *A moldvai csángó magyarok hiedelmei*, *A moldvai magyarok hagyományos állattartása*, *Növények a moldvai magyarok hagyományában és mindennapjaiban*) ma már megkerülhetetlenek a szakirodalomban.

A terepmunka és a tudományos kutatás mellett azonban ugyanolyan fontosnak tartja, hogy krónikásként tudósítson az identitásuk, nyelvük megőrzéséért folytatott harcukról. Felelősséget érez sorsuk iránt, követve a Domokos Pál Péter-i utat, melynek vezérgondolata a következő: *„Ha egyetlen szívet, egyetlen gondolkodó főt csángómagyar testvéreink iránt megindíthattam, ha 100 ezer ma is élő magyar testvérek sorsa legalább egyetlen embert tettekre késztet, úgy teljes célomat elértem.”*

Halász Péter már a kezdetektől rendszeres szerzője folyóiratunknak [a *Moldvai Magyarságnak*]: olvashattunk tőle a székelyek migrációjáról Moldvába(n), a székelyek szerepéről a moldvai magyarok külső és belső népmozgásában; a csíki karácsony emlékéiről azokban a falvakban, melyek lakossága a madéfalvi veszedelmet követően menekült Moldvába, Mátyás király moldvai kalandjairól, a lakodalomról mint gazdasági vállalkozásról. Legutóbb januári számunkban jelentkezett *A párválasztás örömei és kockázatai a moldvai magyaroknál* című tanulmányával, amely egy megjelenés előtt álló monográfia részlete. Megismerhetjük a párválasztás hagyományos rendjét, az ismerkedési alkalmakat, a guzsalyasokat, megtudhatjuk, milyen értékrend érvényesült a párválasztásban, s ezek hogyan és miért változtak. Halász Péter tanulmányainak nagy erénye, hogy tudományos igénnyel, de közérthető, igényes megfogalmazásban tárja olvasói elé az évtizedek alatt végzett kutatásainak eredményeit.

„A hont nem öncélúan, hanem a jobbítás szándékával kell megismerni és megismertetni” – vallja ars poeticájában.

Gratulálunk és kívánjuk, hogy legyen ez a *Székelyföld-díj* ösztönzője további munkásságának!

MIRK SZIDÓNIA-KATA

Rövid hírek, tudósítások

HÁROM „ARANYKÖNYV” KOLOZSVÁRRÓL. Vaskos tanulmánykötettel köszöntötték a tisztelők, pályatársak, tanítványok és barátok Pozsony Ferenc, Keszeg Vilmos és Tánczos Vilmos kolozsvári néprajztudósokat és egyetemi tanárokat 60. születésnapjuk alkalmából. Az összesen több mint 3000 oldalt (!) kitevő három kötet bibliográfiai adatai a következők. *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére.* Szerk.: Jakab Albert Zsolt–Kinda István. Kriza János Néprajzi Társaság– Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Székely Nemzeti Múzeum, Kolozsvár, 2015. 1079 old.; *Aranyhíd. Tanulmányok Keszeg Vilmos tiszteletére.* Szerk.: Jakab Albert Zsolt–Vajda András. Kriza János Néprajzi Társaság–BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézete–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2017. 1087 old.; *Aranymadár. Tanulmányok Tánczos Vilmos tiszteletére.* Szerk.: Jakab Albert Zsolt–Peti Lehel. Kriza János Néprajzi Társaság–BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézete–Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2019. 1055 old.

NYELVJÁRÁSOK, TÁJSZÓTÁRAK. **Moldvai magyar tájnyelv.** „Nagy esemény A moldvai magyar tájnyelv szótárának a megjelenése. Örülünk, hogy immár csűrben, »biztonságban« vannak moldvai magyar szavak ezrei!

Ne fukarkodjunk a dicsérettel! Sok ember munkája, gyűjtése van a három kötetben. Ami pedig a szerkesztő személyét illeti, Péntek Jánosnál méltóbb, jobb, felkészültebb szerkesztőt keresve sem lehetett volna találni. S nem is az a fontos, hogy ő találja-e meg a feladatot, vagy a feladat őt. Mert itt valójában nem a vagy-vagy, hanem az is-is a helyes válasz. Kitűnő, igen alapos szerkesztői munkáját köszönjük! Lexikográfiai újítását, a mutatókötet beiktatását követendő példának tartjuk. Külön dicséret illeti a gazdag és színvonalas néprajzi mellékletek kiválasztásáért is. [...]” (Kiss Jenő. *Honismeret*, 2018. 6. sz. 43. old.) (*A moldvai magyar tájnyelv szótára*. I. 1–2, II. Szerk.: Péntek János. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2016–2018. 523, 529, 375 old.)

• **Korszerű nyelvjárási értéktár a vajdaságból.** *„A vajdasági nyelvjáráskutatás újabb, igen impozáns eredménye az újvidéki Magyar Tanszéken dialektológiát is oktató dr. Rajsli Iлона hallgatói által gyűjtött és lejegyzett jelen kiadvány [...] (22 településről 32 szöveg, s amelyet a tanárnő szerkesztett hallgatói részére és honi tudományosságunk gazdagítására. [...]*” (Silling István. *Honismeret*, 2019. 4. sz. 102. old.) (*Korszerű vajdasági nyelvjárási értéktár. Nyelvjárási szöveggyűjtemény Vajdaságból*. Összeáll. és szerk.: Rajsli Iolna. Verbi Nyelvi Kutatóműhely, Szekszárd, 2017)

• **A Völgység tájszavai és népi műveltsége.** *„Különösen értékké teszi a Völgységi tájszótárt, hogy a nyelvész és az etnográfus egymásnak alkotó módon többletet adva egyedinek mondható teljesítménnyel ajándékozták meg a két társtudományt. Utat mutatnak a regionális tájszótárak készítéséhez. [...] Mind a népnyelvkutatás, mind az etnográfia pótolhatatlan nagy művel gazdagodott. [...]*” (Filep Antal. *Honismeret*, 2020. 5. sz. 92. old.) (Pesti János–Máté Gábor: *Völgységi tájszótár. Vidékünk tájszavai és népi műveltsége*. Kelet-Mecsek Egyesület, Pécs, 2018. 591 + 1 old.)

• **Sántha Attila székely szótárjai.** *A Bűhnagy székely szótár több mint egyszerű szószerkesztés: sok-sok szócikkből álló elbeszéléskötet, mely a világ legkülönlegesebb és legképlékenyebb nyelve – a magyar – születésének csodáját is feltárja, és amelyet bárhol ütünk fel, Tündérországba röpit minket. Arra a helyre, melynek lelke Ádám Gyula és Fodor István zseniális fotóiba költözött. Újabb csemegével rukkolt elő a könyvhétre az erdélyi költő, író, a Székely szótár küssebb s nagyobbacska gyermekeknek és cinkáknak című ragyogó munkával. Nincs ennél találóbb kifejezés erre a gyönyörű, hasznosan szórakoztató és valódi nemzeti értékkel bíró könyvre. (Bűhnagy székely szótár. Második, jav. és átd. kiadás. Kárpát-medencei Tehetség gondozó Nonprofit Kft., Budapest, 2018. 471 old.; Székely szótár küssebb s nagyobbacska gyermekeknek és cinkáknak. Előretolt Helyőrség–Kárpát-medencei Tehesség gondozó Nonprofit Kft., Budapest, 2019. 114 old.)*

• **Legújabb tájszótárunk.** *A Nagy magyar tájszótár több nyelvjárási terület tájszavait, a Kárpát-medencét szinte teljesen lefedve, egybeszerkesztve tárja elénk. Bemutatja a mára szinte teljesen letűnt paraszti világot, a paraszti gazdálkodás tipikus munkafolyamatait, tárgyait, tevékenységeit, színes képet ad a hajdani élet mindennapjairól, a falusi foglalkozásokról, a földművelésről, az állattenyésztésről, a kertészetéről,*

az erdőgazdasági munkálatokról, a halászatról, a háziiparról, valamint gyarapítja ismereteinket a népi táplálkozás és a helyi népviseletek szó- és fogalomkincséről, megtalálható benne a hajdani hiedelmek, babonák szóanyaga is. (*Nagy magyar tájszótár. 55 000 népies, tájnyelvi és archaikus szó magyarázata.* Főszerk.: Kis Gábor. Tinta Kiadó, Budapest, 2019. 1008 old.)

TANULMÁNYKÖTET SOLYMOS EDE EMLÉKÉRE. Solymos Ede (1926–2008) a magyar halászat nemzetközi hírű kutatója, Baja város és Bács-Kiskun megye helytörténetének, művelődéstörténetének kutatója, a Türr István Múzeum egykori igazgatója, Baja város díszpolgára, a város civil életének meghatározó személyisége és szervezője 2016-ban töltötte volna be a 90. életévét. Ezen jeles évforduló alkalmából Baja Város Önkormányzata, a Magyar Néprajzi Társaság, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék és a bajai Türr István Múzeum a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával 2016. április 21–22-én emlékkonferenciát szervezett a bajai városháza dísztermében. A tudományos ülésen elhangzott előadások tanulmányra formált változatai a következő kötetben láttak napvilágot: *Víz, ember, örökség. Tanulmányok a 90 éve született Solymos Ede tiszteletére.* Bajai Dolgozatok 21. Szerk.: Kothencz Kelemen. Türr István Múzeum, Baja, 2017. 208 old.

JUNG KÁROLY: FOLKLÓR MINDEN IDŐBEN ÉS MÁS TÉMÁK. Ebbe a könyvbe a szerzőnek az utóbbi fél évtizedben írt tanulmányai közül került be egytucatnyi. E szövegek kétharmada egy-egy folklórtémát kísérel meg körüljárni, de a további egyharmad résznyi dolgozatnak is vannak kapcsolódási pontjai a folklór irányába. A tanulmányok elsősorban vajdasági magyar művelődéstörténeti, kapcsolattörténeti és fordítástörténeti témákkal foglalkoznak, s e témák kapcsán érintik a folklór bizonyos vonatkozásait vagy valamelyik folklórkutató opusának magyar (vagy jugoszláviai magyar) kapcsolódási pontjait. (Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2017. 284 old.)

A MAGYAR NÉPBALLADA ÉS A BIBLIA. „A magyar népballada és a Biblia címmel az elmúlt év végén jelent meg Faragó Laura, Magyar Érdemrend tisztkeresztje-díjas énekművész kötete. A könyv és CD-melléklete értékeségét már önmagában az ismert és kevésbé ismert balladák szövegének és a hozzájuk tartozó dallamkincsnek a rögzítése is szavatolná, ez a különleges kiadvány azonban több pusztá dokumentációnál és hagyományőrzésnél. Faragó Laura az elhangzott műveket olyan egyedi módon elemzi, hogy az nem csupán a sokszor archaikus szövegek mélyebb, alaposabb megértését szolgálja, hanem a bibliai párhuzamok által szinte lelki gyakorlatként segítheti az emberi lélekről való elmélkedést vagy akár a Biblia újraolvasását. Faragó Laura könyvében azt is bemutatja, hogyan mélyül el, készül fel az énekes a fellepései előtt [...]” – így kezdi Viola Szandra recenzióját, amely a *Magyar*

Időkben (2018. jan. 2. 18. old.) látott napvilágot (Faragó Laura: *A magyar népballada és a Biblia*. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2017. 269 old.)

MEDNYÁNSZKY MIKLÓS KÖNYVEI A KŐHÁZAKRÓL ÉS A PINCÉKRŐL. **Kőházak.** A Föld különböző tájain sokféle építőanyagot használtak, mindenhol a szilárd kő volt az egyik legfontosabb évezredekén át. A kő minden korban az állandóság és a biztonság szimbóluma volt – s ezzel együtt az emberi lét másik fontos részének; a hitnek, az örökkévalóságnak a jelképe is. A kő mint építőanyag a római idők óta jelen van a Kárpát-medencében és végigkíséri a történelmünket. A mai napig meglepően sok kőház van hazánkban. A kötet áttekinti a magyarországi kőépítkezés történetét, ismerteti a kőfajtákat, a kőszerkezeteket és a kőből épült lakóházak jellemzőit. Külön fejezet foglalkozik a házak korszerűsítésével, ezért a könyv hasznos segítség a kőháztulajdonosoknak, de a felújításukkal foglalkozó szakembereknek is. (Terc, Budapest, 2017. 175 old.) • **Pincék.** A magyar népelet fontos része kezdetektől fogva a pince, amely minden korban jelentős szerepet játszott az emberek életében. Már az Árpád-korból maradtak fenn feljegyzések pincékről, a tihanyi alapítólevélben név szerint is említenek olyan településeket, amelyek »pincés« helyeknek számítottak. Nemcsak a föld alá nyúló járatokat nevezi pincének a magyar ember, hanem az előttük, felettük álló, a különféle termények – legtöbbször szőlő és bor – feldolgozására, tárolására szolgáló építményt is. Vannak vidékek, ahol a »pincének« nevezett ház mögött nem is húzódik valódi pinceág – az épület maga a »pince«. A sorozat legújabb kötete konkrét pincék bemutatásán túl nemcsak azok típusait, építési módjait ismerteti, hanem rávilágít a közösségek életében betöltött szerepére is. A könyv külön fejezetet szentel annak a problémának, amellyel az elmúlt jó fél évszázadban több mint 200 település küzdött és küzd. Ezek között található olyan kis falvak, mint a néhány száz lakosú Cserépváralja, Mályinka, Villánykövesd, olyan városok, mint Pécs, Szentendre, Szekszárd vagy a főváros egyes kerületei (Budafok, Kőbánya) – Eger városa alatt például mintegy 120 km-es pincerendszer található. (Terc, Budapest, 2018. 183 old.)

NÉPRAJZI FOTÓALBUMOK. **Fényképalbum a régi Ormánságról.** „*Dél-Baranya, aprófalvas tájegység, református kultúra, térségi agrárkultúrát kifejező létmód és tárggygyűttes a témaköre annak a fényképalbumnak, amely szakemberek érdeklődését és idegenforgalmi vagy műveltségtörténeti szempontú érzékenységet szolgálva az Ormánság régi népeletének ad képhangot. Fotóválogatás lévén persze elsősorban képet, de értelmező, leíró katalógushoz méltó módon elbeszélő hangot, méltán részletes képaláírásokat is tartalmaz, 115 fotóval és a Dráva mente néprajzi csoportjának életvilágát, életmódját és eszközkészletét meghatározó dokumentáció ismertetésével. [...]*” (A. Gergely András. *Honismeret*, 2019. 1. sz. 116. old.) (Bata Tímea: *Talpusház és bikla. Egy archaikus néprajzi világ nyomában. Válogatás a Néprajzi Múzeum or-*

mánsági fényképeiből (1910–1935). KépTár 3. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2017. 128 old.) • **Régi Fotók Békés megyéből.** A Néprajzi Múzeum fényképgyűjteményében közel ötezer darab, a történeti Békés megye területén készült felvétel található. Jelen kiadvány a 1876 és 1921 között készült fotográfákat mutatja be. A Néprajzi Múzeum munkatársai a pusztuló néprajzi javak felgyűjtése érdekében, minisztériumi támogatással 1921-ben a vidéki fotóműtermeket járták üvegnegatívok vásárlása céljából. Az országos gyűjtés keretében közel hússzezer üvegnegatív került a múzeumba, ennek nyolc és fél százaléka békési vonatkozású. Az ebből származó és a kötetben feldolgozásra került békési fotóanyag lehetőséget ad a korszak alapvetően parasztpolgári társadalommal bíró városi és vidéki lakossága fényképezkedési alkalmainak megismertetésére. A portrék, esküvői felvételek, teljes és hiányos (háborús) családi képek, csoportképek az adott helyszín nemzetiségi viszonyainak megfelelően reprezentálják a magyar, szlovák, esetenként a német és román viselkedését, átalakulását. A kisebb számban a házakhoz kiszállva készült portrék, a településen élők szokásait, piacozását dokumentáló felvételek a műteremből kilépő fotográfus munkáját villantják fel. A kiadvány 112 fotót bemutató katalógusrésze a gyűjtemény legjellemzőbb példáit hozza. (Bata Tímea: *Műtermi fotózás Békés megyében (1872–1921). Válogatás a Néprajzi Múzeum vidéki fényképészműtermeinek gyűjteményéből*. KépTár 4. Budapest, 2018. 127 old.) • **Két képes kiadvány Kismarosról.** *Kismarosi hagyományok képekben – Válogatás a Kismarosi Sváb Muzeális Gyűjtemény fotóiból* (Kismaros, 2018. 80 old.) és *Kismarosi présházak és borospincék – Válogatás a szerző felvételeiből* (Kismaros, 2019. 80 old.) címmel adott ki fotóalbumokat Dabóczi Ákos helytörténész.

DUNAKESZI TÖRTÉNETE – NÉPRAJZI FEJEZETEKSEL. Kerekes Dóra gondozásában 2017–2018-ban látott napvilágot Dunakeszi Pest megyei város története két kötetben (*Dunakeszi története I. A kezdetektől 1910-ig*; II. *1910–2017*. Dunakeszi Város Önkormányzata, Dunakeszi). Szaktudományunkat az I. kötetben Hála József (*Paradicsomtermesztés Dunakeszin*, 345–350. old.) és Csukovits Anita (*Dunakeszi és Alag néprajza*, 369–443. old.) képviseli.

CIGÁNYZENÉSZEK. Végh József könyve Czinka Pannáról. A 18. század tájékaról már név szerint ismerjük a legjelesebb cigányzenészeket. Kiemelkedik közülük Czinka Panna, a híres sajtógömöri cigányprímásnő. Tizenöt évesen férjhez ment egy nagybögőshöz. Férjével és annak két testvérével alakította meg azt a zenekart, mely a mai értelemben is a legkisebb klasszikus felállásnak számít: prímás, kontrás, cimbalmos és bögös. Házasságából négy fiú és egy leány született, később ők vették át a zenekarban a sógorok helyét. A források úgy tartják, hogy nemes Lányi János, Gömör mezővárosának földesura fedezte fel páratlan tehetségét s a közeli Rozsnyóra küldte saját költsé-

gén, hogy taníttassa. Thaly Kálmánt és Káldy Gyulát a kuruc kor zenéje iránti lelkesedés odáig vitte, hogy még a források meghamisítására is ráálltak. Így lett a köztudatban Czinka Panna Rákóczi hegedűse, sőt, előfordul írás, mely azt is tudni véli, hogy kedvese is volt a fejedelemnek. A szájhagyományban mindmáig meglévő emlékezetét erősítette, hogy legendája több irodalmi feldolgozást is nyert. Halálhírét a kor minden sajtó fóruma világgá kürtölte 1772 februárján. A hagyomány szerint zsinóros díszegyenruhájában, gyémántgyűrűivel temették el, nevezetesen Amati-hegedűjével együtt. Ez a könyv arra tesz kísérletet, hogy csokorba kösse mindazon törekvéseket, mely az irodalom, a képzőművészet, a zene, a film- és színházművészet eszközeivel hozzájárultak ahhoz, hogy Czinka Panna emlékezete máig élénken éljen a köztudatban. (*Czinka Panna, a cigány Szapphó*. Komárom, 2017. 384 old.) • **Két új dombormű a Muzsikus cigányok parkjában.** Horváth Zsuzsa cigányprimást és Ökrös Oszkár *Kossuth-díjas* cimbalomművészt ábrázoló két új domborművet adtak át Budapesten, a Muzsikus Cigányok Emlékhelyén 2019. október. 11-én. Szalay-Bobrovniczky Alexandra főpolgármester-helyettes az avatóünnepségen felidézte: 2013-ban a fővárosi önkormányzat és a józsefvárosi önkormányzat közösen döntött arról, hogy a cigány származású muzsikusk emlékének megőrzéséért közterületet nevez el és emlékhelyet állít az értékmentés és az értékközvetítés céljával. Hozzátette: a józsefvárosi Muzsikus cigányok parkjában az elmúlt években 14 emlékművet avathattak fel a hazai cigányzene meghatározó alakjainak. Az Illyés Antal szobrászművész által készített két új alkotással az emlékhely teljessé vált. Kiemelte: a szoborpark létrehozása mellett immár hat éve támogatják a Kárpát-medencei cigányprimások és zenekarok fesztiválját, amelynek célja a cigányzene és a magyar népdal társadalmi presztízsének visszaállítása. A főpolgármester-helyettes Sára Botond józsefvárosi polgármesterrel együtt leplezte le a domborműveket és helyezte el az emlékezés virágait. (*MTI*) • **Cigányzenészek küzdelme érdekeik védelmében.** Sok mítosz él a cigányságról, a cigányzenészekről, de ebben a könyvben nincsenek mítoszok. Hajnáczy Tamás kisebbségpolitikai szakértő, a Károli Gáspár Református Egyetem cigányügyi referense a zenészek kevésbé ismert történetéről szerkesztett forrásgyűjteményt. A súlyos gondokkal küszködő cigánymuzsikuskok 1918-ban létrehozták a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületét (MCOE), hogy érdekeik védelmében együttesen lépjenek fel. 1933-ban feloszlatták a szervezetet, mely két évvel később Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége néven alakult újjá. Az egyesület céljai között szerepelt, hogy javítsanak a szociális helyzetükön, és visszaszorítsák a konkurens zenészeket. (*Cigányzenészek harca a két világháború közötti Magyarországon. Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete*. Szerk.: Hajnáczy Tamás. Gondolat Kiadó, Budapest, 2019. 354 old.)

FEJŐS ZOLTÁN KÖNYVEI. Új helyek, új metaforák. Közelítések a jelenkor múzeumi etnográfijához (Studia Folkloristica et Ethnographica 67.

Debreceni Egyetem Néprajzi tanszék–MTA DE Néprajzi Kutatócsoport, Debrecen, 2017). „Ez a könyv a múzeum és a jelen viszonyának ama kérdésével foglalkozik, hogy a múzeumok miért és hogyan fordultak a jelenkor megörökítése felé. Ebben milyen körülmények alakították s befolyásolják munkájukat? Milyen módszerekkel élnek, s milyen eredményeket értek el? Hogyan változott a múzeumi jelenkorvizsgálat és -dokumentáció az évek során? A könyv abból az alapgondolatból indul ki, hogy a ma olyan terepe a múzeumnak, mely többszörösen is új információkkal bővíti gyűjteményeit, miközben átalakítja hagyományos tevékenységét. A történeti, kultúrtörténeti múzeumok kutatói-muzeológusai számára a jelen inkább számít új közegnek, mint az etnográfiai múzeumoknak vagy a technikai, tudományos fejlődést nyomon követő műszakiaknak, illetve a kortárs művészet, a design, a divat vagy a kommunikáció múzeumainak. Az utóbbiak figyelmüket épp a folyamatosan változó jelenre összpontosítják. Ebben a munkában a néprajzi múzeumok gyakorlatáról lesz szó, melyeket ma tágabb értelemben társadalmi múzeumoknak nevezünk. Ha társadalmat mondunk, egyben a kultúra, a művészet, a technika és a természet szociális vonatkozásai is megkerülhetetlenek, így a mondanivalót alkalmanként ilyen irányokban is tágítani kell. Hasonlóképpen: a történeti múzeumok jelenkori orientációja is a vizsgálat körébe tartozik. [...]” (Részlet a szerzői Előszóából) • **Amerikai magyar műtermi fényképészek az 1880-as évektől a második világháborúig** (KépTár 5. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2020. 152 old.). Az 1920-as népszámlálás szerint mintegy 500 ezer magyar, illetve magyar származású népelességgel lehet számolni az Egyesült Államokban. Egy részük kisebb-nagyobb munkástelepeken, iparvárosok etnikai negyedeiben lakott, mások szétszóródtak a kontinensnyi ország egész területén. Ahol élénkebb magyar közösségi élet zajlott, létezett „magyar negyed”, kiépült egy sajátos etnikai jellegű infrastruktúra és közösségi-kulturális intézményhálózat. Az egyik jellegzetes etnikus intézményt a fényképészstúdiók képezték. A fényképészek sokoldalúan szolgálták az individuális-családi és tágabban: a közösségi igényeket. Az olyan nagyvárosokban, mint New York, Cleveland, Detroit, vagy a kisebbekben, mint New Brunswick rendszerint egyszerre többen is tevékenykedtek. A hivatásos fényképészek egy része Magyarországról kivándorolt mester volt, kisebb hányaduk az új hazában sajátította el a mesterséget, néhányan amerikai születésű magyarok voltak. Munkásságuk híre nemigen jutott el Magyarországra, még a fotótörténet beavatottjai sem ismerik felvételeiket. Képeik magas színvonalon örökítik át egy elsüllyedt világ emlékezetét az utókorra. A kiadvány az amerikai magyar fotóörökségnek ezt az ismeretlen, de markáns rétegét dolgozza föl és foglalja össze. Egyszerre nyújt adattári rendszerben alapvető adatokat az amerikai magyar fényképészekről, valamint – a szűkös keretek szabta – társadalomtörténeti és vizuális antropológiai elemzést a fotókról és a fő alkotókról. A *Katalógus* első része az Amerika-fényképek főbb műfajai alapján rendszerezi az anyagot. A portrék, az egész alakos felvételek után a házaspárokat, gyermekeket mutató családi ké-

pek következnek, majd a különböző alkalmakkor felvett közösségi jellegű felvételek. Ezt követik a testületek, csoportok, valamint épületek fényképei. A második rész négy stúdió munkásságát részletezi (Beldegreen – New York, Kovacs Studio – Bridgeport, Mike Kállay – New Brunswick, Biro Ferenc és a Biro Studio, South Bethlehem).

HAGYOMÁNY–SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG–NÉPIES RENDEZVÉNY. E címmel és *Pillanatképek a mai népművészetről* alcímmel, Romsics Imre szerkesztésében Kalocsán 2018-ban látott napvilágot az ugyanott 2017 július 5–7-én a fenti címen megrendezett tudományos konferencia anyaga (Kalocsai Múzeumi Értekezések 19. 280 old.).

BÁTI ANIKÓ: MAI MENÜ. A kötetet a szerző előszavából vett idézettel ajánljuk olvasóink figyelmébe: „Az MTA Bolyai János Ösztöndíj támogatásával 2011–2014 között végzett Eltérő értékrend, változó gyakorlat. A mai táplálkozáskultúra vizsgálata Budapest 20. kerületében elnevezésű kutatás kapcsán készült tanulmányokból állt össze a most kiadásra került kötet válogatott anyaga, amely a gyűjtések egy részét, az első eredményeket tartalmazza a recens táplálkozáskultúra vizsgálatából, és ízelítőt nyújt a még további elemzésre váró adatokból. A kutatás legfontosabb célja az volt, hogy városi környezetben a táplálkozás mozgásfolyamatainak egy olyan szeletét tárja fel, dokumentálja a néprajz eszközeivel, amelyre az eddigi hazai munkákban kevés figyelem irányult. A kérdéseim megfogalmazásakor előző, cserépfalui terepmunkám – melynek eredményei a korszakot bemutató társadalomtörténeti munkákban is helyet kaptak – tapasztalataira támaszkodva feltételeztem, hogy egy mikrovizsgálat keretében az egyének, az egyes családok felől közelítve, a táplálkozáskultúra egészét áttekintve képet alkothatunk arról, hogy milyen életstratégiák mentén, milyen preferenciák és adaptációs gyakorlatok segítségével élték meg, élik meg az emberek a társadalmi, gazdasági, politikai változásokat a városban. [...]” (Mai menü. Néprajzi tanulmányok a változó táplálkozáskultúráról. Életmód és Tradíció 16. MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest, 2018. 208 old.)

PÓCS ÉVA: NÉPI VALLÁS ÉS MÁGIA KÖZÉP-KELET-EURÓPÁBAN. VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK II. A kötet huszonnégy tanulmánya válogatás Pócs Éva 1992 és 2014 között publikált munkáiból. A szerző első, 2002-es gyűjteményes kötetéhez hasonlóan ebben is olyan tanulmányokat adott közre, amelyek mondanivalóját egészen vagy részben ma is érvényesnek tartja. Az írások a magyarság, valamint a szomszédos közép- és kelet-, délkelet-európai népek hiedelmeinek történeti kérdéseivel, európai kapcsolataival, a magyar néphit rendszerével, szimbolikájával, továbbá a halottak és különböző hiedelemként alakját övező rítusokkal és hiedelmekkel, és ezzel karöltve a vallás lényével, valamint a vallásos/mágikus specialisták alakjaival és gya-

korlatával is foglalkoznak. Nem a kutatás vagy megírás sorrendjében, hanem bizonyos belső, tematikus, illetve nézőpontbeli összefüggések alapján rendeződtek a cikkek öt tömbbe. A legfontosabb kérdéskörök: a vallás és hiedelmek, illetve a néphit mitikus lényeknek természetével és kultúrával, szent és profán viszonyával fémjelezhető szimbolikus rendszerei; archaikus mediátori technikák: a vallásos látomások és a megszállottság sajátos magyar és középkelet-európai formái; a mágia és varázslat technikai és letéteményesei; a boszorkányság és a boszorkányok hiedelemvilága és társadalmi kontextusa, és végül két, nagy kutatóelődökre emlékező tanulmány. Mindeme témák kutatása szinte reneszánszát éli ma Európa-szerte, még ha a kutatók ma már sokkal kevésbé is haladnak a „hagyományos” néphit vizsgálatának a múlt századi folklorisztika által szentesített útjain. Maga a néphit – mint önálló, a vallástól független entitás – fogalma is megkérdőjeleződött. A néphit, népi vallás paradigmaváltásait bizonyos mértékig követik e kötet cikkei is: nem kizárólag néphittanulmányokkal van dolgunk; több téma kidolgozása a vallás és hiedelmek egybeeső, egymást fedő mezsgyéjén jár. A cikkek hivatkozásai nagyjából az első publikálás dátuma körüli kutatási állapotot, illetve a szerző akkori tudását, véleményét tükrözik. Ennek ellenére, vagy éppen ezért, nem érdektelen e tanulmányok közzététele úgy is, mint egy kiveszőfélben lévő kutatógenerációt jellemző kortünet. (Studia Ethnologica Hungarica XVIII. Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék–L’Harmattan Kiadó, Pécs–Budapest, 2018. 764 old.)

TANULMÁNYOK A 60 ÉVES TARI JÁNOS TISZTELETÉRE. Gazdag, multidiszciplináris tanulmánykötetet tarthat kezében az olvasó. *A kultúraátörökítés médiumai* kötetben a művészettörténet, a művelődéstörténet, a multimedialitás területe, a filmtudomány, a zenetudomány, a kulturális antropológia, a táncantropológia, a szemiotika, az irodalomtudomány nemzetközileg is elismert, jeles képviselőinek írásaival találkozhatunk. Magyar egyetemek, kutatóintézetek, múzeumok munkatársai mellett külföldön élő, és angolul publikáló szerzők, valamint angol anyanyelvű szakemberek írásait is olvashatjuk az összeállításban – eredeti nyelven. A tanulmánykötet azt példázza, hogyan él együtt, egymásba hajolva, egymást erősítve a szerves, szakrális népi kultúra és a legfrissebb hang- és képrögzítő technológiák. Az alapvetően megváltozott befogadási, kultúrafogyasztási szokások arra készítetik a muzeológusokat, tananyagkészítőket, hogy változtassanak az értékek bemutatásának módján, anélkül, hogy közben maguk az értékek elsikkadnának. A kötetben sok a hálózatszerű szál. Közös projekteken dolgozó, különféle szaktudású tudósok, filmesek, nem ritkán „tudós filmesek” gyümölcsöző együttműködésének szálai, melyek hol egy igényesen megrendezett kiállítás, hol egy sikeres antropológiai dokumentumfilm, hol egy egyedülálló washingtoni fesztivál létrehozása során erősödtek évtizedeken át. A kötet valamennyi szerzője útitársa volt Tari Jánosnak sokszínű, gazdag életpályája során. Ahogyan az ün-

nepelt, Tari János, úgy a szerzők mindegyike is interdiszciplinárisan, nem ritkán multidiszciplinárisan közelíti meg tárgyát, így aztán a különböző tartalmi egységek szempontrendszere is át-átindázik a fejezethatárokon. A tanulmánykötet alapjául szolgáló konferencia teljes anyaga elérhető a <http://btk.kre.hu/konf/mediainheritculture/> címen. (*A kultúraátörökítés médiumai. Tanulmányok Tari János tiszteletére.* Szerk.: Spannraft Marcellina–Tari János. Károli Gáspár Református Egyetem–L’Harmattan Könyvkiadó, Budapest, 2018. 347 old.)

JÁVORSZKY BÉLA SZILÁRD: SEBESTYÉN MÁRTA. „A MADÁR REPÜL, ÉN ÉNEKELEK.” Az életrajzi kötet a nemrég hatvanadik születésnapját ünneplő népdalénekes előadóművész pályáját mutatja be. A CD-mellékleten a Sebestyén Mártára nagy hatást gyakorló erdélyi népdalénekesek archív felvételeiből hallható válogatás. (Kossuth Kiadó, Budapest, 2018. 144 old.)

BALÁZS LAJOS: NYERGESTETŐ – A LELKIISMERET ÁGKERESZTES–KOPJAFÁS TEMETŐJE. Nyergestetőről történelemtanulmányokban, történelemkönyvekben, történelemszemlékben, útleírásokban olvasni, de költőket, művészeket is megihletett. Ez a könyv azonban nem a nyergestetői csata történetét meséli el, nem történelmi hitelességet, pontosságot keres. Hanem azt, hogyan él egy történelmi esemény az emberek tudatában – hogyan hat, milyen érzéseket, érzelmeket gerjeszt, milyen emlékeket tart ébren vagy takarékon. Egyszóval: másképpen elmondott történelemmel szembesül az olvasó. A nyergestetői ágkeresztes (vesszős), kopjafás temető nem a Lelkiismeret eltemetője, amint a cím sejteti, ellenkezőleg. Inkább a nyugtalan Lelkiismeret megjelenítője. A nemzeti kegyelet és tisztelet „örökmécsese”. Ez a különös temető egy nemzeti közösség, egy nemzet – székely-magyar – együvé tartozásának, helyben maradásának makacs akarása, az életüket itt hagyó székely katonák becsületének, méltóságának védelmezője, emlékeztetője. (Gutenberg Kiadó, Csíkszereda, 2018. 120 old.)

PAMUTKENDŐ, VASFAZÉK, FAJANSZTÁNYÉR. TÁRGYKÉSZÍTÉS ÉS FOGYASZTÁS MAGYARORSZÁGON AZ IPARI FORRADALOM KORÁBAN (1750–1850). A tanulmánykötet a Néprajzi Múzeum *A köznépi tárgyi világ differenciáltsága és változása a 18–19. századi Magyarországon* című OTKA kutatási programja eredményeit tartalmazza. A kutatás célja a tárgykészítés és -fogyasztás vizsgálata volt a Nyugat-Európában már az ipari forradalom, míg Magyarországon még a kézműves tárgyak korszakában, a 18. század második és 19. század első felében. A kutatási program első eredményei mellett olvashatók a tematika elismert hazai és határon túli kutatóinak tanulmányai is, amelyeknek köszönhetően még teljesebb képet rajzol a kötet a magyarországi tárgykészítés és -fogyasztás 18–19. század fordulójára jellemző gyári és kézműves technológiai, használati, társadalmi és gazdaságtörténeti sajátosságairól. A kötetben szereplő kutatások sikeresen kapcsolják

össze az írott vagy ikonográfiai történeti források tárgyi világra vonatkozó adatait a múzeumokban őrzött tárgyakkal és így bővítik, gazdagítják a róluk, a néprajzi tárgyakról való ismereteinket. (Tabula könyvek 14. Szerk.: Granasztói Péter. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2018. 391 old.)

GUTAI ISTVÁN: KOCSIKERÉK A NYAKCSIGOLYÁN. Az 1945 és 1961 közötti időszak a földosztás és a földfosztás korszaka volt: a második világháború után megtörtént ugyan a földosztás, de 1948 őszétől kezdődött a kulákküldözés is; a parasztságot mindenáron rá akarták kényszeríteni a közös gazdálkodásra. Sokak családtörténete ez, Gutai Istváné Sárpilisről való (Sárpilis község Tolna megyében, a Szekszárdi járásban található), az övéhez hasonló családi traumák máig hatással vannak az utódok választásaira országszerte. Gutai István *Kocsikerék a nyakcsigolyán* című szociográfiája életigenlőbb, mint azt a cím sejteti. Az életutakból álló kötet olvasmányos, talán a rokoni, szomszédsági kapcsolatok teszik, hogy az interjúalanyok nem csak a „tisztaszobába” engedik be a szerzőt (ha létezik egyáltalán még ilyen helyiség, amelyet az ősök csak különleges alkalmakon használtak), Gutai otthonos jelenlétének köszönhetően az olvasó három-négy nemzedék sorsával is megismerkedik, bepillant a közösség történetébe és a családok hétköznapjaiba, apróbb gondolataiba is. (Pro Pannónia Kiadó, Pécs, 2018. 170 old.)

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA: MAGYAR NÉPKUTATÁS A 20. SZÁZADBAN. Ez a könyv időben folytatása a szerző 2016-ban megjelent *Magyar népismeret a 19. században – Előfutárok és klasszikusok* című kötetének. Paládi-Kovács Attila írta a hazai etnográfiairól a *Magyar néprajz* című sorozat 2011-ben megjelent I. 2. kötetének tudománytörténeti áttekintését is. Ott elsősorban a szellemi áramlatokra és a tudomány elméleti, módszertani irányzataira helyezte a hangsúlyt. A történeti folyamat bemutatása során előtérbe állította a néprajzi kutatások intézményeinek, fórumainak, korszakos teljesítményeinek történetét. Ezúttal a kötet túlnyomó része a néprajzi kutatásnak a szerzőhöz közel álló 20. századi tudósai munkásságát ismerteti. A kötet első nagyobb tömbje a század első felében tevékenykedő és *A magyarság néprajza* címen megjelent szintézist létrehozó nagy triász, Bátky, Györffy és Viski munkásságát mutatja be. A népköltészet, a folklórműveltség jeles tudósai közül Braun Soma, Ortutay, Vargyas Lajos és Manga János tudományos életművét emeli ki. A terepkutató tárgyi néprajz kiemelkedő kutatói közül Gunda Béla, K. Kovács László, K. Kovács Péter és Bakó Ferenc pályaképe kap különös figyelmet. Rövidebb fejezetek szólnak Belényesy Márta, K. Csilléry Klára, Hoffmann Tamás, Szabadfalvi József etnográfiai, valamint Tárkány Szücs Ernő és Hofer Tamás társadalomnéprajzi eredményeiről. A magyar népkutatás a 20. században bővelkedett kiemelkedő tudósokban, akiknek munkássága beépült a magyar néprajz ismerettárába. Kívánatos, hogy a jelen kötetet újabbak kövessék és a 20. század minden jelentős néprajzi életműve értő bemuta-

tást kapjon. Kötetünk a néprajz mellett több más szak és a felsőoktatás, a tudományos ismeretterjesztés érdeklődésére is számot tarthat. (Documentatio Ethnographica 32. MTA Néprajztudományi Intézet–L’Harmattan, 2018. 380 oldal + képtáblák)

BALASSA M. IVÁN AZ UNITÁRIUS TEMPLOMOK FESTETT FARMENNYEZETEIRŐL. A Magyar Unitárius Egyház megalakulásának 450 éves évfordulója alkalmából rendezett megemlékezések előkészítése sorába tartozott az a kutatás, mely számba vette az erdélyi unitárius templomokban fellelhető vagy egykor volt festett asztalosmunkákat. Ennek eredményeit dolgozza fel a könyv, mely a 16. század elejétől 2000-ig majd’ félezer év alkotásait tekinti át. Adámos és Homoródszentpéter az 1520-as évekből a kezdet, a legfiatalabb pedig az ezredfordulóra Magyarandrásfalván elkészült berendezés. Kilencven templom és több mint 350 emlék, köztük teljes mennyezetek, karzatok, szószékkoronák, padok, úrasztalok, „pulpitusok”, ajtók szerepelnek a kötetben, egy részüknek már csak különböző feljegyzésekben van nyoma, de a többség ma is ékesíti a templomokat, vagy múzeumok megbecsült kincse. A korszakonkénti részletes, a levéltári, szakirodalmi adatokra, a helyszíni kutatásra alapozott leírást 388 színes fényképfelvétel teszi szemléletessé. (*Festett famennyezetek és berendezések az unitárius templomokban.* Magyar Unitárius Egyház–Exit Kiadó, Kolozsvár, 2018. 196 old.)

A NÉPRAJZI ÖRÖKSÉG ÚJ KONTEXTUSAI. E címmel és *Funkció, használat, értelmezés* alcímmel, Jakab Albert Zsolt és Vajda András szerkesztésében jelent meg tanulmánykötet a Kriza János Néprajzi Társaság kiadásában (Kriza Könyvek 43.) Kolozsváron 2018-ban, 240 oldal terjedelemben. A kötet az elmúlt évben megrendezett két konferencián elhangzott előadások anyagából született, és arra tesz kísérletet, hogy – jobbára a néprajzi örökség értékeinek kérdésénél maradva – számba vegye azokat a paradigmákat és társadalmi, kulturális, valamint mediális kontextusokat, melyek az elmúlt másfél-két évszázad során meghatározták a magyar néprajzi értékek gyűjtésének, őrzésének/tárolásának, értelmezésének és megjelenítésének, illetve használatának kereteit. Ilyen értelemben a tanulmányok az örökség témaköréhez elsősorban néprajzi/antropológiai és kultúratudományi szempontból közelítenek. A tanulmányok az örökség-fogalom és örökség-paradigma megközelítéseit, kutatói hagyományát, illetve az örökségesítés társadalmi gyakorlatát (szerkezetek, diskurzusok, társadalmasítás) értelmezik. A hagyomány lokalizálása, etnikai közösséghez és/vagy adott tájhoz rendelése a társadalmi hasznosítás kortárs törekvései közé tartoznak, melyek nyomán a kulturális örökség kérdésköre egyszerre jelent ügyet a társadalmi szereplőknek és kihívást a kutatóknak.

A HAGYOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN... E címmel és *Számadás és kitekintés – Az Ipolyi Arnold Népfőiskola évtizedei* alcímmel megjelent kiadványt (szerk.: Harangozó Imre. Újkígyós, 2018. 115 old.) Erdélyi Zsuzsanna az alábbi szavakkal ajánlotta az olvasók figyelmébe. *„Részt vettem az Ipolyi Arnold Népfőiskola néhány konferenciáján, pl. az 1992. októberi nagyszerű rendezvényén, amelyen neves néprajzkutatók is, például Domokos Mária és Lükő Gábor is jelen voltak. Közvetlenül gyűjthettünk a nagyszámban meghívott moldvai énekesektől. Időközben Harangozó Imre Szigeti Antal plébános úrral létrehozta az Ipolyi Arnold Népfőiskolát, amely egyrészt jelentős hatású szellemi műhely, másrészt néprajzi tevékenységük intézményi háttérbázisa is. A névadónak megfelelően szolgálta és szolgálja a népismeret, illetve közművelődés ügyét. A 2010 nyarán teljessé vált kiállításaiikkal, annak tartalmi, esztétikai igényességével méltán szerezték hírnevet Újkígyósnak, fémjelezve az alapítók törekvéseit, az ilyen típusú finn mintára elterjedt szellemi műhely létjogosultságát.”*

SEDLMAYR KRISZTINA: A MODERN HÁZTARTÁS SZÜLETÉSE.

A kötet azt a modernizációs folyamatot vizsgálja, amely az 1930-as években Magyarországon a középosztálybeli városi háztartásvezetés és az arról való közgondolkodás terén zajlott. A kortársak által a háztartás „racionalizálásának” nevezett jelenség része az életmód szinte minden területét érintő változásnak az első világháborút követően. Komplex, sokfelé ágazó téma: szervezés, eszközkészlet, anyagi források, munka- és időbeosztás valóságos átalakulását, valamint az erről való gondolkodás, az ezzel kapcsolatos nézetek és dilemmák együttesét jelenti. A két háború közötti időszakban növekedett a középosztálybeli női munkavállalás, miközben a házimunkához egyre kevesebben vettek/vehettek igénybe alkalmazottat. A háztartás racionalizálását a gazdasági kényszerűségek mellett a családról és a női szerepről való elképzelések változása segítette. Milyen forrásaink lehetnek a háztartásvezetés egy történeti formájának megismerésére? A kötet egy-egy fejezete erre keresi a választ. A szerző az építészeti diskurzus, a tanácsadókönyvek, a tárgyak, a háztartási naplók, a szépirodalom és az emlékezet tükrében vizsgálja meg a modern városi háztartás kialakulásának kezdetét. *(A modern háztartás születése. Változó stratégiák, változó gyakorlatok az 1930-as években Magyarországon. Néprajzi Értekezések 7. Magyar Néprajzi Társaság, 2018. 211 old.)*

LENDVAY JÁNOSNÉ: EMLÉKEK SZÜLŐFALUM ÉLETÉBŐL. KISTÚRI SZOKÁSOK ÉS HAGYOMÁNYOK. Részlet a Lendvay Tibor által írt előszavából. *„A pszichológusok szerint, ha valaki nem tud szabadulni rossz emlékeitől, megpróbálja legalább kibeszélni őket magából. Az én anyám is így gondolkozhatott, amikor életének fontosabb eseményeit papírra vetette. A XX. század tragédiáiból sok mindent átélt, sok igazságtalanságot elszenvedett. Ez utóbbiakkal haláláig sem tudott megbékülni. Nekünk, gyerekeinknek*

sokszor beszélt róluk. De mi, azon kívül, hogy meghallgattuk, nem tudtunk segíteni rajta. Nem tudtunk változtatni a múlton. Már elmúlt 70 éves, amikor arra biztattuk, írja le az emlékeit. Így majd később unokái és dédunokái is elolvashatják. Életének fontosabb eseményeit ezután egy nagy vonalas füzetbe jegyezte le. Megfontoltan írt, szép olvasható betűkkel. Amíg gondolatai a múltban kalandoztak, visszatértek nemcsak saját élményei, de azok az emlékek is, amelyek a közösséghez fűződtek. Felidéződtek az ünnepi szokások, a fiatalkori emlékek, Kistúr hagyományai. Lejegyezte ezeket is. Talán az írásaiból is kiderül, mennyire szerette ezt a kicsi falut, ahonnan sehova sem kívánt elmenni, s amikor elment, akkor is kényszerűségből tette. [...]” (Magánkiadás, Ipoly-ság, 2018. 191 old.)

SZULOVSZKY JÁNOS: VALLÁS – VILÁGKÉP – TUDOMÁNY. Miközben az analitikus, módszeres, logikus és racionálisan okfejtő skolasztikus teológia szülötte a modern tudomány, napjaink tudományos közéletéről megfélelmezve jószerevel pusztán csak a materialista vagy az agnosztikus – Katherine Ewing kifejezésével élve: reduktív ateista – világkép talaján álló művekre tekint úgy, hogy eleget tesznek a tudományosság követelményeinek. Jól szemlélteti ezt, hogy amikor e kötet szerzője, a *Bátty Zsigmond-díjas* történész-etnográfus, Szulovszky János 2013 októberében vitaindító előadásában feltette a kérdést, hogy lehet-e a szellemi világ néprajzának keresztény tudományos értelmezése, a hozzászóló négy szaktudósból három kategorikusan elutasította ennek lehetőségét. A szerzőnek sem a vitaülésen, sem a vita anyagát közlő szakfolyóirat hasábjain nem volt lehetősége arra, hogy valamennyi bíráló megjegyzésre és ellenvetésre érdemben reflektáljon, s ez arra készítette, hogy könyv formájában adja közre részletes válaszát. E kötetben nemcsak meggyőző érvekkel támasztja alá a keresztény/keresztény tudományos értelmezési keret létjogosultságát s vázolja ennek alapvető elemeit, valamint néhány „folklor-kontextussal” rendelkező esetet ismertetve szemlélteti a transzcendens világ törvényszerűségeit, hanem arra is rámutat, hogy merő tévedés, tudományosan teljesen megalapozatlan az összehasonlító vallástudománynak az a sarkalatos dogmája, mely szerint csak úgy lehet tudományos igényű elemzést végezni, ha kutatóként minden vallástól, vallási megnyilvánulástól egyenlő távolságra állunk. (*Vallás – világkép – tudomány. A keresztény tudományos értelmezési keret létjogosultsága.* Vallástudományi Könyvtár XVI. Magyar Vallástudományi Társaság–L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2018. 240 old.)

KISS LAJOS HÍRLAPI CIKKEI. Nyíregyházán a Jósa András Múzeum 2018-ban ünnepelte alapításának 150. évfordulóját. A tiszteletet parancsoló esemény sokszínű programjához tekintélyes gazdagsággal társultak az intézmény ünnepi kiadványai, ami hűen tükrözi a neves közgyűjtemény gazdag múltját és mai munkatársainak eredményes tevékenységét (lásd erről Rémiás Tibor cikkét a *Honismeret* 2019. 3. számának 93–98. oldalain). Az ünnepi

kiadványok egyike volt az „*Útszélen fekvő kincsek ezek...*” – *Válogatás Kiss Lajos hírlapi cikkeiből* (szerk.: Rácz Magdolna–L. Szőlősi Katalin. JAM, Nyíregyháza, 2018. 236 old.), amelyről (egyebek mellett) a következőket írták a szerkesztők: „[...] *Időutazásra hívjuk tehát olvasóinkat az 1913-tól egészen 1941-ig terjedő tudósítások, olykor tudományos igényességgel megírt publikációk segítségével. Megismerhetjük ezekből az írásokból a korabeli múzeum értékeit, gyarapodását. Kilátogathatunk régészeti lelőhelyekre, ahol átélhetjük a leletek felfedezésének izgalmát. Találkozhatunk Jósa Andással, híres nagypapjával, dr. Jósa Istvánnal, vejével, Dohnál József doktorral, megtudhatjuk azt is, ki volt Magda Pál. Olvasóink ellátogathatnak a Nagy-Mohos-tó környékére, barangolhatnak a nyíregyházi erdő fái között, meglesve annak növény- és állatvilágát. Járhatnak az Ér-folyó partján, ahol egykor vízimalmok őrlötték az »éleletet«. Kóborolhatnak elfeledett temetők sírhantjai között, hol megmentésre vár Timár János egykori híres színművészünk sírja. Szomorkodhatnak a tudós nyíregyházi kéményseprő, a legöregebb szücsmester vagy Fedics Mihály mesemondó halálán. A tudósítóval együtt örülhetnek a nagy magyar író, Móra Ferenc látogatásának. Képzeltben jót kortyolhatnak a nyírvíz édes nedűjéből. [...]*” (9–10. old.)

KÉT ÚJ KÖNYV BÁRÓ NOPCSA FERENCÉRŐL. Báró Nopcsa Ferencről, a (ma is) világhírű geológusról, paleontológusról és albanológusról két figyelemre méltó könyv jelent meg 2018-ban. Báró Nopcsa Ferenc: *Sárkányok magyar királya*. A Kordos László által lektorált, gazdagon illusztrált, szép kivitelű kötetet Nopcsa naplói és levelei alapján összeállította, írta és szerkesztette: Gyurkovics Györgyi. A könyvet az ő szavaival ajánljuk az érdeklődők figyelmébe: „*Megpróbáltam megközelíteni életének azt a szakaszát, amely eddig homályban volt, amelyről nem írt naplót. Egyes szám első személyben írtam a könyvet, önéletrajzát kiegészítve tényekkel, egészen a haláláig.*” (Szépmíves, Budapest, 2018. 320 old.) • Vakulya Norbert: *Vihar Erdélyben. Nopcsa báró kalandjai az I. világháborúban. Igaz történet alapján*. Az olvasmányos regény a báró kalandos életének azt a szakaszát idézi fel, amikor ő az I. világháború idején a Monarchia számára Romániában kémkedett. A kötet az Erdélybe történt 1916. évi román betörés eseményei mellett a korabeli osztrák–magyar politikai életbe, valamint Erdély nemzetiségi viszonyaiba, az egyszerű emberek (magyarok és románok) mindennapi életébe is betekintést nyújt. (Gold Book, Debrecen, 2018. 371 old.)

CZINGEL SZILVIA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN ÉLŐ ZSIDÓK VALLÁSI NÉPRAJZÁRÓL. A könyv néprajzi/antropológiai eszközökkel mutatja be a II. világháborút megelőző időszak magyarországi zsidóinak hétköznapi életét, idő- és ünnepfelfogását, a többségi társadalomban elfoglalt helyét, sajátos kultúrájának jellemző vonásait, az együttélés megfogható és kevésbé megfogható jellemzőit, gazdasági, kulturális, társadalmi szerepét a lokális társa-

dalmakban. A kötet törzsanyagát zsidó családtörténeti visszaemlékezések adják. Az oral history módszerét alapul véve kirajzolódik a 19. század végi, 20. századi magyarországi zsidó történelem személyes vonulata, amelyet a családi fényképek tesznek még személyesebbé. (*Ünnepok és hétköznapok. Zsidó vallásnéprajz a Kárpát-medencében.* Corvina Kiadó, Budapest, 2018. 304 old.)

KÖNYV A TOROCKÓI VISELETRŐL. *Egy isten, két napfelkelte, három emberöltő* címmel jelent meg a torockói viseletet bemutató kötet, amelyet Kovács Sándor egyháztörténész Torockó nagyjairól szóló rendhagyó történelemórájának keretében mutattak be a torockói Duna-házban. A Torockói Íjász Szer gondozásában megjelent hiánypótló kiadvány értékes leírásokkal és gazdag fotóanyaggal követi végig a torockói viselet kialakulását és évszázados formálódását, külön ismertetve annak minden egyes viseletdarabját, olvasható az MTI-hez elküldött tájékoztatóban. Mint írják, Torockó földrajzi fekvése, épített öröksége, környezeti adottsága, lakóinak származása és azok egykori foglalkozása révén sajátos helyet foglal el a Kárpát-medencei, de legfőképpen az erdélyi tájegységek között. Népművészeti szempontból különleges a település építésze, vasművessége, bútorzata, háziipara, de leginkább népviselete. Torockó gazdasági fejlődésének tetőpontja, aranykora a 19. század közepére tehető, ugyanis ekkor érte el a kitermelt vasérc mennyisége a legmagasabb fokát. Az ennek köszönhető jó anyagi helyzet és életszínvonal tette lehetővé egy olyan viselet kialakulását, amely anyagában és formájában leginkább a városi-nemesi öltözethez áll közelebb, mint környezetének egyszerűbb paraszti viseletéhez – idézik fel a közleményben. A kiadvány mellékletében több száz, eddig kiadatlan archív fotó szerepel, amely korosztályonként, alkalmanként és korszakonként eleveníti meg a különleges torockói viseletet. (Fodor Attila: *Egy isten, két napfelkelte, három emberöltő.* Torockói Íjász Szer Egyesület, Torockó, 2018. 135 old.)

MAGYARCSÜGÉSI RÁOLVASÁSOK. A kötetben bemutatott kéziratos füzetekbe 1894 és 1933 között jegyzett le magyar és román imákat, ráolvasókat a magyarcsügési Gábor János (1870–1957). A magyar fonetikai készlettel leírt román *deszkentálásokat* torokgyík, kígyómarás, sebláz, orbánc, *lóorbánc* gyógyítására, gonoszok távoltartására és rontások visszafordítására, a magyar ráolvasókat pedig tejelvével és rontás ellen, továbbá ijedtség eltávolítására tartották alkalmasnak. A magyar imák forrásául leginkább a 17–19. század népies imakönyvei, ponyvái szolgáltak, a Szent Antal mennyei útjáról szóló apokrif típust mindazonáltal az archaikus népi imádságok tízezres nagyságrendű szövegállományában csupán bő tucatnyi variáns képviseli. A ráolvasók némelyike szintén unikális jellegű. Amint a szerző, Takács György megállapította, ezek a 19. század gyimesi határvidékének szinkretikus vallási viszonyait idéző szövegek nem írott előképekből, hanem a helyi szájhagyományból erednek. A füzetek a csángó műveltség alfabetizmusát villantják fel: a segítségükkel be-

tekinthetünk egy, a korabeli gyimesi vidéket ráolvasóival járó „tudományos” vernakuláris vallásosságának magyar és román néphitelemekkel telített mélységeibe. A szerző a kötetben közölt imákat és ráolvasókat a szövegek tartalmi és formai jegyeit, párhuzamait kommentáló jegyzetanyaggal látta el, feltárva azok forrásvidékét: azt a vallási és spirituális territóriumot, amely éppúgy kötődik az ortodox papság által még nemrégiben is végzett gonoszúzó gyakorlathoz, mint ahhoz a hajdani liturgikus „fehér mágiához”, amellyel a római katolikus klérus – a tridenti zsinat (1545–1563) határozatai nyomán – jobbjára évszázadok óta felhagyott. A bevezető tanulmány bemutatja a szövegek feltételezhető eredetét, a gyimesi, hárompataki „tudományosokat” és az általuk használt mágikus jellegű írásbeliséget, valamint a könyv, az írás-olvasás és a „tudomány” kapcsolatát a Tatros menti csángóságnál. (Takács György: *Az én lelkemmel elfújlok... . A magyarcsügi ráolvasófüzetek. Fontes Ethnologiae Hungaricae XIII*. Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék–L’Harmattan Kiadó, Pécs–Budapest, 2018. 536 old.)

EGY ÚJ SOROZAT ELSŐ KÖTETE (SZILÁGYI FERENC: VISSZANÉZÉK ÉLETEMRE). A magyar szövegfolklorisztika legújabb könyvsorozataként a *Documentatio Epica* mindazon forrásműveket és gyűjtéseket kívánja közreadni, melyek bővelkednek ugyan folklórelemekben, ám javarészt már e diszciplína határterületeit jelentik. Nem esztétikai, hanem dokumentumértékük az elsődleges. E művek elsősorban nem népköltészeti szöveggyűjteményként, hanem olyan kor- és társadalomrajzként olvasandók, amelyből a történetmondó arcéle a klasszikus műfajoknál többnyire markánsabban és informatívabban bontakozik ki. Míg az Erdélyben szerkesztett *Emberek és kontextusok* a sok tekintetben hasonló jellegű szövegkorpuszok monografikus igényű értelmezésére és kiadására vállalkozik, a *Dokumentatio Epica* elsősorban a szövegkiadásra kíván fókuszálni: olyan forráskiadványok tudományos műhelyként, amelyben a népi írásbeliség éppúgy helyet kap majd, mint a történetmondó oral history: olyan, a 19–20. századi folklorisztikai kánonban többnyire másodlagosnak tekintett epikus műfajokat is képviselve, mint az önéletírás, a napló, az életinterjú, az igaz történet vagy az útirajz. (*Dokumentatio Epica* 1. Sorozatszerk.: Magyar Zoltán. Szilágyi Ferenc kötetét sajtó alá rendezte, a kísérő tanulmányt és a jegyzeteket uő. írta. Európai Folklor Intézet, Budapest, 2018. 296 old.)

ARANY JÁNOS, ARANY LÁSZLÓ, ARANY CSALÁD. Az MTA BTK Néprajztudományi Intézet Folklor Osztálya 2018. október 4-én konferenciát rendezett *Értelmezés, hatás, utóélet – Arany János és a nép költészete* címmel (lásd erről Mikos Éva beszámolóját folyóiratunk 2019. 1. számának 31–35. oldalain). Az elhangzott előadások tanulmányokká bővült gyűjteményét az *Ethno-Lore* évkönyv XXXV. kötete (főszerk.: Balogh Balázs, szerk.: Ispán Ágota Lídia–Magyar Zoltán, vendégszerkesztő: Landgraf Ildikó; 2018. 520

old.) tartalmazza az alábbi fejezetekbe csoportosítva: *A népköltészet értelmezése Arany János életművében*; *Kötődések a folklórhoz – Újragondolt műfajok, szüzsék, motívumok*; *Arany Szent Lászlójának kultúrtörténeti háttere*; *Közköltészeti és ponyvairodalmi vonatkozások*; *Kapcsolódások és hatások – Arany László*. • Az *Ethnographia* 2018. 4. számában olvasható az alábbi két tanulmány. Gulyás Judit: *Az Arany család kéziratosa mesehagyatékának története* (625–638. old.); Domokos Mariann: *Arany László népmeséi a 19. századi magyar olvasókönyvekben* (639–653. old.).

NYITOTT MÚZEUM – TÖBBSZÓLAMÚ MÚZEUM. A ...*Nyitott múzeum*... kézikönyv a múzeumi jelenkutatás egy jelenségét, az együttműködésen alapuló múzeumi munkát vizsgálja. Nem teremt koherens módszertant, hanem körvonalazható szemléletként és gyakorlatként írja le a jelenséget: a társadalmi múzeumok, a hétköznapi tapasztalatokkal foglalkozó etnográfia és antropológia perspektívájából. *Részvétel, együttműködés, társadalmi múzeum*. Ezek a kutatás és a kézikönyv alappillérei. A fogalmi háló, a szócikkek, az esettanulmányok és a beszélgetések ezt töltik fel jelentéssel és tartalommal. A kézikönyv legfontosabb kérdése, hogy a mindennapi múzeumi praxis ismerete és kritikai gyakorlata nélkül vajon létrehozható-e adekvát módszertan. A kézikönyv válasza erre, hogy nem nagyon. A metodológiai építkezéshez elengedhetetlen az elméleti keretek, az uralkodóan „nyugati” tudományos diskurzus ismerete és recepciója, de a praxisorientált belső kritika ugyanígy nélkülözhetetlen része. Ez pedig nem magányos tudóstevékenység – hiszen a múzeum mint intézmény bonyolult szereposztással, komplex szakértői gárdával dolgozik –, hanem az egyes szakágak közötti szakmai együttműködés és diszkusszió. A részvételen és együttműködésen alapuló múzeumi praxis vizsgálata pedig tovább szélesíti a szereplők körét, a megszólalások és kommentárok rendjét, a nézőpontok sokaságát: a gondolkodást a kölcsönösség és a partneri viszony felé nyitja, a dialógust kiterjeszti a múzeumon kívüli világra. (Frazon Zsófia [szerk.]: ...*Nyitott múzeum*... . *Részvétel, együttműködés, társadalmi múzeum*. Kézikönyv. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2018. 600 old.) • A *Többszólamú múzeum* című kötet láttelel a 21. század elejének – elsősorban néprajzi – múzeumokat érintő problémáiról, amelyet haszonnal forgathatnak múzeumi szakemberek, néprajzosok, antropológusok, társadalomtudósok, egyetemi hallgatók, de a múzeumok átalakulása iránt érdeklődő nagyközönség is. Tájékoztató pont továbbá a Néprajzi Múzeum számára az útkeresésben, reprezentációban és önreprezentációban, hogy felkészülten, nyitottan, problémaérzékenyen hozza létre az új épületébe tervezett állandó kiállítását. (Foster Hannah Daisy–Földessy Edina–Hajdu Ágnes–Szarvas Zsuzsa–Szeljak György [szerk.]: *Többszólamú múzeum*. *Néprajzi múzeumi dilemmák a 21. század elején*. Tabula könyvek 15. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2018. 210 old.)

ÁLDOZAT, DIVINÁCIÓ, ISTENÍTÉLET. Pócs Éva: *Előszó* (részlet): „Tanulmányok a transzcendensről sorozatunk kilencedik, utolsónak szánt kötetét tartja kezében a tisztelt olvasó. A majd húsz évvel ezelőtt, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetében, majd a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékén szervezett – magyar szakemberek között induló, majd egyre nemzetközibbé váló – konferenciák közül is az utolsó zajlott le 2014-ben, angol nyelven. Az egyre több szakmai sikert hozó interdiszciplináris konferenciák tanulmányaiból válogattuk össze a sorozatban megjelenő cikkeket. Utolsó konferenciánk, illetve e kötet olyan vallásfenomenológiai leírásokat és problémafelvető, értelmező tanulmányokat kísérelt meg összegyűjteni, amelyek megvilágítják az áldozat, divináció és istenítélet egyes rendszereinek szerepét a különböző vallási kultúrákban, egymással való kapcsolataikat és helyüket a hivatalos és népi vallásban, valamint az európai társadalmak helyi közösségeiben, a keresztény valláson – és felekezeti variánsain – belül, és azon kívül is. Szerettük volna számba venni a vallásantropológiai fogalmak interdiszciplináris megközelítésével a folklorisztika, antropológia, vallástudomány, művelődéstörténet, pszichiátria és egyéb tudományágak legújabb kutatási eredményeit e témákban. A könyv kiemelkedő magyar és külföldi (osztrák, szlovén, szerb, amerikai, udmurt és kanadai) kutatók által írt tanulmányainak témáit az áldozati, divinációs, istenítéleti rítusok képezik, eredeti szerepükben vagy szimbolikus formáikban és értelmezéseikben, szövegfolklorban megjelenő reprezentációikban. Ezek Európa keresztény kultúráiban éppen olyan fontos szerepet töltek be, mint más világrészek más vallásokat követő népeinek körében, és az egyes népekhez köthető sajátos vonások mellett igen sok az egymástól térben vagy időben távoli rítusok részletekbe menő hasonlatossága, közös sajátossága. [...]” (Áldozat, divináció, istenítélet. Vallásantropológiai fogalmak tudományközeli megközelítésben. Szerk.: Pócs Éva. Tanulmányok a transzcendensről IX. Balassi Kiadó, Budapest, 2018. 464 old. + képmelléklet)

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY: SZÉKELYEK – TÖRTÉNELEMRŐL ÉS HAGYOMÁNYRÓL. „Közép-Európa népeinek története az ősidők homályába vész. A közös csak az, hogy ütik egymást. Bizottságok időnként felállnak, de könyvek, amelyekben a legendákat és a tényeket is megírják, és a másik nemzet sértődését is segítenek elkerülni, nemigen születnek. Akkor hát hadd mondjam ki legfontosabb véleményemet Száraz Miklós György Székelyek című legújabb kézikönyvéről: remekmű, mert benne van adatszerűen, tényeket sorakoztatva minden, amit a székelységről minden tájékozott embernek tudnia kell, és ami még fontosabb, előadásában akár Bukarestben is megjelenhetett volna, értő fordító segítségével. [...]” (Kabdebó Lóránt. Magyar Idők, 2018. dec. 15. 14. old.)

MESE. Mesekönyvek, könyvek mesékről. Boldizsár Ildikó: *Mesék a felnőtté válásról* (Jelenkor Kiadó, Budapest, 2018. 404 old.); Uő.: *Életválságok meséi. Mesekalauz útkeresőknek* (Magvető, Budapest, 2018. 429 old.); Zsák Éva Indira–Petróczi Andrea: *Meseszótár. 1400 szó és népmesei szófordulat magyarázata példamondatokkal* (Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 222 old.); Ág István: *Három nap egy esztendő. Magyar népmesék* (Nap Kiadó, Budapest, 2019. 225 old.); Kovács Ágnes: *Tanulmányok a mesemondásról* (Szerk.: Benedek Katalin–Raffai Judit. Hagyományok Háza, Budapest, 2019. 215 old.); Csernik Pál Szende: *Meselélek* (Tortoma Kiadó, Barót, 2019. 130 old.).

- **Interjúk.** Az alábbi mese vonatkozású interjúra hívjuk fel olvasóink figyelmét. A 0302 – *A Magyar Hírlap hétfői melléklete* (2019. márc. 2.) **Márk Veronika** meseíróval (Valóságdarabok, riporter: Sárdi Krisztina); a *Baba Patika* (2018. július) **Bajzáth Máriával**, *A rabbi és az oroszlan – Zsidó mesék, legendák, történetek* című könyv szerzőjével („Az légy, akinek születéssel!”, r.: Schütz Gabriella) készített beszélgetést közölt.
- **Hajnalcsillag mesetér.** Elkészült Kő Boldizsár és alkotógárdája újabb meseelemekből álló univerzuma Kaposváron. A *Hajnalcsillag mesetér* különlegessége, hogy egy báb-színházzal együtt adták át 2019 augusztusában.
- **Csipkés Vilmos Sándor** portréját, aki „meglehet [...] az utolsó hagyományos nagy tündérmese-mesélő” (Raffai Judit), a *Magyar Nemzet* (2019. márc. 18. 18. old.) közölte *Hogy hottáig kenyeret adok* címmel.
- **Mesés síremlék.** Előkerült az igazi Hófehérkeként emlegetett Maria Sophia von Erthal bárónő rég elveszett síremléke, amelyet a dél-németországi bambergi egyházmegyei múzeumban állítottak ki. Az észak-bajorországi Lohr am Main közelében lévő Tauberbischofsheim egyik várában felnőtt és 1796-ban meghalt Sophiáról úgy tartják, hogy a Grimm testvérek róla mintázták Hófehérke alakját. Holger Kempkens, a múzeum igazgatója szerint a lány élete jól ismert történet volt a 19. század elején. A Grimm testvérek hosszú ideig éltek a Lohr am Maintól mindössze ötven kilométerre lévő Hanau közelében, és szívesen dolgozták fel azokat a történeteket, amelyeket a környezetükben élő emberektől hallottak. (MTI, 2019. aug. 7.)

TISZTELGÉS NEMES-NÉPI ZAKÁL GYÖRGY EMLÉKE ELŐTT.
 „Bajánsenye volt a házigazdája annak a 2018. november 9-én megtartott tudományos tanácskozásnak, amely Nemes-Népi Zakál György úttörő munkájának kívánt emléket állítani. A rendezvényre abból az alkalomból került sor, hogy Nemes-Népi Zakál 200 évvel ezelőtt fejezte be az Eörségnek Leírása című kéziratát, amely az Őrség kutatói számára ma is nélkülözhetetlen forrásnak számít. Nemes-Népi Zakál szerepe jelentős volt az Őrség természeti, néprajzi és nyelvi értékeinek feltárásában, ugyanis a tájegység az ő leírása révén vált ismertté a tudományok művelői számára. A rendezvény elején Némethné Baksa Eszter előadásában egy őrségi mese hangzott el. Ezt követően Györke Gyula köszöntötte a jelenlévőket, majd röviden ismertette a település múltját és jelenét. A tanácskozáson kilenc előadást hallgathattak meg az érdeklődők.

Az előadók: Vörös Ottó, Szinetár Csaba, Vörös Ferenc, Németh Csaba, Horváth Sándor, Nagy Endre, Bebes Árpád, Tóth Péter és Hajba Renáta. A tanácskozás helyszínéül nem véletlenül esett a választás Bajánsenyére: Nemes-Népi Zakál György a településhez tartozó Senyeházán született, ahol ma is ápolják emlékét. A rendezvény megszervezésében nagy szerepe volt a település önkormányzatának, mindenekelőtt Györke Gyula polgármester úrnak. A tanácskozáson természettudományi, néprajzi és nyelvészeti előadások hangzottak el. Az érdeklődők így több tudományág nézőpontjából szerezhettek ismereteket az Őrség értékeiről, a mű születésének koráról. A tanácskozást Nemes-Népi Zakál György két leszármazottja is jelenlétével tisztelte meg. A rendezvény szervezői voltak: az ELTE SEK Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, a Magyar Nyelvtudományi Társaság szombathelyi csoportja, Bajánsenye Község Önkormányzata. Az előadók köszönettel tartoznak a Vasi Szemle szerkesztőségének, hogy lehetővé tették a tanácskozáson elhangzott előadások közzétételét” – írta a szervezők nevében a Vasi Szemle 2019. 1. számának bevezetőjében (3. old.) Tóth Péter.

KÉT KÖNYV A NŐKRŐL. Kelet- és közép-európai nők körében végzett néprajzi terepmunka eredménye. A megoldásokat és kényszereket egyaránt hozó globalizáció felbecsülhetetlen mértékű pozitív és negatív hatásokat okoz. A 20. század végén a szocialista hatalmi rend megszűnésével újabb nagy területek kapcsolódtak be a globális világkapitalista rendszerbe. A Közép- és Kelet-Európából különféle okokból külföldi munkát vállaló nők élete jól példázza az egyik rendszerszintű válságot mutató problémát, az idősgondozás nehézségeit. Az átlépett határok révén az érintettek nemcsak országok, de társadalmi csoportok, etnikumok és egyének közé ékelődnek. Körvonalazódni látszik egy új háztartásipar és gondozási rendszer: a migrációra épülő gondozás, amely a professzionális és a családi ápolás közötti szakadékot hidalja át. Transznacionális szerveződésben a társadalmi kapcsolatok váratlan kihívásokkal szembesülnek. Szembekerül egymással ideológia és gyakorlat, amelyek feszültségében újszerű elképzeléseket és stratégiákat kell kidolgozni az egység, az intimitás, az összetartozás kategóriáinak. Mindeközben kisebb és nagyobb közösségi szinten is újraszerveződnek a kapcsolatok. A könyv alapját egy több országra kiterjedő néprajzi terepmunka képezi, amelyet Turai Tünde kelet- és közép-európai nők körében végzett 2008-tól 2015-ig a több színterű etnográfia módszertanára támaszkodva. A feltárt témákat tehát több közösség szimultán párbeszédében vizsgálja a szerző, ami lehetőséget ad arra, hogy több migrációs modellen belül is ráláthassunk egy-egy jelenségre. (Turai Tünde: *Hierarchiák fogságában. Kelet- és közép-európai nők a globális idősgondozói ellátórendszerben*. Balassi Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2018. 287 old.) • **A nők és a folklór.** Nagy örömmel értesítjük Társaságunk valamennyi tagját és az érdeklődőket, hogy a Magyar Néprajzi Társaság kiadásában megjelent a Folklór Szakosztály 2018-ban tartott *Emlé-*

kek, szövegek, történetek – *Női folklór szövegek* című konferenciájának anyaga. Az azonos című kötet 25 tanulmánya a *Történeti források; Vallásos nők és női vallásosság; Bábák, gyógyítók, füvesasszonyok; Kitelepítés, külföldre szakadás; Női változatok, értékrendek, életutak; Nők a szocializmusban; Marginalizált helyzetek, Női adatközlők* tematikák mentén mutatja be a népi/populáris kultúrában megjelenő női narratívákat. A kötet megvásárolható a Társaság irodájában, ára: 2000 Ft. (Szerk.: Frankhammer Krisztina–Pajor Katalin. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2019. 400 old.)

RÉGI ÉS MAI BETYÁROK. Tömörkény a betyárokról. A 19. századi Alföldről, a betyárvilágról, az akkor még végtelennek tűnő puszták öntörvényű embereiről, pásztorairól mesélnek Móra Ferenc atyai mesterének, Tömörkény Istvánnak e csokorba kötött derús, nyugalmas, a dél-alföldi nap „érlelte” elbeszélései, korabeli betyárfényképekkel illusztrálva. (Tömörkény István: *Róza Sándor nálunk. Betyárok és egyebek*. Allegro könyvek, Bp., 2018. 369 old.)

• **Repülős Gizi – elhunyt a mai „betyárfolklór” legendás alakja.** Minden nemzetnek megvannak a maga karizmatikus zsványai. A mieink egyike a most, 92 évesen távozott Repülős Gizi, született Bodnár Gizella nem hétköznapi figurája volt a kékfényes folklórnak. Idősebb olvasó már az ötvenes évek bűnügyi tudósításaiban találkozhatott a nevével. Akkortájt még szellem is volt a latorvilágban – hősnőnk például a romantikus repülőgépes lopkodással kezdte –, szemben a mostanival. (Ma a fantáziátlan haramiáknak még a terepjárójuk is egymásra hajaz.) R. Gizi, aki hosszú munkássága során negyvenévesi börtönbüntetést kapott (ebből tizenhetet le is ült), felmérések szerint népszerűségben a Viszkist is megelőzte. Még Fábry is meghívta a műsorába. Nem volt buta a besurranós asszony, ellenkezőleg. Mint diplomás pedagógus odabent, a hüvösön például lelkesen oktatta az analfabéta gonosztevőket – bár azt nem tudni, mire. Amúgy sem töltötte tétlenül a tömlöcéveket, emlékiratait rendezgette. Mondják, önéletrajzi regénye – *A tolvajok királynője* – szárnybontogató szarkák számára kitűnő alapmű. Repülős Gizi haláláig „dolgozott”. A róla szóló kommentekben csak úgy sorjáznak az elismerő szavak: „Kilencvenévesen sem kerülte a munkát, róla kéne példát venniük a mai puhányoknak!”, „Ez a korosztály még tudta, mi a hivatástudat”, „Igazi bejárónő volt” stb. (Korábban akadt, aki azt tudakolta, „Hol lehet szelfizni Gizussal?”) Ha bármikor lopáson érték, abban csak az volt a hír, hogy jó egészségnek örvend. Most, hogy az alvilágból a túlvilágra is besurran, kimondhatjuk: Repülős Gizi munkássága része a kései betyárromantikának. Emléke (ha nem kél lába annak is) köztünk marad. (Pihál György: *Igazi bejárónő volt. Magyar Nemzet*, 2019. febr. 8. 3. old.)

JANKÓ JÁNOS-DÍJASOK TALÁLKOZÓI, 2018, 2019. Társaságunk *Jankó János-díjjal* kitüntetett kutatóinak hagyományos találkozója 2018-ban szeptember 29-én volt Székesfehérváron. A gazdag programról (a Hetedhét

Játékgyűjtemény, a Réber László állandó kiállítás, valamint a *Tárgyalkotó hagyomány* és az *Egyed Antal és kortársai* című kiállítás megtekintése, Egyed Antal emlékdomborműének avatása stb.) a vendéglátó Lukács László gondoskodott. • A találkozó 2019-ben szeptember 28-án Balatonalmádiban, Gráfik Imre nyaralóházában volt.

RÉGI RAJZOK, KÉPEK ERDÉLYBŐL, ROMÁNIÁBÓL. Iconographia Locorum Transsylvaniae. A könyv Erdély településeinek ikonográfiájával foglalkozik. Esetünkben az ikonográfia kifejezés azt a gyűjtői-elemzői tevékenységet jelenti, amelynek célja, hogy összegyűjtsön, időrendbe soroljon és prototípusokra vezessen vissza minden olyan grafikus ábrázolást, amely Erdély településeiről készült. Ebben a munkában Erdély mint földrajzi fogalom, azokat a területeket jelenti, amelyek 1920-ban a trianoni béke döntése értelmében a Magyar Királyságtól kerültek Romániához. Településnek számít minden város, község, vár, lakott területen kívüli állandó katonai őrhely – például a Kárpátokon átvezető szorosok, hágók. Az ikonográfiatörténet kezdeti időpontja 1544, amikor az első erdélyi városkép Sebastian Münster művében megjelent. A gyűjtőmunka az 1800-as évvel ér véget, amely egy olyan határpontnak tekinthető, amellyel lezárult a látkép készítések klasszikus korszaka. A könyvben 640-nél több ábrázolás leírása szerepel: metszetek, festmények, rajzok, hadmérnöki vázlatok, emlékműveken szereplő városképek. A legtöbb képi emlék azonban metszetek formájában maradt fenn. A felkutatott ábrázolások képeit a könyv szinte teljességgel tartalmazza. (Szalai Béla: *Iconographia Locorum Transsylvaniae. Banatus, Partiumque Regni Hungariae, regionum hodiernae Romaniae*. ARTprinter – Iskola Alapítvány–Székely Nemzeti Múzeum, Kolozsvár–Sepsiszentgyörgy, 2018. 380 old.) • **Képek könyve.** A kiadvány egy 2660 illusztrációból álló gyűjtemény, a képek forrása az 1853–1945 közötti magyar nyelvű budapesti sajtó, illetve néprajzi szakkiadványok, a benne található képek témájuk által mind a mai Románia területéhez kötődnek. A szerző az összegyűjtött illusztrációkat (metszetek, könyvmatok, fényképek) tematikailag tizenkét fejezetbe csoportosította: tájak; települések; templomok; kúriák, kastélyok, várak; fürdők; személyiségek és emlékhelyek; ipar; parasztházak, gazdaságok; foglalkozások, életvitel; életképek; szokások; népek viseletükben. A gyűjteményből mintegy 400 kép kerül nyomtatva az olvasó elé, ízelítőt nyújtva mindenik fejezetből. A teljes képmennyiség az albumhoz tartozó internetes felületen tekinthető meg és tanulmányozható. (Zakariás Erzsébet: *Képek könyve. Táj- és kultúrtörténet képekben*. Exit Kiadó–Hagyományok Háza–Kincses Kolozsvár Egyesület, Budapest–Kolozsvár, 2019. 440 old.)

MESTEREK, MESTERSÉGEK. Két ajánlott könyv. A témában a közel-múltban megjelent könyvek közül itt az alábbiakra hívjuk fel olvasóink figyelmét. Kinda István: *Hagyományos mesterségek Székelyföldön*. Sepsiszent-

györgy, 2017; Bihari-Horváth László: *Csengők a magyar népi kultúrában. Tárgytipológia és katalógus a bárándi Veres-gyűjteményből*. [Püspökladány], 2018. • **Hat műhellyel a képfestés európai élbolyában.** Átadták a képfestés hagyományát a világ szellemi kulturális örökségévé nyilvánító dokumentumot a bácsalmási, a győri, a nagynyárádi, a szombathelyi, a tiszakécskei és a tolnai képfestő műhelynek tegnap a pápai Képfestő Múzeumban. Elismerésben részesült a pápai Képfestő Múzeum és a magyarországi képfestés hagyományainak ápolásáért végzett tevékenységéért Domonkos Ottó is. Az ünnepségen Krucsainé Herter Anikó kultúráért felelős helyettes államtitkár felidézte, hogy a képfestés hagyománya a mohácsi busójárás, a matyó népművészet és a magyar solymászat mellett kapott helyet az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) listáján. Nagy-L. István, a pápai Gróf Esterházy Károly Múzeum igazgatója arról beszélt, hogy a képfestés három és fél évvel ezelőtt indult el a hungarikummá válás útján, és reményei szerint a jövőben sikerül majd megszerezni a címet. Bár a Képfestő Múzeum nem városi tulajdon – mondta Áldozó Tamás, Pápa polgármestere –, az önkormányzat mégis támogatja a felújítását, hiszen fontosnak tartják a hagyomány ápolását. A képfestést november végén nyilvánították az emberiség szellemi kulturális örökségévé. A jelölést Magyarország, Németország, Ausztria, Csehország és Szlovákia közösen nyújtotta be. Hazánk a hat képfestő műhellyel nemzetközi szinten is jól áll, mivel a műhelyek többsége nemcsak bemutatótérként működik, hanem termel is. Szlovákiában két, Csehországban és Ausztriában három-három, Németországban viszont tíznél több képfestőműhely létezik. (*Magyar Nemzet*, 2019. febr. 13. 17.) • **Szőlő jövés, képfestés – Bővült a Magyar Értéktár.** A Hungarikum Bizottság döntése értelmében a kőszegi szőlő jövés ünnepével és a magyarországi képfestés hagyományával bővült a Magyar Értéktár – jelentette be Nagy István agrárminiszter az április 8-i sajtótájékoztatón, Budapesten. V. Németh Zsolt, a kiemelkedő nemzeti értékek felügyeletéért felelős miniszteri biztos arról beszélt, hogy a döntéssel két élő hagyományhoz kapcsolódó értéket emeltek be a Magyar Értéktárba. Az április 8-i bővítéssel 163-ra emelkedett a Magyar Értéktárban szereplő elemek száma. • **Mesterségek ünnepe, 2019.** A budai várban 2019. augusztus 17. és 20. között rendezték meg a 33. Mesterségek Ünnepét. A díszvendég Japán, a kiemelt téma pedig a lábbelikészítés volt. A programot színpadi előadások, népi játékok, koncertek, tánc- és gasztronómiai bemutatók színesítették. • **Az MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottságának új vezetősége.** A tisztújító ülés 2020. február 25-én volt, az új vezetőség tagjai az alábbi kutatók lettek. Elnök: Cseh Fruzsina, alelnökök: Tuza Csilla és Kincses Katalin Mária, titkár: Kovács Bence. • **Kézműves-adatbázis a hagyományok házában.** A Kárpát-medencében élő, kiemelkedő tudású és nagy tapasztalatú kézműves alkotók és a kézműves hagyományok értékei iránt nyitott rendezvényszervezők, a magyar népművészetben alapuló minőségi termékeket kedvelő vásárlók, valamint a falusi műhelyek titkaira kíváncsi és a sze-

mélyes találkozókra vágyó turisták között kíván kapocs lenni a Hagyományok Háza honlapján elérhető adatbázis. A tanulni vágyókat is szolgálják az oldalak, mivel a tanítványokat fogadó kézművesek is elérhetők azokon.

BÁRTH JÁNOS KÖNYVEI. A Jankováci jobbágyokról. „Bár Jánoshalma határában születtem és jánoshalmi földön nőttem föl, nem készültem arra, hogy Jánoshalma múltjának kutatója legyek. ... Amikor a hatvanas éveimet tapostam, szinte fogadalomszerűen többször, többeknek megígértem, hogy 70 éves korom táján kutatóként tartósan »visszatérek« a Duna–Tisza közére, amit egyébként életvitelszerűen és tudományos értelemben soha nem hagytam el igazán. Úgy gondoltam, egy XVIII–XIX. századi téma kutatásával és feldolgozásával kellene tisztelegnem szülővárosom előtt. Alapos fontolgatás után választottam a manapság fellendülőben lévő magyar történeti népelektutató két egymással összefüggő jogi néprajzi témáját: a jobbágyvagyon és az öröklés kérdéskörét állítottam jankováci könyvem középpontjába. Ezáltal a feldolgozás során történeti módszerekkel olyan aktuális néprajzi témákat érinthettem, mint a nagycsalád, a jobbágygazdaság, a tárgyi ellátottság és hasonlók. A jankováci úriszék sokszáz írott dokumentumából 63 panaszlevelet, hagyatéki leltárt, végrendeletet, osztálylevelet, egyezséglevelet, tanúsítványt választottam ki abból a célból, hogy betűhűen közreadjam.” (Báth János) (Jankováci levelek. *Jobbágyvagyon és örökösödés a bácskai Jankovácon a XIX. század első felében.* Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára, Kecskemét, 2018. 264 old.) • **Paptartás.** „Csaknem félévszázadon át dédelgettem magamban a XVIII–XIX. századi paptartás kutatásának gondolatát. Az utóbbi fél évtized, különösen a 2018-as esztendő intenzív munkája révén 2019-ben könyvként lapozhatom a kutatásaim által feltárt adatok, tudományos eredmények közreadott tárát.” (Utószó, 338. old.) (Paptartás a Kalocsai főegyház-megyében (1738–1849). *Folcloristica Historica I.* MTA – ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport, Budapest, 2019. 352 old.)

JOGI NÉPRAJZ – GELENCSÉR JÓZSEF MONUMENTÁLIS MONOGRAFIÁI. „A hagyományok, a népi jogélet, a jogszokások sokszor erősebbek voltak a paraszti társadalomban, mint az állam által alkotott jogszabályok. Érdekes példákon keresztül figyelhetjük meg, hogyan használják mindezt egy kisebb közösségben, ahol, a vizsgált közel száz év alatt a társadalomban megkezdődött a lassú polgárosodás Székesfehérvár hatására. [...]” (Cser-Palkovics András Székesfehérvár polgármestere. *Lectori salutem!* 5. old.) (Székesfehérvár áldásos árnyékában. *Sárkeresztetes népi jogélete 1867–1959.* A Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 57. sz. Székesfehérvár, 2018. 688 old.) • „A szerző a jogtudomány szempontjainak megfelelően írta meg a tanulmánykötetet, nem nélkülözve a néprajzi szemléletet sem, vagyis a népismeret a jog fényében tárul fel. Megismertet a rendtartó falvakkal, az ott élő nemzedékek életével úgy, hogy minden megnyilvánulásuk tükröre

a jog. Rávilágít arra, hogy a helyi jogszokások az együttélés minden területére kiterjedő, összetett, részletes szabályozást jelentettek, fenntartva a rendet, szankcionálva a törvénszegéseket, következetes szigorral biztosítva a közösség megtartásával az élet továbbadását. Külön érdeme a harminc fejezetből álló kötetnek, hogy a részfejezetek végén rövid összefoglalás olvasható, továbbá a témához kapcsolódó szépirodalmi példák. Utóbbiak tágabb keretbe foglalják a leírtakat, rámutatva a tudomány és művészet kapcsolatára. [...]” (Laczkovits Emőke. *Előszó*, 6. old.) (*Népi jogélet a Káli-medencében*. A Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 65. sz. Székesfehérvár, 2019. 544 old.)

VOIGT VILMOS. Az Amerikai Folklór Társaság elismerése. Az American Folklore Society 2018. októberi közgyűlésén Voigt Vilmost tiszteleti tagjává választotta. • **A 80. születésnap.** Tisztelői, kollégái és tanítványai 2020. február 25-én a budapesti Kossuth Klubban köszöntötték Voigt Vilmos professzort 80. születésnapja alkalmából. A program fő eseménye volt a *Mount Everest tetején... – Sokféle azonosság* című, az ünnepeltet bemutató 32 perces portréfilm (rendező–operatőr–forgatókönyvíró: Tari János) levetítése. • **Voigt Tanár Úr legújabb könyvei.** *Néprajzi és etnológiai alapfogalmak* (DE Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2017. 115 old.); *Finnugorisztika, filológia, folklorisztika. Válogatott tanulmányok* (Uo., 2018. 530 old.); *A jelek valóságáról – a valóság jeleiről* (Gondolat, Budapest, 2019. 519 old.).

LUKÁCS LÁSZLÓ KÖNYVEI. Szent Vendel-monográfia. Lukács László *Szent Vendel főpásztor, barmok patrónusa... . Szent Vendel hitvalló tiszteletéről Németországban és Magyarországon – Oberhirt Sankt Wendelin, Patron des Viehs... . Zur Verehrung von Bekenner Sankt Wendelin in Deutschland und Ungarn* című kétnyelvű monográfiája A Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 56. számaként látott napvilágot (Székesfehérvár, 2018. 288 old.) • **A koronázóváros néprajzi értékei.** „Számos feljegyzés, adat, megfigyelés megelőlegezte, hogy Székesfehérvár néprajzi kutatása nem lehet eredménytelen. Könyvemmel, amelyben Székesfehérvár kerül a középpontba, szeretném ezt bizonyítani. Munkám Demeter Zsófia a koronázóváros központi szerepköreit taglaló, 2018-ban kiadott: *A derék város. Székesfehérvár Anno... 3. című könyvének néprajzi párja. Néprajzi értékeinket szeretné bekapcsolni táj- és népkutatásunk érrendszerébe. [...]*” (Részlet a szerzői Bevezetésből, 9. old.) (*Székesfehérvár néprajzi értékei*. A Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 58. sz. Székesfehérvár, 2019. 416 old.)

ÚJ TANULMÁNYKÖTET A BÁNSÁGRÓL. „Az eredetileg 2016-ban románul megjelent *Istoria Banatului* kötet angol fordítását a Scala Kiadó közreműködésével jelentették meg 2019-ben. [...] A különálló esettanulmányok színes és élénk képet adnak a Temesi Bánság vallási, kulturális és etnikai éle-

téről az elmúlt 300 évben. Talán a régió történetének művelődéstörténet általi elemzése mutatja a legjobban, miért és hogyan vált a terület kultúrák és nemzetek olvasztótégelyévé. Ez az újszerű, interdiszciplináris megközelítés példaértékű, és mintája lehet az új európai regionális történetírásnak. [...]” (Kusnyír Éva. *Honismeret*, 2020. 5. sz. 108, 109. old.) (*The Banat of Timișoara. A European Melting Pot*. Ed.: Neumann, Victor. Scala Arts and Heritage Publishers Ltd., London, 2019. 552 old.)

INTERJÚK. A közelmúltban megjelent és szerkesztőségünkbe eljutott interjúk közül az alábbiakra hívjuk fel olvasóink figyelmét (az interjúalanyok nevét kövér betűkkel szedtük). **Kemecsi Lajos** néprajzkutató, a Néprajzi Múzeum főigazgatója (Pataki Tamás: Kúton vödör, a régi sms. *Magyar Idők*, 2018. febr. 212. 18. old.); **Hamar Dániel** népzeneész (Muzsikás Együttes) (Tarnóczy Orsolya: A gyógyító zenész. *Vasárnap Reggel*, 2018. febr. 24. 7. old.); **Faragó Laura** népdalénekes (*Magyar Demokrata*, 2018. ápr. 4. 54-55. old.); **Sári Zsolt** néprajzkutató (Sinkovics Ferenc: Dobozban a hatvanas évek. *Uo.*, 2018. ápr. 11. 60-61. old.); **Callmeyer László**, a népi építészet elemeit felhasználó építész (Fehérváry Krisztina: A gondoskodó építész. *Uo.*, 2018. ápr. 18. 46-47. old.); **Jánosi András** népzeneész (Petrovics Gabriella: Hangszobrászat. *0929 – A Magyar Hírlap hétfői melléklete*, 2018. szept. 29. I-IV.); **Balázs Géza** nyelvész, néprajzkutató (Hanthy Kinga: Beszédhiba. *Magyar Idők*, 2018. okt. 20. 11. old.); **Pusztay János** nyelvész (Balázs Géza: Reménytelen ügyek szószólója. *Édes Anyanyelvünk*, 2018. nov. 23. 11. old.); **Magyar Zoltán** folklorista (Fáy Zoltán: Hogyan halt meg Mátyás király. *Magyar Idők*, 2018. dec. 8. 10. old.); **Sebestyén Márta** népdalénekes (Takács Eszter: „Karácsonykor együtt énekelünk a fa alatt”. *Vasárnap Reggel*, 2018. dec. 22. 7. old.); **Móser Zoltán** fotográfus, néprajzkutató (Vitéz Anita: Itthon és Otthon. *0413 – A Magyar Hírlap hétfői melléklete*, 2019. ápr. 13. I-IV.); **Szőnyi Erzsébet** zeneszerző, zenepedagógus, „a Kodály-módszer utazó nagykövete” (Péntek Orsolya: Ringatók. *0427 – A Magyar Hírlap hétfői melléklete*, 2019. ápr. 27. I-III. old.); **Szvorák Katalin** népdalénekes (Beke Beáta: Láncszem egy folyamatban. *Magyar Nemzet*, 2019. júl. 4. 17. old.); **Agócs Gergely** néprajzkutató, népzeneész (Bonczidai Éva: Epp most következik be egy törés a hagyományos műveltségünkben. *Uo.*, 2019. júl. 25. 17. old.); **Hoppál Mihály** néprajzkutató (Péntek Orsolya: A gyógyító mint művész és a festő mint sámán. *Magyar Hírlap*, 2019. aug. 3. 13. old.); **Jankovics Marcell** rajzfilmrendező, művelődéstörténész (Sárdi Krisztina: Libabőrös lelkesedés. *0125 – A Magyar Hírlap hétfői melléklete*, 2020. jan. 25. I-IV. old.); **Kelemen László**, a Hagyományok Háza főigazgatója (Bonczidai Éva: Ne csak nézz, gyere be! *Magyar Nemzet*, 2020. márc. 20. 17. old.); **Pál István „Szalonna”** népzeneész, a Magyar Állami Népi Együttes művészeti igazgatója (Ozsda Erika: Mr. Bacon. *Magyar Nemzet*, 2020. ápr. 17. 13. old.); **Józsa Judit** korondi kerámiaszobrász (Ozsda Erika: Akikért a kolompok szólnak. *Uo.*, 2020. aug. 22.

12. old.); **Mihályi Gábor**, a Magyar Állami Népi Együttes örökös tagja és vezetője (Ozsda Erika: *Misu. Uo.*, 2020. szept. 26. 13.); **Grandpierre Attila** csillagász, zenész, író, a Vágtázó Halottkémek énekesa (Pataki Tamás: A kozmikus életöszton zenéje. *Uo.*, 2020. okt. 9. 18.); **Fehér Nóra**, a Kormorán zenekar énekesnője (Ozsda Erika: *Kisanyám. Uo.*, 2020. okt. 10. 13.).

SZÓLÁSOK, KÖZMONDÁSOK. Nincsen rózsza tövis nélkül. A kötet 280 olyan magyar szólást és közmondást magyaráz, amelyekben valamilyen növény, virág vagy gyümölcs neve, illetve ezekkel kapcsolatos, ezekből képzett szó található. A szótár 107 esetben a kifejezés eredetmagyarázatát is közli. (Bárdosi Vilmos: *Nincsen rózsza tövis nélkül. Növény-, virág- és gyümölcsneves szólások, közmondások szótára.* Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2019. 130 old.) • **Népies szólások, közmondások...** A Tinta Könyvkiadó szerkesztője, Balácsi József Attila és a kiadó igazgató-főszerkesztője, Kiss Gábor kézikönyve 8250 szónál nagyobb nyelvi egységet, szakszóval frazémát tartalmaz. Az örök érvényű igazságok, a több évszázados tapasztalatokat sűrítő szólások és közmondások az élet minden területét érintik. (Balázs József Attila–Kiss Gábor: *Népies szólások, közmondások és életbölcsesek enciklopédiája.* Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2020. 467 old.)

TÖRVÉNYSZÉKI NÉPRAJZ. Hindu tűzszertartásokban is bíztak a Quaestor vezetői. „A lebukás elkerülése és az ügyfelek befektetéseinek megtérülése volt a vallási rítusok célja. Részben a természetfeletti erők beavatkozásától, így például indiai eredetű hindu tűzszertartástól várták a Quaestor vezetői a befektetők pénzének megtérülését – közölte Ibolya Tibor. A fővárosi főügyész hozzátette: a rituálé másik remélt hatása a lebukás elkerülése volt. A Quaestor Értékpapír Zrt. egykori vezetők a vádhatóság szerint 2009 júniusa és 2013 februárja között egy indiai cég külföldi bankszámlájára mintegy 72 milliárd forintnak megfelelő amerikai dollárt utaltak a tisztító szertartásokért cserébe. A természetfeletti szolgáltatásokról fiktív számlákat állítottak ki, amelyek névlegesen tanácsadásról és értékpapír-ügynöki tevékenységről szóltak. A mágikus megrendelésekre a Quaestor alapügyétől elkülönítve zajló pénzmossási esetek felgöngyölítése közben találtak rá a nyomozók. [...]” (Sasvári Péter. *Magyar Nemzet*, 2018. márc. 9. 4. old.) • **Ördögűzőnek kiadva magát csalt ki pénzt áldozataitól.** „Üzletszerűen elkövetett csalás, zsarolás és hatóság félrevezetése miatt vádat emeltek egy Tolna megyei nő ellen, aki magát ördögűzőnek, halottlátónak és jósnőnek kiadva másfél éven át abból élt, hogy áldozatai pénzét kicsalta – tájékoztatott tegnap a Bács-Kiskun Megyei Főügyészség. A vádirat szerint például a nő egy közösségi oldalon megismert áldozatától először kisebb összeget kért, hogy a pénzt oltárra helyezve kiűzze a gonoszt a sértettnek szerelmi csalódást okozó férfiből.” (*Uo.*, 2020. jún. 12. 6. old.) Lásd még Virág Márton: Fenyegetéssel, trükkökkel fosztotta ki ügyfeleit. Rablásért varrták be az álördögűzőt. *Blikk*, 2020. jún. 16. 6. old.

ÜNNEPI KÖNYVHÉT, 2018, 2019, 2020. A 2018, 2019 és 2020. évi ünnepi könyvhét kiadványai közül az alábbiakat ajánljuk olvasóink figyelmébe. **2018.** Bistey András: *Jász dekameron* (Hungarovox, 148 old.); Bárdos József: *A klasszikus tündérmesék korszerűsége* (Pont, 152 old.); Pusztay János: *Szibériától Szibériáig. Úti jegyzetek* (Nap, 276 old.); Kóka Rozália: *Egy asszony két vétecskéje. Régiék szerelme* (Fekete Sas, 304 old.); Dr. Pénovázt Antal: *Pacsér történelme, dalai, szótára és más emlékei a múltból* (VMMI, 520 old.); *Ortutay Gyula zaborvidéki folklórgyűjtése.* Sajtó alá rendezte: Magyar Zoltán–Varga Norbert (Balassi, 304 old.); *Az eltévedt méh, avagy füllentők vetélkedése. Vidám népmesék* (Pont, 64 old.). **2019.** Vigh Éva (szerk.): *Állatszimbólumtár* (Balassi, 500 old.); Voigt Vilmos: *A jelek valóságáról – a valóság jeleiről. Válogatott tanulmányok* (Gondolat, 515 old.); Hoppál Mihály: *Sámánművészet* (Helikon, 220 old.); Péterfy László: *Marosszék temetőinek régi sírkövei* (Kossuth, 224 old.); *Fehérlófia* (Magyar Napló Kiadó, 190 old.); Andrásfalvy Bertalan: *Jövők gyökerei. Írások a népművészetről* (MMA Kiadó, 512 old.); Vári Fábrián László: *A kakukknővér. 76 ruszin és ukrán népballada* (MMA Kiadó, 252 old.); Mészöly Ágnes: *A fiú, akit elvarázsolt a zene [Bartók Béláról]* (Naphegy Kiadó, 48 old.); Ujváry Gábor (szerk.): *Hóman Bálint és népbírósi pere* (Ráció Kiadó, 656 old.). **2020.** Kótyuk Erzsébet: *Ha ad az Isten bajt ad hozzá erőt is... Népi orvosló hagyományok és hiedelmek az Ung-vidéki magyar falvakban* (Intermix Kiadó, 256 old.); Batár István: *Havasok keblében rejtőző szép Csík. A Csíki-medence középkori településtörténete* (Martin Opitz Kiadó, 656 old.); Szvetelszky Zsuzsanna–Bodor-Eranus Eliza: *A pletyka természete* (Typotex Kiadó, 248 old.); Pataki János: *Székelyföld. A legendák világa* (Fekete Sas Könyvkiadó, 380 old.).

A VAJDASÁGI MAGYAR MŰVELŐDÉSI SZÖVETSÉG KITÜNTETETTJEI. A Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség 2019. január 25-én Zentán adta át az általa alapított elismeréseket. A kitüntetésekkel a hiteles őrző és teremtő munkát, a vajdasági és a Kárpát-medencei magyar közösségek összefogásáért és formálásáért, a nemzeti összetartozás erősítéséért, kulturális identitásunk gazdagodásáért, a nemzettudat fejlesztéséért végzett tevékenységet és teljesítményt ismeri el az alapító. A szervezet elnöksége a beérkezett felterjesztések alapján 2018. december 11-én hozta meg döntését. A döntés értelmében *Magyar Életfa Díj*ban részesült: **Beszédes Margit** újvidéki karnagy; **Kónya Sándor** csókai verséneklő, énekmondó, zeneszerző, népzenei gyűjtő; **Németh Mátyás** temerini fényképész, a *Magyar Szó* nyugalmazott fotóriportere és **Vendel Gyöngyi** kúlai karnagy. A Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség *Aranyplakett* kitüntetését **Németh István**, az MTA Zenetudományi Intézet nyugalmazott munkatársa, népzene kutató és -gyűjtő vehette át. *Plakett díj*ban részesült: **N. Czirok Ferenc** muzslyai költő, irodalomszervező, a Sziveri János Művészeti Színpad egyik alapítója; **Pásztor József** kúlai amatőr színjátész, gyermekszínjátész-csoportvezető; **Szabó József** törökkanizsai

helytörténet-kutató; **Tóth Ugyonka Frigyes** tamburás, a tornyosi magyar művelődési élet szervezője és **Varga Ernő**, a pancsovai Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület alelnöke, a dél-bánsági település művelődési életének egyik szervezője.

ANGOL NYELVŰ HONLAP SEGÍTI A MAGYAR NÉPTÁNC NÉPSZERŰSÍTÉSÉT. „I Dance Hungary néven angol nyelvű honlap indult a táncművelés külföldi erősítése érdekében. Mint a Fonó Budai Zeneházban tartott sajtótájékoztató elhangzott, mára a táncművelés a magyar diaszpóra egyik legfontosabb megtartóerejének bizonyult, és olyanok érdeklődését is felkeltette, akiknek nincs más kötődésük a magyar kultúrához. A honlapon ezért egy angol nyelvű tánckursusvideó-sorozat is elérhető somogyi és széki táncokról – kiváló magyar táncosok tolmácsolásában, ismert népzene-szek kísérete mellett bárki elkezdheti a tanulást. Az I Dance Hungary táncszakmai és társzművészeti vezetője Kovács Norbert Cimb. [...]” (Magyar Idők, 2019. jan. 26. 17. old.)

TANYÁK KÖNYVEI. Háromkötetes kiadvány a pusztuló tanyákról. Szentí Tibor hat évtizeden keresztül kutatta a hódmezővásárhelyi tanyavilág egykori gazdáinak sorsát. Már 1979-ben, a Gondolat Kiadó gondozásában is megjelent a témában nagy sikert kiváltott kötete *A tanya* címmel, mely hivatkozási alappá vált a szakmában. A most elkészült háromkötetes mű kitér a szerepet foglal el a szerző életművében. A Skanzen évkönyvében, a *Ház és Ember*ben is számos írást köszönhetünk Szentí Tibornak. A kötetek dr. Cseri Miklós, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatójának szerkesztésében jelentek meg. Dr. Cseri Miklós előszavában így mutatja be a magát „tanyai életmódkutatónak” valló szerző legújabb munkáját: „Mert minek is nevezzük? Monográfia? Attól szabadabb stílusú. Fotóalbum? Attól tudományosabb és leíróbb jellegű. Végül is úgy találtuk, hogy az önvallomás talán a legtalálóbb és legfontosabb jellemzője ennek a kiadványnak, mert nemcsak a hódmezővásárhelyi tanyavilág egykori történetét, virágzását, majd sajnálatos pusztulását követhetjük benne nyomon, s az emberi történéseken keresztül a megrázó élet-történetekben felsejlik a 20. századi magyar vidék hányatott sorsa, hanem világosan kirajzolódik Szentí Tibor élete, érdeklődése és az ő hivatása az értékmérés szolgálatában. Ezért azt javasoljuk az olvasónak, hogy e köteteket kézbe véve engedje el képzeletét, hiszen a több mint 2700 csodálatos és megismételhetetlen felvétel egy olyan világba repíti el az olvasót, amelyet már senki vagy nagyon kevesen ismernek. Engedje át magát az olvasó a mondatokból áradó érzelmeknek, amelyek rögtön, szinte élő kapcsolatot alakítanak ki az olvasó és a szövegben szereplők között.” (Rekviem a hódmezővásárhelyi tanyákról. Ember és környezete Hódmezővásárhely külterületi nagyrelictumában. Magyarázatok, dokumentumfotók, műszaki rajzok, művészi ember, és tájbrázolások. I–III. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 2019) • **A régi**

bácsalmási tanyavilág. „A kötet az igényes tudományos ismeretterjesztő műfajt képviseli, erre utal az alcímben szereplő »visszaemlékezés« szó is. Ezt olvasva szubjektív-lírai stílust várnánk a szövegtől, de ehelyett egy tényeken alapuló, élettől duzzadó, logikusan tagolt esszét kapunk. [...] Jó volna [...], ha a »szakma« is megismerné, hiszen nem csak településtörténeti, de iskola-történeti szempontból is érdekes, sőt, a tanyasi életmód, a szocialista gazdaságok és az utóparasztság helyzetének változásait is megismerhetjük belőle. [...]” (Fehér Zoltán. *Honismeret*, 2019. 4. sz. 112. old.) (Harangozóné Tordi Mária: *Szülőföldem, a Teleki szőlők. Visszaemlékezés a Bácsalmási tanyavilágra*. Bányai Savanyító Kft., Bácsalmási, 2019. 169 old.) • **Kétgenerációs kisregény a karcagi tanyavilágról.** „Bihari György a népi írók méltó utóda. Őt még a Szabó Pált, a Veres Pétert annyira jellemző vágy, a példaadás megörökítésének vágya is áthatja. A szívünkhöz közel álló magyar világról szól, amikor arra vállalkozik, hogy hitelesen pótolja a hatalmas, 67 ezer holdas karcagi tanyavilág mindaddig elmaradt szépirodalmi, életes feldolgozását: egy két generáción át küzdő, jobb sorsra érdemes parasztcsalád történetében. Hősök voltak azok a tanyasiak, amikor a szikes, lápos területről a jobban termő földekre, a várostól távolabbról hozzá közelebb vágytak, mert nekik bizony robot volt minden napjuk! Érdekes, hogy a tanyasiak életének több sajátossága kívül maradt mind Móricz, mind a népi írók művészi feldolgozásán. Ilyen mélységű ábrázolás csak úgy jöhetett létre, hogy az író hatalmas, missziós elszánnása szerencsésen találkozott a paraszti származása adta lehetőséggel, az életismerettel. így aztán a paraszti világ minden tapasztalatát, rezdülését, ha kell, aprólékosan, az élethelyzeteknek megfelelő, választékos, i-ző parasztszókincsrel nyújtja át nekünk.” (Rideg István. *Redemptio*, 2020. 4. sz. 24. old.) (Bihari György: *Horvát Sándor igazsága*. Magánkiadás, H. n. 2019. 215 old.)

BUSÓK BUDAPESTEN. „Zene és tánc kísérte a mohácsi busók vonulását Belváros utcáin február 9-én. A Szent István térről induló télbúcsúztató, tavaszköszöntő, ma már hungarikumnak számító busójáráshoz bárki csatlakozhatott. A farsangi hagyomány a Belváros-Lipótváros Horvát Nemzetiségi Önkormányzat szervezésében az Aranytíz Kultúrházban folytatódott, ahol megnyílt Répásy Zsolt alkotásaiból a »Busójárás a busók szemével« című fotókiállítás. [...]” (Télzés busókkal. *Mai Belváros*, 2019. febr. 14. 40. old.) • „Ahíres mohácsi busók idén is eljöttek Józsefvárosba, hogy elűzzék a zord telet és elhozzák a tavaszt, jókedvet csempészve a kerületi lakosok szívébe. Február 22-én a Mátyás térről hangosan zajongva, kolompokkal, tülkökkal, kereplőkkel, ijesztő jelmezeikben a Teleki térre vonultak, ahol a kerületi iskolásokkal és óvodásokkal közösen táncot jártak, a bátrabb gyerekek pedig fel is próbálhatták a rémisztő maszkokat. A mohácsi busók hagyományosan farsang idején, faragott, félelmetesre festett álarcukban, hatalmas zajt csapva kergetik el a telet. Nagy tömeg követte a Teleki térre vonuló mohácsi busókat, sokác zenészeket és táncosokat: a vonulás alatt a környező házak ablakaiból is ki-

váncsi tekintetek bukkantak elő. Józsefvárosi óvodások és iskolások is érkeztek a helyszínre, hogy részesei lehessenek a télkergetésnek: tapsolva és népi mondókákat kántálva fogadták a jó kedélyű maskarásokat, akik cserébe megtáncoltatták a kicsiket. Sőt, aki elég bátor volt, maga is felpróbálhatta az ijesztő maszkokat. [...]” (B. Zs.: Busók üzték el a telet Józsefvárosban. *Józsefváros*, 2019. febr. 27. 3. old.)

EMLÉKTÁBLA A MAGYAR FELFEDEZŐNEK, SASS FLÓRÁNAK.

A legismertebb magyar női Afrika-felfedező, Sass Flóra (Lady Florance Baker) emléktábláját avatta fel Kövér László, az Országgyűlés elnöke Ugandában a Murchison Nemzeti Parkban, a Nílus partján 2019. március 4-én. Sass Flóra 155 évvel ezelőtt, első európai nőként jutott el a Murchison-vízeséshez. Az ünnepségre a házelnököt elkísérte Ephraim Kamuntu ugandai turisztikai miniszter. Az 1841-ben Nagyenyeden született Sass Flóra és férje, Samuel White Baker angol felfedező 1864 márciusában a Níluson felfelé hajózva Kairóból első európaiakként érkeztek az általuk Viktória királynő férjéről elnevezett Albert-tó környékére. (MTI, 2019. márc. 6.)

„SZIGET A SZIGETBEN”. ÚJ KÖNYV A CSILIZKÖZRŐL. „*A kötet sajátos szubjektív családtörténet és egyben a szülőfalu, tágabban az egész Csilizköz XX. századi szociográfiája. A 37 részben közreadott történet az I. világháborúval veszi kezdetét és a II. világháború utáni évtizedek útkeresésével ér véget. [...]*” (Vasvári Zoltán. *Honismeret*, 2020. 5. sz. 103. old.) (Csicsay Alajos: *Dunán innen, Csilizközben*. Csiliznyárad Község Önkormányzata, Csiliznyárad, 2019. 310 old.)

KITÜNTETTÉK CIGÁNDON VIGA GYULÁT. 2019-ben, március 15-e alkalmából Cigánd Város *Kántor Mihály-díjával* tüntették ki Viga Gyulát a település és a Bodroghöz hagyományainak feltárásáért és megismertetéséért végzett, több évtizedes munkájáért.

KODÁLY ZOLTÁN FIATAL ÉVEIT BEMUTATÓ FILM KÉSZÜLT A MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA TÁMOGATÁSÁVAL. A Pesti Vigadóban 2019. április 11-én este bemutatott, *A mi Kodályunk* című alkotás a dokumentumfilm és a játékfilm határán mozog a köztestület tegnapi tájékoztatása szerint, a zeneszerző-tanár gyermekkorát és fiatalkorát dolgozza fel, de szerepel benne és beszél Kodályról Devich Gergely csellóművész és Ránki Fülöp zongoraművész is. A film szerkesztő-rendezője Petrovics Eszter, a tervek szerint először fesztiválokon mutatkozik be az alkotás, majd pedig a televízióban is látható lesz. (*Magyar Hírlap*, 2019. ápr. 13. 13. old.)

KÉZIRATOS ÉNEKESKÖNYV TISZASASRÓL. „*A szerző – jelenleg a szegedi Móra Ferenc Múzeum néprajzkutató muzeológusa – frissen megjelent*

kötetében a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékén leadott, mesterképzést záró szakdolgozatának anyagát dolgozta fel. Az elemzéseinek középpontjában az alapvetően Csató Gábor által Tizsasason összeállított énekeskönyv áll, mely jelenleg a Kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum gyűjteményének része. [...]” (Deme Ágnes. *Honismeret*, 2020. 5. sz. 95. old.) (Vukov Anikó Veronika: *Csató Gábor énekeskönyve Tizsasáról*. EFO Kiadó és Nyomda, Kunszentmárton, 2019. 107 old.)

MAGYARÉRETTSÉGI, 2019 – TÉTEL A „MAGYAR NÉPRAJZ”-BÓL. Mándy Iván *Nyiralás* című novelláját értelmezheték, valamint József Attila *Kertész leszek* és Radnóti Miklós *Istenhegyi kert* című verseit hasonlíthatták össze a diákok a 2019. május 6-án megtartott magyarérettségi középszintű feladatsorában. A vizsga szövegértési részében a játék fogalmáról kaptak szócikket a tanulók, míg az érvelési feladatban a filmek, filmsorozatok szinkronizálása mellett vagy ellene kellett érvelni. Az érvelés helyett gyakorlati szövegalkotási feladatot is választhattak a vizsgázók, ez esetben egy megadott témában kellett hivatalos levelet írniuk. A játék fogalma szócikk forrása a következő volt: „*Magyar Néprajz VI. kötet. Szerk.: Paládi-Kovács Attila. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988–2002. <http://mek.oszk.hu/02100/02152/html/06/99.html>. A feladathoz igazított szöveg.*”

ÚJ ELNÖK A MAGYAR VIDÉKI MÚZEUMOK SZÖVETSÉGE ÉLÉN.

A Szatmári Múzeum igazgatóját, Cservényák László néprajzkutatót választotta a következő egy évre elnökének a Magyar Vidéki Múzeumok Szövetsége (MVMSZ) a Lakitelek Népfőiskolán 2019. május 7–8-án tartott, kétnapos közgyűlésén. Cservényák László a szövetség feladatai között egyebek mellett a vidéki múzeumok fejlesztését említette, de szükségesnek tartja a vidéki identitás definiálását a múzeumok szemszögéből és a múzeumok újradefiniálását a vidéki közösségek szempontjából. Kiemelt célként egy, a vidéki múzeumi értékeket bemutató, országos hírű vándorkiállítás létrehozását nevezte meg.

SÁROSI BÁLINT: DUDÁSOK, CIGÁNYZENÉSZEK. A HANGSZERES MAGYAR NÉPZENEI HAGYOMÁNY (NAP KIADÓ, BUDAPEST, 2019. 248 OLD.) „*Kötelezővé tenném az iskolákban Sárosi Bálint Széchenyi- és Prima Primissima díjas népzenekutató Dudások, cigányzenészek című könyvének legalább egyszeri elolvasását. Ennek az az oka, hogy e munka alapján új felfogásban, új értelmezésben, más népcsoporton keresztül is megismerhetjük a hangszeres magyar népzeneét. [...] Tehát e könyv éppen azért is remek összefoglaló, mert a tudomány jelenleg elérhető szintjén és az adott keretek között igyekszik bemutatni: hol a hangszeres magyar népzene helye, hogyan épült bele életünkbe, hagyományainkba. Választ kaphatunk többek között arra a kérdésre, hogy milyen ember a zenész, és milyen a közönség.*”

ge, de kiderül a paraszt, a cigány és a zsidó zenész közötti különbség is. [...]” (Bódy: Énekmondás pénzért. *Magyar Nemzet*, 2019. márc. 16. 19. old.)

MAGYAR NÉPMESÉK FILMEN. Montrealban mutatták be a restaurált Fehérlófiát. Jankovics Marcell *Fehérlófia* című mesefilmjének felújított változatát először a montreali Fantasia filmfesztiválon mutatták be 2019. július 29-én. Az 1984-ben Los Angelesben megrendezett animációs olimpián minden idők legjobb ötven animációs filmje közé választott magyar alkotás teljes körű, 4K-felbontású digitális restaurálása és világforgalmazása a Magyar Nemzeti Filmalap és a Los Angeles-i Arbelos Film együttműködésében valósult meg. • **Hungarikum lett a „Magyar népmesék”.** A Hungarikum Bizottság hungarikummá nyilvánította a *Magyar népmesék* rajzfilmsorozatát. A sorozat egyedülálló formában és vizuális elemekkel terjeszti széles körben hazánk hagyományait – mondta Nagy István agrárminiszter, a bizottság elnöke a testület lakiteleki ülésén. A miniszter felhívta a figyelmet arra is, hogy a magyar népmesék kiemelkedő nemzeti értékek, kultúránk alapját képezik. A Hungarikumok Gyűjteményébe jelenleg 76 érték tartozik, míg a Magyar Értéktárban található kiemelkedő nemzeti értékek száma 181-re emelkedett. (MTI, 2020. okt. 16.)

MEGHALT SZENDREI JANKA. Hosszú betegség után 2019. június 8-án 80 évesen elhunyt Szendrei Janka *Széchenyi-díjas* zenetörténész, a Schola Hungarica társkarnagya, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének egykori főmunkatársa, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem volt tanszékvezetője, professor emeritája. 1938-ban született Budapesten. 1962-ben diplomázott a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola középiskolai énektanár és karvezető szakán, majd zenetudományból doktorált. 2004-ben az MTA doktora lett. 1969 és 2007 között a főiskola tanárképzőjén népzénet tanított, 1974-től a Zenetudományi Tanszéken, 1991-től pedig az Egyházzene Tanszéken is oktatott. 2000 és 2007 között az utóbbi tanszék vezetője volt.

ALMÁSI ISTVÁN KÖTETE NÉPZENÉRŐL, NÉPDALKUTATÁSRÓL. Kodály Zoltán így vallott a székely népzene jelentőségéről: *„Az utcán állítanám meg vele az embereket, mikor dúlt arccal loholnak a haszon vagy a falat kenyér után, hogy vigasztalást merítsenek a csodakútból. És el akarnám vinni a világon mindenüvé, ahol csak értenek a zene nyelvén, hogy ezen keresztül is jobban tudják meg, amit oly rosszul tudnak: hogy mi a magyarság.”* Almási István, aki maga is idézi könyvében a fenti sorokat, ennek a csodakútnak a mélységeit kutatja és tárja fel immár hosszú évtizedek óta. A kolozsvári születésű, városához mindmáig hű népzenekutató írásait áthatja a magyar zenei anyanyelv tisztelete, és az a fáradhatatlan kutatószenvédély, aminek köszönhetően gazdag életművét szorgos szerénységgel építette és építi. Legyen szó Bartók vagy Kodály munkásságának fontosságáról, az erdélyi népzene gyűjtés

sokszor viszontagságos körülményeire való utalásról vagy éppen a költő Áprily Lajos népdalélményeinek bemutatásáról, Almási professzor mindig pontos, árnyalt mondatokban adja át hatalmas tudásának legjavát. Jelen gyűjteményes kötet egy nagy ívű pálya érett szellemi gyümölcseiből kínál válogatást. Nemcsak a szűken vett szakma képviselőinek ajánlható, hanem a magyar kultúra legősibb értékei iránt érdeklődő olvasóknak is időtálló kincset közvetít. Felüdülés a haszon vagy a falat kenyér utáni rohanásban. (Almási István: „*Most jöttem Erdélyből...*”. *Írások népzeneéről és népdalkutatósról*. Magyar Művészeti Akadémia Kiadó, Budapest, 2019. 160 old.)

ELHUNYT ÖKRÖS CSABA. Ötvenkilenc éves korában elhunyt Ökrös Csaba *Liszt-díjas* népzeneész, a táncházmozgalom központi alakja, a kalotaszegi népzene egyik legavatottabb előadója, számos színházi és táncelőadás zeneszerzője. Ökrös Csaba 1960. június 17-én született Szolnokon. Kilencéves korában kezdett hegedülni. Az érettségi után felvételt nyert az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola ének–zene–történelem szakára, ahol másfél évet tanult, majd meghívták a bostoni MIT Egyetemre hegedűt és magyar népzenei oktatni. Onnan hazatérve a Bartók Néptáncegyüttesben tíz éven át hegedült, mellette az Állami Népi Együttesben négy évet muzsikált. A hangszeres népzene gyűjtését 1976-ban kezdte el Kallós Zoltán segítségével és irányításával Erdélyben. Ugyanebben az évben került a sátoraljaújhelyi Hegyalja Néptáncegyüttes zenekarába, ahol tapasztalt zenészektól leshette el a zenekarvezetés fortélyát. Zsuráfszky Zoltánnal 1986-ban megalapította a Kodály Kamara Táncegyüttest, amelynek megszűnéséig állandó zenésze és zenei szerkesztője volt. Ugyanebben az évben alapította meg az Ökrös Együttest Molnár Miklós hegedűssel és Kelemen László brácsással. 1990-ben csatlakozott hozzájuk Mester László (brácsa) és Doór Róbert (bőgő). Hat lemezük jelent meg, koncertekkel és tanítással közel két évtizeden keresztül népszerűsítették a magyar népzenei itthon és külföldön. Pedagógiai munkássága itthon 1989-ben indult az Óbudai Népzenei Iskolában, ahol tíz évig tanított, majd a szentendrei Vujicsics Tihamér Zeneiskolában négy évig, ezzel párhuzamosan a szigetmonostori Zöld Sziget iskolában két évig oktatott hegedűt a 6–18 éves korosztálynak. 2007-től indult el hazánkban először a népzene egyetemi szintű oktatása a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékén, amelynek Népi Vonós Tanszékére Ökrös Csaba is felvételt nyert. 2012-ben megkapta a master fokozatot, és zeneművész-tanári diplomát szerzett, de ezzel párhuzamosan már 2010 szeptemberétől a Népzene Tanszék hegedűtanára volt, 2012 szeptemberétől pedig a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskolában is oktatott. Munkásságát 2007-ben *Kodály-díjjal*, 2012-ben *Regionális Prima Díjjal*, valamint idén *Liszt-díjjal* ismerték el. (*Magyar Nemzet*, 2019. jún. 28. 18. old.)

GELENCSÉR JÓZSEF SÁRKERESZTES DÍSZPOLGÁRA. Sárkeresztes Község Önkormányzata *Sárkeresztes Díszpolgára* kitüntető címet adomá-

nyozott Gelencsér Józsefnek, a népi jogélet ismert kutatójának, a község hírnevét öregbítő munkássága elismeréseként. Utóbbiban jelentős szerepet kapott *Székesfehérvár áldásos árnyékában – Sárkeresztes népi jogélete 1867–1959* című magisztrális műve, amely a Szent István Király Múzeum Közleményei sorozatban jelent meg 2018-ban. A kitüntetést Krähling János polgármester adta át 2019. június 8-án a művelődési házban rendezett, szinte falunappá te- rebélyesedő ünnepségen.

GRÁFIK IMRE: NÉPI ÉPÍTÉSZET, TELEPÜLÉSNEPRAJZ. Gráfik Imre néprajztudós, muzeológus a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum tájegységfelelős muzeológusa (1970–1978); a szombathelyi Savaria Múzeum igazgatója (1986–1993), majd a budapesti Néprajzi Múzeum főosztályvezetője (1994–1998); múzeumi főtanácsos (1999-től). 2004-ben vonult nyugállományba. Több hazai és nemzetközi tudományos társaság tagja, vezetőségi tagja, óraadó, vendégelőadó tanára hazai és külföldi egyetemeknek. Jelen kötet a népi építészet, településnéprajz és a szabadtéri néprajzi muzeológia tárgyban írott fontosabb tanulmányait tartalmazza. (Gráfik Imre: *Építészeti hagyományunk nyomában. Tanulmányok a népi építészet és a településnéprajz köréből 1974–2018*. Romanika Kiadó, Budapest, 2019. 400 old.)

HONISMERETI AKADÉMIA, 2019. A Honismereti Szövetség 2019. július 7–12. között, „*Noblesse oblige*” – *A nemesség kötelez – A nemesség szerepe Magyarországon* címmel Nyíregyházán rendezte meg a XLVII. Országos Honismereti Akadémiát. A város polgármesterének köszöntője, a Nyíregyházát és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét bemutató írások és a megye honismereti bibliográfiája (2003–2018) a *Honismeret* 2019. 3. számában jelentek meg, a szövetség elnökének ünnepi megnyitója, az akadémia kitüntetettjeinek laudációi a 4. számában láttak napvilágot, a rendezvény két előadása az 5. számban olvasható.

Összeállította:
HÁLA JÓZSEF
MÁTÉ GYÖRGY

* * *